

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Γ΄ Γυμνασίου

Τόμος 2ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Παναγιώτης Καγιαλής, *Αναπληρωτής Καθηγητής*
του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου
Χριστίνα Ντουνιά, *Επίκουρη Καθηγήτρια*
του Πανεπιστημίου Κρήτης
Θεοδώρα Μέντη, *Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός*
Β/θμιας Εκπ/σης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Έλλη Φιλοκύπρου, *Λέκτορας του Πανεπ/μίου Αθηνών*
Ελευθέριος Καριάτογλου, *Σχολικός Σύμβουλος*
Χρυσούλα Δελή, *Φιλολόγος Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Δέσποινα Μπαλιάμη – Στεφανάκου, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, *Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ασημίνα Αναγνωστοπούλου, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός*
Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Νίκος Ναυρίδης, *Ζωγράφος*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΑΣΗΣ

Ομάδα εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Παναγιώτης Καγιαλής Χριστίνα Ντουνιά
Θεοδώρα Μέντη**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Γ΄ Γυμνασίου

Τόμος 2ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

Η ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ (1880-1922)

Οι καλλιτεχνικές αντιλήψεις και τάσεις που κυριαρχούν στην ελληνική λογοτεχνία στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αι. είναι έντονα επηρεασμένες από τα ισχυρά ευρωπαϊκά ρεύματα της εποχής. Στην ποίηση κυριαρχεί ο συμβολισμός και ο παρνασσισμός- στην πεζογραφία ο ρεαλισμός, ο νατουραλισμός, η ηθογραφία, ενώ ο αισθητισμός επηρεάζει και τα δύο είδη.

Ο συμβολισμός θεωρεί ότι η τέχνη πρέπει να είναι ανεξάρτητη από εξωκαλλιτεχνικές σκοπιμότητες. Επιδιώκει τη μουσική υποβλητικότητα του ποιητικού λόγου παρουσιάζοντας τις ιδέες και τα συναισθήματα μέσα από πυκνά σύμβολα. Παράλληλα με το συμβολισμό

Ο λογοτεχνικός κύκλος του περιοδικού Εστία

αναπτύχθηκε και ο παρνασσισμός, ο οποίος χαρακτηρίζεται κυρίως από την επιδίωξη της μορφικής τελειότητας και το ζωηρό ενδιαφέρον για τα καλλιτεχνικά δημιουργήματα της αρχαιότητας. Ο αισθητισμός προβάλλει την ομορφιά ως ύψιστη αξία, αποσυνδέοντας την τέχνη από τη ζωή.

Οι περισσότεροι πεζογράφοι στράφηκαν στη ρεαλιστική απόδοση της πραγματικότητας. Στη ρομαντική ροπή προς το φανταστικό και τον υποκειμενισμό ο ρεαλισμός αντιτάσσει μια ροπή προς την «αντικειμενική» παρατήρηση και καταγραφή της πραγματικότητας. Οι κυρίαρχες τάσεις της εποχής συνδέονται με την ηθογραφία, που αναπαριστά εξιδανικευμένα τα ήθη της ελληνικής υπαίθρου, και το νατουραλισμό, ο οποίος επιδιώκει την πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας, δίνοντας έμφαση στη μεγάλη επίδραση του περιβάλλοντος στην ανθρώπινη ζωή.

* Βασικές πληροφορίες γύρω από τους εκπροσώπους, τα λογοτεχνικά ρεύματα και τις τάσεις της περιόδου θα βρείτε στην Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και στο Λεξικό λογοτεχνικών όρων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Στο χαρέμι

«Το μόνον της ζωής του ταξίδιον», το ωραιότερο ίσως διήγημα του Γ. Μ. Βιζυηνού, επικεντρώνεται στην εμπειρία ενός παιδιού, που πιστεύει καταλεπτώς τις ιστορίες που του έχει αφηγηθεί ο αγαπημένος παππούς του. Το απόσπασμα που ακολουθεί αποτελεί το εισαγωγικό τμήμα του διηγήματος και φανερώνει τη γοητεία αλλά και τη σύγχυση που προκαλούν οι ιστορίες αυτές στη συνείδηση του παιδιού, καθώς συνδυάζονται με τις συχνές του επισκέψεις στα άδυτα του σουλτανικού χαρεμιού.

Ότε μ' εστρατολόγουν* διά το έντιμον των ραπτών επάγγελμα, ουδεμία υπόσχεσις των ενεποίησεν επί της παιδικής μου φαντασίας τόσον γοητευτικήν εντύπωσιν, όσον η διαβεβαίωσις ότι εν Κωνσταντινουπόλει έμελλον να ράπτω τα φορέματα της θυγατρός του Βασιλέως.

Εγνώριζον πολύ καλά ότι «οι βασιλοπούλες» έχουν εξαιρετικήν τινα αδυναμίαν εις τα ραφτόπουλα, μάλιστα, όταν αυτά ηξεύρουν να τραγουδούν τους επαίνους των θελγήτρων αυτών, ενώ ράπτουν τα «βλατιά»,* με τα οποία στολίζουσι τα κάλλη των.

Εγνώριζον πως, όταν ερωτευθή καμία βασιλοπούλα με το ραφτάκι της, δεν χωρατεύει* μόνον ερωτεύεται εις τα γερά' και αρρωστά' και πέφτει στο κρεβάτι' και γίνεται του θανατά' και κανείς ιατρός δεν ημπορεί να την ιατρεύση, καμιά μάγισσα να την φέρη στα καλά της.

---

* εστρατολόγουν: συγκέντρωναν βοηθούς, συνεργάτες

* βλατιά: πολύτιμα μεταξωτά υφάσματα, συνήθως πορφυρού χρώματος * δεν χωρατεύει: δεν αστειεύεται

– Ώσπου φωνάζει επί τέλους τον πατέρα της η βασιλοπούλα και του το λέγει παστρικά παστρικά: «Πατεράκι μου, ή το ραφτόπουλο που τραγουδά τόσο εύμορφα, ή θα πεθάνω!».

Ο βασιλεύς άλλο παιδί δεν έχει. Τι να κάμη; Φορεί την κορώνα του στο κεφάλι, και πηγαίνει στα πόδια του ραφτόπουλου και «Στον Θεό και στα χέρια σου!» του κράζει! «Κάμε μου την χάρη να πάρης την κόρη μου. Κάμε μου την χάρη να γενής γαμβρός μου. Αλλά δείξε δα πρωτύτερα και καμιά παλληκαριά, διά να μην πέσω από την υπόληψή μου, ωσάν βασιλέας οπού είμαι».

Το ραφτόπουλο, του φαίνεται πως έχει σκαλώσει στον λαιμό του κανένα στυφό μέσπιλο* και δεν ημπορεί να καταπιή. Η αλήθεια όμως είναι ότι δεν έχει να καταπιή τίποτε, γιατί ως και το σάλιο του εξεράθη μες στον λάρυγγά του. Τόσο πολύ εφοβήθηκε σαν είδε τον βασιλέα με την κορώνα!

Ο βασιλεύς με την κορώνα τού «παπαρίζει»* τον ώμο, και το ρωτά να του ειπή και καλά: τι είναι άξιο το ραφτόπουλο να κάμη. Περιμένει δε με ενδόμυχον χαράν ν' ακούση ότι ο επίδοξος γαμβρός του είναι άξιος να κατεβάση κανένα ζωντανό λεοντάρι από τα βουνά, ή να σκοτώση κανένα δράκοντα, ή να κυριεύση κανένα βασίλειο.

Το ραφτόπουλο εις το μεταξύ επήρε θάρρος, αλλά δι' αυτό δεν έχασε και τον νου του να πα να «πετσοκόβεται» με τα θηρία, διά να γίνη γαμβρός της Μεγαλειότητός του. Το ραφτόπουλο είναι εν γένει ειρηνικός άνθρωπος. Και επειδή τα καταφέρει καλύτερα όταν ψάλλη, παρά όταν ομιλή, αποκρίνεται προς τον βασιλέα τραγουδιστά τραγουδιστά και του λέγει πως είναι άξιο και δυνατό

---

* μέσπιλο: μούσμουλο * «παπαρίζει»: αγγίζει, σκουντά

«να ράψη τα νυφιάτικα χωρίς ραφή και ράμμα».

«Καλά, βρε άτιμε!» βάλλει με τον νου του ο βασιλεύς, ο οποίος δεν συγκινείται πολύ πολύ από τα τραγούδια. «Θα σου δείξω εγώ πώς ξεμουαλίζεις το παιδί μου, αφού δεν έχεις ενός λεπτού παλληκαριά μες στα στήθη σου!» Έπειτα βλέπει το ραφτόπουλο με κάτι άσχημες ματιές, και – «Πολύ καλά» του λέγει «κυρ γαμβρέ! Ράψε μου λοιπόν σαράντα φορεσιές νυφιάτικες, καθώς ταιριάζουν εις μίαν βασιλοπούλαν και πρόσεξε να μην τύχη και διακρίνω καμίαν ραφήν και καμίαν κλωστήν πουθενά! Φρόντισε όμως να τας έχης ετοίμους αύριον πρωί πρωί, πριν εβγή ο ήλιος, γιατί αλλιώς – σου κόβω το κεφάλι!».

Και ο βασιλεύς με την κορώνα δεν χωρατεύει αυτήν την στιγμήν. Το έχει πάρει απόφασιν ο φιλόδοξος άνθρωπος να σκοτώση το ραφτόπουλο, για να δώση την κόρη του εις κανένα μεγαλοσιάνο!*

Κατ' ευτυχίαν το ραφτόπουλο έχει σίγουρη τη δουλειά του και δεν σκοτίζεται πολύ πολύ. Διότι είναι – άλλοι μεν λέγουν υιός, άλλοι δε λέγουν εγγονός της Νεράιδας. Και έχει μίαν δακτυλήθραν με πάτο, την οποίαν ποτέ δεν αφαιρεί από το δάκτυλόν του. Όλην εκείνην την εσπέραν τρώγει και πίνει και διασκεδάζει. Επάνω εις τα μεσάνυκτα που κοιμούνται ο «μάστορης» και οι «καλφάδες»,* εβγάλλει την δακτυλήθραν από το δάκτυλόν του, παίρνει μίαν χρυσήν τρίχαν που έχει αυτού μέσα φυλαγμένην, και καίει την ακρίτσα της εις την φλόγα του λυχναρίου. Εκεί παρουσιάζεται εμπρός του η χρυσόμαλλη Νεράιδα... – Τι στενοχώρια έχεις, αγάπη μου;

---

* **μεγαλοσιάνος:** άτομο με υψηλή κοινωνική θέση, κάτοικος της πρωτεύουσας * **καλφάδες:** μαθητευόμενοι βοηθοί (συνήθως ράφτη ή τσαγκάρη)

– Το και το, αποκρίνεται το ραφτόπουλο, λέγοντας την ιστορία.

Η χρυσόμαλλη Νεράιδα, που του έχει τάξει να το γλιτώνει οσάκις κινδυνεύει, χτυπά τα λευκά της χεράκια τρεις φορές, και –δίες εσύ!– σαράντα λευκονδυμένα Νεραϊδόπουλα, το 'να ευμορφότερο απ' το άλλο, με κάτι γλυκά τραγούδια, με κάτι μαργιόλικα* λυγίσματα εις τον αέρα, θέτουν κάθε μία εμπρός εις το ραφτάκι τα πολυτιμότερα υφάσματα της οικουμένης.

Θάλεια Φλωρά–Καραβία, Κωνσταντινούπολη

Το ραφτόπουλο κόφτει και οι νεράιδες ράφτουν και ράφτουν και τραγουδούν και αστεΐζονται και πειράζουν το ραφτόπουλο καμιά φορά τόσον ερωτότροπα, τόσον γαργαλιστικά, που, αν δεν ήτον η μητέρα τους εκεί κοντά, θα του έπαιρναν το νου του χωρίς άλλο. Μα η χρυσόμαλλη Νεράιδα τες προσέχει, τες οδηγεί και τες παρακινεί, και τελειώνουν τα νυφιάτικα, πριν λαλήσ' ο πετεινός, πριν έβγ' ο ήλιος.

Μόλις προφθάνουν να φύγουν οι Νεράιδες, να και ο βασιλέας που εμβαίνει με την κορώνα στο κεφάλι και με τους δημίους καταπόδι του: έρχεται να σφάξη το

---

* μαργιόλικα: ναζιάρικα, παιχνιδιάρικα

ραφτόπουλο! Αλλά εκεί που εμβαίνει βλέπει τες σαράντα νυφιάτικες φορεσιές κρεμασμένες εις το σχοινί, χωρίς ραφή και ράμμα, και θαμβώνονται τα μάτια του: το χρυσάφι και το μαργαριτάρι, που έχουν επάνω κεντημένο, αξίζει όλο του το ψωροβασίλειο!

Ο βασιλεύς με την κορώνα δαγκάνει τα χείλη του. Παίρνει το ραφτόπουλο από το χέρι, το πηγαίνει στο παλάτι και του δίδει την κόρην του, και τελειώνει η ιστορία.

Ταύτα πάντα μοι τα διηγείτο ο πάππος μου, και μοι τα διηγείτο ωσάν να είχαν συμβή χθες ακόμη, ωσάν να συνέβαινον ανά πάσαν στιγμήν εις τον κόσμον. Ενθυμούμαι δ' έτι και σήμερα με πόσην παιδικήν υπερηφάνειαν εισήλθον πρώτην φοράν εις την πόλιν ως νεοσύλλεκτος του «εσναφίου»* των ραπτών, αναλογιζόμενος ότι μετά τινος ημέρας θα εξήλαυνον* εκ της δι' ης επεζοπόρουν τώρα πύλης εν θριάμβω, συνοδεύων την ωραιότεραν βασιλοπούλαν εις το χωρίον μου. Και τούτο μοι το υπέδειξεν ο παππούς. Και επειδή ο παππούς ήτο δι' εμέ ο πλέον κοσμογυρισμένος και κοσμομαθής άνθρωπος, επίστευον τους λόγους του μέχρι κεραίας.*

Εν τούτοις είχαν παρέλθει αρκετοί μήνες από της αφίξεώς μας και τίποτ' ακόμη δεν κατωρθώθη. Είναι αληθές ότι ο μάστορής μου ήτον αρχιράπτης της Βαλιδέ –Σουλτάνας και, επειδή εγώ ήμην ο μικρότερος των συμμαθητών μου, με έστελλε τακτικά εις το παρά τον Βόσπορον παλάτιον αυτής πότε φέροντα μέγαν «μπόγον»* επί κεφαλής, πότε δε υπό μάλης την μεταξίνην και χρυσόκροσσον «σακούλαν»,

---

* εσνάφι: σινάφι, συντεχνία

* θα εξήλαυνον: θα έβγαινα έφιππος ή σε πομπή

* μέχρι κεραίας: με κάθε λεπτομέρεια, απολύτως

* μπόγος: δέμα από ρούχα τυλιγμένα σε ύφασμα

με τα κατάστιχά* του εν αυτή. Πολλάκις λοιπόν διήλθον διάπολυτελών στοών, και διά σκιερών διόδων εισέδουσα εις τους μαγικούς και μυροβόλους* «δαερέδες»* του χαρεμίου της Βαλιδέ–Σουλτάνας. Αλλά αι υπάρξεις, προς ας ηρχόμην εις σχέσεις εν αυτώ, ήσαν κυρίως οι μαύροι ευνούχοι, * με το πλατύτατον αυτών στόμα, με τους μεγάλους οδόντας απαισίως λευκάζοντας μεταξύ των χονδροειδών χειλέων των, και με κάτι άγρια βλέμματα, που με έκαναν να τρέμω από την φρίκην μου. Ενίστε ήθελον –οι βασιλοπούλες αναμφιβόλως– να εκφράσουν ιδιαιτέραν τινά ευαρέσκειαν προς το ραφτόπουλό των. Τότε ο πλέον φοβερός μαύρος έπιανε το πλέον φοβερό «καμτσίκι»,* ένευε προς εμέ και έμβαινε εμπρός. Εγώ τον ηκολούθουν με το βλέμμα επί του εδάφους. Ένας δεύτερος μαύρος με ένα δεύτερο «καμτσίκι» με ηκολούθει κατά πόδας. Τοιουτοτρόπως, μεταξύ των δύο εκείνων δημίων, προεχώρουν εις τα ενδοτέρω του χαρεμίου, εν τω οποίω όμως δεν έβλεπον τίποτε άλλο, πλην του εδάφους, πού μεν στιλπνού όπως αι άρισται των χορών αίθουσαι, πού δε κεκαλυμμένου υπό βαρυτίμων ταπήτων.

Αλλ' εάν δεν έβλεπον, ήκουον τουλάχιστον. Έκουον γυναικείας φωνάς και γέλωτας και αστεϊσμούς βαναύσους και ύβρεις ασέμνους απευθυνομένας προς τον προ εμού βαδίζοντα «Κισλαραγάν», ο οποίος εφώναζε πάσαις δυνάμεσι να κρυβώσι φεύγουσαι κατά την προσέγγισίν μου αι αμφίπολοι* και οδαλίσκαι*

---

* κατάστιχα: κατάλογοι * μυροβόλοι: μυρωδάτοι, ευωδιαστοί * δαερέδες: δωμάτια, διαμερίσματα

* ευνούχοι: ευνουχισμένοι φύλακες του χαρεμιού

* καμτσίκι: μαστίγιο * αμφίπολοι: ιέρειες, θεραπεινίδες

* οδαλίσκαι: σκλάβες θαλαμηπόλοι στο χαρέμι

της Σουλτάνας, τύπτων* ανηλεώς διά της μάστιγός του τας τολμώσας να παρακύψωσιν όπισθεν των θυρών και των παραπετασμάτων, όπως ίδωσι τόσον πλησίον των ένα αρσενικόν άνθρωπον. Ο μετ' εμέ ακολουθών Αιθίοψ τούτο μεν με προεφύλαττεν από του να γίνω ανάρπαστος υπό των όπισθεν λαθραίως και αψοφητί* ακολουθουσών, τούτο δε με παρεμόνευε μην τολμήσω και υψώσω τους οφθαλμούς από του εδάφους και βεβηλώσω δια του «γκιαουρικού» μου βλέμματος* τα ιερά θύματα, τα προορισμένα να θυσιασθώσι ποτέ εις στιγμιαίαν τινά ιδιοτροπίαν του μεγάλου των Κυρίου.

Εν τω μέσω τοιούτων συγκινήσεων έφθانون τέλος εις τον προς ον όρον.*

Αλλ' εκεί, εις το τελευταίον δωμάτων, εν ω με άφηνον οι μαύροι κλείοντες όπισθέν μου την θύραν, τι νομίζετε ότι μ' επερίμενε; Καμία ροδανθής* ξανθόκομος βασιλοπούλα, ετοίμη να πετάξη από την χαρά της εις την αγκάλην μου; Τίποτε, απολύτως τίποτε εντός του δωματίου. Εντός του τοίχου όμως, δι' ου το δωμάτιον τούτο συνεκοινώνει προς άλλο, μ' επερίμενε να τον θωπεύσω,* παπαρίζων αυτόν, ωσάν να ήτο η ερωμένη μου, σανίδινος κύλινδρος, κατεσκευασμένος ούτως, ώστε να περιστρέφεται εν τη θέσει του περί κάθετον άξονα, χωρίς να σε αφήνη να ιδής εκ των πλαγίων εις το παρακείμενον δωμάτιον. Μόλις τον εθώπευον, ως ανωτέρω, και μια λεπτή, πολύ λεπτή φωνή, ηκούετο έσωθεν:

---

* τύπτων: χτυπώντας * αψοφητί: αθόρυβα

* γκιαούρικο βλέμμα: βλέμμα του αλλόθρησκου

* εις τον προς ον όρον: στον καθορισμένο προορισμό

* ροδανθής: ρόδινη, τριανταφυλλένια * να τον

θωπεύσω: να τον χαϊδέψω

- Ἦλθες, αρνί μου;
- Μάλιστα, «Σουλτανήμ»!

Ο σανίδινος κύλινδρος εστρέφετο περί εαυτόν, παρουσιάζων τώρα προς εμέ εις το αντίθετον μέρος του μικράν θυρίδα, ήτις τον έκαμνε να φαίνεται ως ερμάριον. «Πατσουλή», μόσχος, άμβρα και όλα των Ινδιών τα αρώματα εμοσχοβόλουν όπισθεν της θυρίδος εκείνης. Βεβαίως θα ήτον αυτού μέσα η βασιλοπούλα μου! Ἦνοιγον την θύραν εναγωνίως και εντός του περιστρεφόμενου τούτου μικρού ερμαρίου με υπεδέχето μυροβόλον και ορεκτικόν κανένα «μοχαλεμπί», κανένα «μπουρέκι» ή «μπακλαβάς», ή άλλο τι γλυκύτατον πράγμα από εκείνα, τα οποία δεν έχουν μεν γλώσσαν, αισθάνεσαι όμως, άμα τα ιδής, ότι σοι λέγουν επανειλημμένως «φάγε με». Τούθ' όπερ και έπραττον εγώ, εννοείται, χωρίς πολλών διατυπώσεων.

Μίαν ημέραν, μόλις ετελείωσα την ευχάριστον ταύτην ενασχόλησίν μου, και η λεπτή εκείνη φωνή με ερωτά εάν θέλω και άλλο τίποτε καλύτερο.

– Όχι, Σουλτανήμ, άλλο τίποτε καλύτερο από σένα δεν θέλω.

– «Άφεριμ»,* αρνί μου! Μεγάλος είσαι, μεγάλος; Ετοιμαζόμην να της είπω ότι είμαι τόσοσ, ώστε ημπορούσα να έμβω εις το ερμαράκι εκείνο, να κλείσω την θυρίδα, να δώσω ένα γύρον εις τον κύλινδρον και να ευρεθώ ωσάν «μπουρέκι» εμπρός εις τους οφθαλμούς της. Αλλά ο μαύρος ευνούχος, ο οποίος εις το μεταξύ είχεν εισέλθει χωρίς να τον εννοήσω, εξεστόμισεν ύπερθεν της κεφαλής μου άσεμνον ύβριν, αποπνίξας την φωνήν εις τον λάρυγγά μου.

Η καημένη μου η βασιλοπούλα έπρεπε να λάβη την απάντησιν από το άγριον, το φοβερόν του στόμα!

---

* άφεριμ: εύγε, μπράβο

– Μεγάλος, ε; χα, χα, χα! έκραξεν ο Κισλάρ αγάς γελών σαρδώνιον γέλωτα. Είναι τόσο μικρός ακόμα, που για να τον κρεμάσω αψηλά, στα μάτια σου, επαράγγειλα καινούριο σκαμνί να πατήση πάνω.

Έπειτα μοι ένευσε* να τον ακολουθήσω...

Τώρα, εάν συνέβαινε να έχη η Βαλιδέ–Σουλτάνα, όπως άλλοτε βασιλείς τινες της Ασίας, εις κάθε θύραν του παλατίου της ένα σοφόν γραμματέα, διατεταγμένον να εκθέτη εις λιπαρότατον* ύφος λόγου παν ό,τι συνέβαινε περί εαυτόν, δεν αμφιβάλλω ότι έκαστος αυτών ανεξαιρέτως θα εσημείωνεν εις το χρονικόν του ότι εγώ και κατ' εκείνην την ημέραν εξήλθον εκ του χαρεμίου, όπως πάντοτε, με τον ένα ευνούχον εμπρός, εκσοβούντα* τας οδαλίσκας μακράν της όψεώς μου, με τον έτερον ευνούχον κατόπιν, αμυνόμενον τας όπισθεν προσπαθούσας να με σύρωσιν από του φορέματος. Εγώ όμως διαβεβαιώ ό,τι, αφ' ης στιγμής ο φοβερός εκείνος «αράπης» είπεν ότι παρήγγειλε «καινούριο σκαμνί» διά να με κρεμάση, απ' εκείνης της στιγμής το έδαφος του δωματίου, εν ω ευρισκόμην, υπεχώρησεν αίφνης υπό τους πόδας μου και εγώ κατεκρημνίσθην εις άψοφον* σκοτεινόν χάος με τον ίλιγγα της κεφαλής, με την λιποθυμίαν της καρδιάς, ην αισθανόμεθα ονειρευόμενοι ότι πίπτομεν, πίπτομεν, πίπτομεν από αμετρήτου ύψους αποτόμου βραχώματος, ίνα διεκφύγωμεν τον επαπειλούντα την

Πώς ευρέθην πάλιν εις το εργαστήριόν μας, περί τούτου αδυνατώ να δώσω ακριβείς πληροφορίας. Τινές

---

* **ένευσε:** έκανε νόημα

* **λιπαρότατον:** λαμπρότατο, κομψότατο

* **εκσοβών:** αυτός που διώχνει, εκφοβίζει ζωήν ημών κίνδυνον εκ μέρους τερατώδους τινός καταδιώκτου.

* **άψοφον:** αθόρυβο

των συμμαθητών μου έλεγαν ότι έχασα τον δρόμον από την φοβέραν μου, τινές ότι έχασα και το μυαλό μου. Εγώ τους άφηνα να αστεϊζωνται. Μόνον όταν εσηκώθησαν οι προ εμού κομίσαντες και αυτοί «μπόγους» εις το παλάτι, και ήρχισαν να φλυαρούν πως τάχα και αυτοί έφαγαν γλυκίσματα από το στρογγυλόν, το περι τον άξονα του κινητόν εκείνο ερμάριον, και ότι το δωμάτιον μεθ' ου συνεκοινώνει στρεφόμενον δεν ήτο η αίθουσα ή ο κοιτών της βασιλοπούλας, αλλά το «κελάρι» του χαρεμίου, και ότι η γλυκεία, η πολύ γλυκεία εκείνη φωνή, δεν ήτο της αγάπης μου της βασιλοπούλας, αλλά του γηραλεοτάτου ευνούχου του παλατίου – μόνον τότε κατεξανέστη* το αίσθημα της φιλοτιμίας μου και εμάλωσα με όλους, και περιήλθον εις τοιαύτην προς αυτούς διάστασιν, ώστε ούτε τους ομίλησα καν έκτοτε.

Ότι δεν εξαναπάτησα εις το χαρέμι εννοείται αφ' εαυτού. Διότι, όσον και αν εθλιβόμεν αναλογιζόμενος ότι η βασιλοπούλα μου τήκεται* όπισθεν του στρογγυλού ερμαρίου παρά τας όχθας του Βοσπόρου, άλλο τόσο δεν εκαταλάμβανα διατί δεν έστελνε τέλος πάντων τον πατέρα να με ζητήση διά σύζυγόν της, όπως έκαμαν όλες οι βασιλοπούλες που εγνώρισεν ο πάππος μου.

Μετά την θλιβερήν εκείνην απογοήτευσιν, η αηδής και ανιαρά μονοτονία του πρακτικού βίου, αι δυσχέρειαι του αρχαρίου περί τα στοιχεία της τέχνης μοι εφαινοντο δύο και τρεις φορές βαρύτεραι. Υπό το βάρος αυτών ήρχισα να καχεκτώ* και να μαραίνωμαι καθειργμένος* εκεί, εντός του Τσαρσίου της Σταμπούλ όπισθεν των

---

* κατεξανέστη: εξεγέρθηκε από αγανάκτηση

* τήκεται: λειώνει, μαραίνεται

* να καχεκτώ: να γίνομαι καχεκτικός, να αδυνατίζω

* καθειργμένος: φυλακισμένος, περιορισμένος

σιδηρών πυλών του Κεμπετσή–Χανίου, προς τους μολυβδοσκεπείς του οποίου θόλους ανέπεμπον ο δυστυχής τώρα ουχί πλέον θελκτικούς ήχους ερωτικών ασμάτων, αλλά τους κλαυθμούς και οδυρμούς παιδικής, καρδιοβόρου* νοσταλγίας!

Γ. Βιζυηνός, Νεοελληνικά διηγήματα, Ερμής

* καρδιοβόρος: αυτή που «τρώει» την καρδιά

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς κρίνετε την πεποίθηση του παιδιού ότι όλες οι ιστορίες που είχε ακούσει από τον παππού του ήταν αληθινές;
- 2** Γιατί αγανάκτησε τόσο ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, ώστε να μην ξαναμιλήσει στους συμμαθητές του;
- 3** «[...] πίπτομεν, πίπτομεν, πίπτομεν»: Τι εξυπηρετεί η επανάληψη της λέξης;
- 4** Διαλέξτε ένα παραμύθι που γνωρίζετε και προσπαθήστε να εντοπίσετε τα προβλήματα που θα αντιμετώπιζε ένα παιδί, αν πίστευε ότι πρόκειται για κυριολεκτική αλήθεια.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ♦ Αναζητήστε πληροφορίες και εικονογραφικό υλικό για τη ζωή στην Κωνσταντινούπολη στα μέσα του 19ου αιώνα σε εγκυκλοπαίδειες, λευκώματα και αφιερώματα στην Κωνσταντινούπολη.
- ♦ Δείτε την κινηματογραφική ταινία του Λάκη Παπαστάθη Το μόνον της ζωής του ταξίδιον (2001), που βασίζεται στο διήγημα του Βιζυηνού.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τ' αγνάντεμα

Η καθημερινή ζωή και τα έθιμα της τοπικής κοινωνίας της Σκιάθου αποτυπώνονται με αντιπροσωπευτικό τρόπο στο διήγημα «Τ' αγνάντεμα», που δημοσίευσε ο Παπαδιαμάντης το 1899. Παράλληλα με την ηθογραφική περιγραφή των ανθρώπινων τύπων, η οποία επικεντρώνεται στην αναχώρηση των ναυτικών, διαγράφονται, με χάρη και απλότητα, διάφοροι κοινωνικοί ρόλοι και αντιλήψεις της εποχής.

Επάνω στον βράχον της ερήμου ακτής, από παλαιούς λησμονημένους χρόνους, ευρίσκετο κτισμένον το εξωκλήσι της Παναγίας της Κατευοδώτρας.* Όλον τον χειμώνα παπάς δεν ήρχετο να το λειτουργήση. Ο βορράς μαίνεται* και βρυχάται ανά το πέλαγος το απλωμένον μαυρογάλανον και βαθύ, το κύμα λυσσά και αφρίζει εναντίον του βράχου. Κι ο βράχος υψώνει την πλάτην του γίγας ακλόνητος, στοιχειό ριζωμένο βαθιά στην γην, και το ερημοκλήσι λευκόν και γλαρόν, ως φωλιά θαλασσαετού, στεφανώνει την κορυφήν του.

Όλον τον χρόνον παπάς δεν εφάινετο και καλόγηρος δεν ήρχετο να δοξολογήση. Μόνον την ημέραν των Φώτων κατέβαιναν από το ύψος του βραχώδους βουνού, από το λευκόν μοναστηράκι του Αγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, με φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά και κυματίζοντα βαθιά γένια, ένας γέρων ιερέυς,

---

* **Κατευοδώτρα:** προσωνυμία της Παναγίας, με την έννοια ότι κι αυτή αποχαιρετά αυτούς που αναχωρούν * **μαίνεται:** φυσάει με μανία

«ως νεοττός* της άνω καλιάς* των Αγγέλων», διά να λειτουργήση το παλαιόν λησμονημένον ερημοκκλήσι. Εκεί ήρχοντο τρεις-τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, αλειτούργητοι, αλιβάνιστοι,* ήρχοντο με τις φαμίλιες των, τις ανέβγαλτες και άπραχτες, με τα βοσκόπουλά των τ' αχτένιστα και άνιφτα,* που δεν ήξευραν να κάνουν το σταυρό τους, διά να αγιασθούν και να λειτουργηθούν εκεί· και εις την απόλυσιν της λειτουργίας ο γηραιός παπάς με τους πτερυγίζοντας βοστρύχους* εις το φύσημα του βορρά και την βαθείαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εις τον μέγαν απλωτόν αιγιαλόν, ανάμεσα εις αγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους, διά να φωτίση κι αγιάση τα αφώτιστα* κύματα.

Τον άλλον καιρόν ήρχοντο, συνήθως την άνοιξιν, γυναίκες ναυτικών και θυγατέρες, κάτω από την χώραν, με σκοπόν ν' ανάψουν τα κανδήλια και παρακαλέσουν την Παναγίαν την Κατευοδώτραν να οδηγήση και κατευοδώση τους θαλασσοδαρμένους συζύγους και τους πατέρας των. Ωραίες κοπέλες με υποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, με τραχηλιές* ψιλοκεντημένες, με τους χυτούς βραχίονας και τα στήθη τα γλαφυρά, ήρχοντο να ικετεύσουν διά τα αδελφάκια των, που εθαλασσοπνίγοντο δι' αυτάς, διά να τις φέρουν προικιά από την Πόλιν, στολίδια από την Βενετιάν, κειμήλια από την Αλεξάνδρειαν. «Πάντα να 'ρχωνται, πάντα να φέρνουν». Βοϊδάκια λογικά, που όργωναν αντί της ξηράς την θάλασσαν· φρόνιμα, όπως τα δύο εκείνα τέκνα της ιερείας της Δήμητρος,* τα μακαρισθέντα.

---

* νεοττός: νεογέννητο πουλί * καλιά: φωλιά

* αλιβάνιστοι: όσοι δεν παρακολουθούν θεία λειτουργία

* άνιφτα: άπλυτα * βόστρυχοι: πλεξούδες

* αφώτιστα: αβάπτιστα * τραχηλιές: ανοίγματα του πουκάμισου * τα τέκνα της ιερείας της Δήμητρος: ο Κλέοβης και ο Βίτωνας

Νεαραί γυναίκες ρεμβάζουσαι και μητέρες συλλογισμέναι ήρχοντο διά να καθίσουν και αγναντέψουν.

Άμα είχαν φωτισθή τα νερά, ή οψιμότερα, αφού είχαν περάσει κι αι Απόκρεω, συνήθως περί την β' εβδομάδα των Νηστειών, αφού είχαν γευθή πλέον αχινούς και στρείδια αρκετά, οι ναυτικοί μας επέβαιναν εις τα βρίκια,* εις τις σκούνες* των, κι εμίσευαν· επήγαιναν να ταξιδέψουν. Τον καιρόν εκείνον, καράβια και γολέτες «έδεναν» μεσούντος του φθινοπώρου. Οι θαλασσινοί μας αγαπούσαν πολύ της εστίας την θαλπωρήν, * τον καπνόν του μελάθρου,* και το θάλπος της αγκάλης. Και όταν επανήρχετο η άνοιξις εις την γην, τότε αυτοί επέστρεφαν εις την θάλασσαν.

Εσηκώνοντο στα πανιά τα αιμωδιασμένα* και ναρκωμένα από την μακράν ραστώνην* σκάφη ανά δύο ή τρία την αυτήν ημέραν· και η σκούνα έφερνε βόλτες

Βασίλειος Χατζής, Κατάπλους

---

* βρίκια, σκούνες: εμπορικά πλοία * θαλπωρή: ζεστασιά * μέλαθρον: κατοικία * αιμωδιασμένα: μουδιασμένα * ραστώνη: χρόνος ξεκούρασης

εις τον λιμένα, αν ήτο εναντίος, ή και ούριος αν ήτο, ο άνεμος. Η βάρκα επερίμενε διπλαρωμένη έξω εις την προκυμαίαν. Ο καπετάνιος δεν ετελείωνε τους αποχαιρετισμούς εις την οικίαν· και ο λοστρόμος εμάκρυνε τις παινετάδες* εις τα καπηλειά.* Κι η βάρκα επερίμενε. Και ο μούτσος* έχασκε καθήμενος έξω, επάνω εις το κεφαλόσκαλον. Και ο νεαρός ναύτης, όστις είχεν έλθει με τον μούτσον τώρα από την σκούναν, που ήτον στα πανιά, εγίνετο άφαντος. Δύο άλλοι σύντροφοι, περασμένοι στα χαρτιά, ναυτολογημένοι, έλειπαν. Κανείς δεν ήξευρε πού ήσαν. Και μέσα εις το πλοίον, οπού έφερνε βόλτες—βόλτες κι εστρέφετο ως δεμένον περί κέντρον άόρατον—το κέντρον ήτο μέσα εις τας καρδίας και τας εστίας των ναυτικών— άλλος δεν ήτο ειμή ο πηδαλιούχος, ο μάγειρος, κι ένας επιβάτης, ξένος κι έρημος, εις τον οποίον είχαν ειπεί, «τώρα, στη στιγμή, να, τώρα—τώρα θα φύγουμε», κι είχε μπαρκάρει, ο άνθρωπος, από δώδεκα ώρας πριν.

Ο πλοίαρχος έπρεπε να βάλη εμπρός την καπετανίσσαν· αυτή ώφειλε να προπορευθή, επειδή τον τυχερή, βέβαια· κι έτσι απεφάσιζε να μπαρκάρη. Τέλος εσυμμαζεύετο ο λοστρόμος, ανεκαλύπτοντο οι δύο απόντες σύντροφοι, εξεκολλούσεν ο πλοίαρχος, έπεφταν τρομπόνια* αρκετά, τρομπόνια από το πλοίον, τρομπόνια έξω από την πόλιν· έκοφταν, εψαλίδιζαν τες βόλτες* ταχύτερα, συντομότερα, ως να εσφίγγοντο διά να κόψουν την άόρατον εκείνην κλωστήν, το λεπτόν ισχυρόν νήμα, ως μίαν τρίχα ξανθής μακράς κυματιζούσης κόμης· και το σκάφος έβαλλε πλώρην προς βορράν.

---

* παινετάδες: έπαινοι * καπηλειά: οινοποτεία

* μούτσος: μαθητευόμενος ναύτης * τρομπόνια:

πνευστά μουσικά όργανα * βόλτες: ναυτικός όρος που δηλώνει αλλαγή πορείας ιστιοφόρου

Την ημέραν εκείνην, και τας άλλας ημέρας της αρχής του έαρος, **καραβάνια*** γυναικών, **ασκέρια**, **φουσατά*** γυναικών ανείρπον, ανέβαινον, ανήρχοντο επάνω στην ρεματιάν, το ρέμα–ρέμα τον ελικοειδή δρομίσκον, όστις διαχαράσσεται ανά τους λόφους τους τερπνούς με τας χιλιάδας των ελαιοδένδρων, τον αιθαλή πρασινόφαιον στολισμόν της μεγάλης κοιλάδος με τας ράχεις, με τας κορυφάς, με τας εσοχάς και εξοχάς, ανετότερον από την κυματίζουσαν ποδιάν της βοσκοπούλας του βουνού, πολυπτυχότερον από την χρυσοκέντητον εσθήτα* της νύμφης. Επάνω εις τον βράχον της ερήμου βορινής ακτής, πλησίον εις το λησμονημένον παρακλήσι της Παναγίας της Κατευοδώτρας, εκεί εγίνετο το μάζεμα των γυναικών, η σύναξις η μεγάλη.

Τότε έλαμπον με μεγάλες φωτιές τα κανδήλια της Παναγίας της Κατευοδώτρας. Η γραία Μαλαμίτσα, η κλησαρίσσα του αγίου Νικολάου, έβαλλε τις φωνές· έκανε το κακό... εμάλωνε με όλες τις γυναίκες. Αυτή επήρε το καλαθάκι της, την ρόκα* της, τ' αδράχτι* της, και ήλθεν από τον άγιον Νικόλαον επίτηδες, κατά παραγγελίαν του κυρ Αγγελή, του επιτρόπου,... διά να μαλώση τις γυναίκες τις ευλαβητικές (αλίμονον! η ευλάβειά μας είναι για το συμφέρο, έλεγε σείουσα την κεφαλήν), να μην το παρακάνουν και χύνουν λάδια πολλά και καταλαδώνουν το έδαφος του ναού, και τα στασίδια, και τ' αναλόγι, και τα δύο–τρία παμπάλαια βιβλία που ήσαν εκεί, και τα μανάλια,* και τον τοίχον, και το τέμπλο, και τις ποδιές, και αυτάς τας αγίας εικόνας. Αλλ' οι γυναίκες δεν την άκουαν. Τι χρειάζονται τόσες φωτιές,

---

* **καραβάνια**: ομαδικές πορείες * **ασκέρια**, **φουσατά**: μεγάλο πλήθος * **εσθήτα**: φόρεμα * **ρόκα**, **αδράχτι**: παραδοσιακά μέσα για το γνέσιμο του μαλλιού

* **μανάλια**: κηροπήγια

σαν πυροφάνια, εφώναζεν η γριά Μαλαμίτσα. Αυτή είχε μάθει από τον γέροντά της, τον παπα–Γεράσι–μον, ότι οι φωτιές των κανδηλιών πρέπει να είναι μικρές, τόσες δα, σαν λαμπυρίδες. Του κάκου. Κανείς δεν την ήκουε.

Οι ορμαθοί των γυναικών ομάδες–ομάδες, συγγενολόγια... διεσπείροντο εις μικρούς όχθους, εις πτυχάς του βράχου, ανάμεσα εις θάμνους και χαμόκλαδα, εις μέρη υψηλά και εις μέρη υπήνεμα· ήρχοντο με τα καλάθια τους, με τα μαχαιρίδιά τους... διότι πολλάί εξ αυτών ησχολούντο να βγάλουν αγριολάχανα... με τα προγεύματά τους τα σαρακοστιανά, και αφού είχαν ανάψει τα κανδήλια της Παναγιάς, αφού είχαν κάνει μετάνοιες στρωτές πολλές, κι είχαν κολλήσει αφιερώματα εις την εικόνα, κι είχαν χορτάσει τ' αυτιά τους από τας νουθεσίας της γρια–Μαλαμίτσας, εστρώνοντο εκεί εις την δροσεράν χλόην κι αγνάντευαν κατά το πέλαγος.

Τα βοσκόπουλα εκείνα, τ' άγρια και αχτένιστα κι απλοϊκά, που τις έβλεπαν από μακράν σαν σκιασμένα, απορούσαν κι έλεγαν:

– Κοίτα τις! στα μάτια έκαμαν.

Ως τόσοσιν αι γυναίκες των θαλασσινών αγνάντευαν.

Ιδού το βρίκι του καπετάν–Λιμπέριου του Λημνιού· είχε σηκωθεί στα πανιά αργά την νύκτα· με το απόγειο της νυκτός ήυρε το ρέμα και απεμακρύνθη κι εχώνεψε.

Κατευόδιο καλό. Η προσευχή των μικρών παιδιών τους ας είναι η πνοή στα πανιά, στα ξάρτια του караβιού σας... στο καλό, στο καλό!

Ιδού το καράβι του καπετάν–Σταμάτη του Σύρραχου. Υπερήφανα, καμαρωμένα, αδελφωμένα τα δυο, αυτό κι ο πλοίαρχός του πάνε να μας φέρουν καλά, να μας φέρουν στολίδια. Στο καλό, πουλί μου, στο καλό!

Ιδού και η γολέτα του καπετάν–Μανώλη του Χατζηχάνου... Η ψυχή μου, η πνοή μου, να είναι πάντα

στα πανιά σου, ωσάν λαμπάδα του Επιταφίου, να διώχνη τα μαύρα, τα κατακόκκινα τελώνια, πριν προφτάσουν να κατακαθίσουν στα πινά* σου. Σύρε, πουλί μου, στο καλό, και στην καλή την ώρα! Στο καλό!...

Να κι η σκούνα του καπετάν–Αποστόλη του Βιδελνή, καινούριο σκαρί, η τέταρτη ή πέμπτη την οποία καταρθώνει εντός δεκαετίας να σκαρώση, μ' όλην της τύχης την καταδρομήν. Έπεσε πολύ γιαλό, δεν την ήυρε καλό το απόγειο κι άργησε. Διακρίνεται το πλήρωμα, οι άνθρωποι σαν ψύλλοι, που πηδούν εμπρός κι οπίσω στην κουβέρτα.* Δούλευά τα, καπετάνιο μου! Η Παναγιά μπροστά σας! Στο καλό, στο καλό!

– Παιδιά μου, κορίτσια μου, αρχίζει να ομιλή η γριά Συρραχίνα, παλαιά καπετάνισσα· με το ραβδάκι της και με το καλαθάκι της στο χέρι, με τα ογδόντα χρόνια στην πλάτη της, μπόρεσε κι ανέβη τον ανήφορον και ήλθε δια να καμαρώση, ίσως διά τελευταίαν φοράν, το καράβι του γιου της που έφευγε. Ξέρετε τι μεγάλη χάρη έχει και πόσο καλό έκαμε στους θαλασσινούς αυτό το εκκλησιδάκι της Μεγαλόχαρης;

– Πώς δεν το ξέρουμε, είπαν αι άλλαι, ας έχη δόξα το όνομά της!

– Το εξωκκλήσι αυτό αγίωσε και μέρωσε όλο το άγριο κύμα· πρωτύτερα είχε κατάρα όλος αυτός ο γιαλός.

– Γιατί;

– Βλέπετε κείνον τον βράχο, κάτω στο κύμα, που ξεχωρίζει απ' το γιαλό;... που φαίνεται σαν άνθρωπος με κεφάλι και με στήθια;... που μοιάζει σαν γυναίκα; Εκείνη είναι το Φλανδρώ.

---

* πινά: ναυτικός όρος, τέρθρα του πλοίου

* κουβέρτα: το κατάστρωμα του πλοίου

– Ναι, το Φλανδρώ, είπε η υπερεξηκοντούτις Χατζηχάναινα. Κάτι έχω ακουστά μου. Εσύ θα το ξέρης καλύτερα, θεια–Φλωρού.

– Το βλέπετε κι είναι ξέρα, είπε η Φλωρού, η Συρραχίνα· μια φορά κι έναν καιρό ήταν άνθρωπος.

– Άνθρωπος;

– Άνθρωπος καθώς εμείς. Γυναίκα.

Αι άλλοι ήκουον με απορίαν. Η γριά Συρραχίνα ήρχισε να διηγείται.

«Στον καιρό των παλαιών Ελλήνων, ήτον μία κόρη αρχοντοπούλα, που την έλεγαν Φλάνδρα ή Φλανδρώ. Η Φλανδρώ είχε νοματιστεί* έτσι, καθώς μου 'πε ο πνευματικός, απάνω στον Αϊ–Χαράλαμπο· όσο τον θυμούμαι, μακαρία η ψυχή του. Ήμουν μικρό κορίτσι, δώδεκα χρονώ, και μ' επήγε η μάνα μου να ξαγορευτώ* τη Μεγάλη Τετράδη... τι να ξαγορευτώ, εγώ τίποτα δεν ήξερα, τα ξεράματά μου... το τι μόλεε ο πνευματικός δεν αγροικούσα,* φωτιά που μ' έ!... Το νόημά του δεν το καταλάβαινα, τα λόγια τα θυμούμουν κι ύστερ' από χρόνια... το κορίτσι πρέπει να 'ναι φρόνιμο και ντροπαλό, να 'ναι υπάκουο, να μην κοιτάζη τους νιους, ν' αγαπά τον κύρη του και τη μανούλα του· και σαν μεγαλώση, και δώση ο Θιος και παντρευτή, με την ευκή των γονιών της, άλλον να μην αγαπά απ' τον άνδρα της.

»Μόφερε το παράδειγμα των παλαιών Ελλήνων... οι παλιοί Έλληνες, που προσκυνούσαν τα είδωλα... Κείνον τον καιρό ήτον μια που την έλεγαν Φλάνδρα ή Φλανδρώ. Φλανδρώ θα πη Φιλανδρώ. Φιλανδρώ θα πη μια που αγαπά τον άνδρα της. Φλανδρώ την είπαν, Φλανδρώ βγήκε. Αγάπησε ολόψυχα τον άνδρα της, όσο που έχασε τ' αγαθά του κόσμου, και έγινε πέτρα γι'

---

* είχε νοματιστεί: είχε ονομαστεί * να ξαγορευτώ: να εξομολογηθώ * αγροικούσα: άκουγα, καταλάβαινα

αυτό. Τον καιρό εκείνο ήτο ένας караβοκύρης, όμορφο παλληκάρι, κι αγάπησε το Φλανδρώ, και την εγύρευε, και της έδωσε αρραβώνα. Σαν της έδωσε αρραβώνα, εσκάρωσε* καινούργιο καράβι· και σαν εσκάρωσε το καράβι, έγινε κι ο γάμος· και σαν έγινε ο γάμος, έριξε το καράβι στο γιαλό, κι εμπαρκάρισε κι επήγε να ταξιδέψη.

»Τότε το Φλανδρώ ήλθε ν' αγναντέψη, σαν καλή ώρα, σ' αυτόν τον έρμο το γιαλό. Ξεκολλούσε η ψυχή της που έφευγε ο άνδρας της· δεν μπορούσε να το βαστάξη, να στυλώση την καρδιά της. Αγνάντεψε το καράβι που έφευγε, κι έκλαψε πικρά κι έπεσαν τα δάκρυά της στα κύματα. και τα κύματα επικράθηκαν, κι εφαρμακώθηκαν, και θύμωσαν, κι αγρίεψαν κι εθέριεψαν... και στο δρόμο τους που ηύραν το καράβι, έπνιξαν τον άνδρα της Φλανδρώς, κι έγινε αγυρισιά του... Και το Φλανδρώ ήρθε και ξαναήρθε σ' αυτόν τον έρμο γιαλό κι εκοίταζε κι αγνάντευε... κι επερίμενε, κι εκαρτερούσε, κι απάντεχε... Πέρασαν μήνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυο χρόνια, πέρασαν τρία... και το καράβι πουθενά δεν εφάνηκε... και το Φλανδρώ , έκλαψε και καταράστηκε την θάλασσα, και τα μάτια της εστέγνωσαν, και δεν είχε πλια δάκρυ να χύση... και παρακάλεσε τους θεούς της που ήταν είδωλα, πέτρες, να της κάμουν τη χάρη να γίνη κι αυτή είδωλο, βράχος, πέτρα ... και το ζήτημά της έγινε και την έκαμαν βράχο, ξέρα... με το σκήμα τ' ανθρωπινό, που τρίβηκε και φθάρηκε απ' τα κύματα ύστερ' από χιλιάδες χρόνια· και το ανθρωπινό σκήμα φαίνεται ακόμα, και να ο βράχος εκεί, η πέτρα που θαλασσοδέρνεται και χτυπά και βογγά απάνω της το κύμα... κι η φωνή της, το βογγητό της γίνεται ένα με το βογγητό της θάλασσας... Να η ξέρα εκεί. Αυτή 'ναι η Φλανδρώ.

---

* εσκάρωσε: έφτιαξε

»Ύστερα με χρόνια πολλά, σαν ήρθε ο Χριστός ν' αγιάση τα νερά, για να βαφτιστή η πλάση, μια χριστιανή αρχόντισσα, η Χατζηγιάνναινα, που είχαν σκαρώσει τα παιδιά της δυο καράβια, έταξε στην Παναγία, κι έχτισε αυτό το παρακκλήσι, για το καλό κατευόδιο των παιδιώνε της... Ας δώσ' η Παναγία και σήμερα να 'ναι καλό κατευόδιο στους άνδρες σας, στ' αδέρφια σας, και στους γονιούς σας».

– Φχαριστούμε· ομοίως και στα παιδάκια σου, θεια–Φλωρού.

Ο ήλιος εχαμήλωσε κατά το βουνόν, τα πρώτα πλοία είχαν γίνει άφαντα προ ώρας· και η τελευταία γολέτα, μικρόν κατά μικρόν, εχώνευεν εις το μέγα πέλαγος. Τα συγγενολόγια και τα φουσατά* των γυναικών, με τα καλαθάκια και τα μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν* ανά τους λόφους κι έβγαζαν καυκαλήθρες και μυρόνια, κι έκοφταν φτέρες κι αγριομάραθα. Σιγά–σιγά κατέβη ο ήλιος εις το βουνόν και αυτάι κατήλθον εις την πολίχνην.

Η νυκτερινή αύρα εσύριζεν εις τα δένδρα, και οι λογισμοί των γυναικών επετούσαν μαζί της κι έστελλαν πολλές ευχάς εις τα κατάρτια, εις τα πανιά και εις τα εξάρτια των караβιών. Και βαθιά, εις την σιωπήν της νυκτός, τίποτε άλλο δεν ηκούσθη ειμή το λάλημα του νυκτερινού πουλιού και το άσμα μιας τελευταίας συντροφιάς ναυτικών, μελλόντων ν' αναχωρήσωσι αύριον: «Σύρε, πουλί μου, στο καλό – και στην καλή την ώρα!».

Α. Παπαδιαμάντης, Άπαντα, τόμ. 3, Δόμος

---

* φουσατά: εδώ το πλήθος

* διεσπάρησαν: διασκορπίστηκαν

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1** Βρείτε τις θεματικές ενότητες και επισημάνετε το βασικό θέμα καθεμιάς.
- 2** Διαβάστε προσεκτικά την περιγραφή της αναχώρησης των ναυτικών και γράψτε ένα δικό σας κείμενο, με βάση την οπτική γωνία και τη συμπεριφορά ενός ναυτικού.
- 3** Με ποια συναισθήματα αγναντεύουν το πέλαγος οι γυναίκες; Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με την παραστατική περιγραφή του αγναντέματός τους;
- 4** Ποιο ρόλο επιτελούν οι δυο γριές με την εμφάνιση τους ανάμεσα στις γυναίκες των ναυτικών; Ποια επηρεάζει περισσότερο τις γυναίκες και γιατί;
- 5** Διαβάστε προσεκτικά την αφήγηση της γριάς Συρραχίνας. Ποιες αντιστοιχίες βρίσκετε ανάμεσα στην ιστορία της Φλανδρώς και στις ζωές των γυναικών των ναυτικών; Τι θέλει να πετύχει η γριά με αυτή την αφήγηση;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ♦ Σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ιστορίας και της Γεωγραφίας, εξετάστε την ειδική σημασία κάθε εποχής του έτους για τις κοινωνικές, οικονομικές, στρατιωτικές δραστηριότητες των ανθρώπων, από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή.

ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ

Ο Παχύς και ο Αδύνατος

Πρωτοδημοσιευμένο το 1883, το σύντομο διήγημα του Τσέχωφ παρουσιάζει με ανθρωπιά, χιούμορ και λεπτή παρατήρηση τις ανθρώπινες σχέσεις (και την αλλοτρίωσή τους) στο περιβάλλον των γραφειοκρατών της τσαρικής Ρωσίας.

Στο σιδηροδρομικό σταθμό του τσάρου Νικολάου συναντήθηκαν δυο φίλοι. Ένας παχύς κι ένας αδύνατος. Ο Παχύς μόλις είχε γευματίσει στο σταθμό, και τα χείλια του, γεμάτα λίπος, γυάλιζαν σαν γινωμένα βύσσινα. Μύριζε κρασίλα κι άρωμα. Ο Αδύνατος μόλις κατέβηκε από το βαγόνι, φορτωμένος με βαλίτσες, μπόγους και κιβώτια. Αναδινόταν από πάνω του μια μυρουδιά από χοιρομέρι και κατακάθια καφέ. Πίσω από τη ράχη του ξεμύτιζαν μια αδύνατη γυναίκα με μακρούλο πιγούνι, η γυναίκα του, κι ένα ψηλό γυμνασιόπαιδο με μισοκλεισμένα τα μάτια, ο γιος του.

«Πορφύρη!», αναφώνησε ο Παχύς βλέποντας τον Αδύνατο. «Εσύ; Αγαπητέ μου, αγαπητέ μου! Χρόνια και ζαμάνια!»

«Έλα Χριστέ και Παναγιά!», είπε έκπληκτος ο Αδύνατος. «Μίσια! Παιδικέ μου φίλε! Από πού έρχεσαι;»

Οι δυο φίλοι αλληλοασπάστηκαν τρεις φορές έχοντας καρφωμένα ο ένας στον άλλον τα δακρυσμένα μάτια τους. Έμειναν κι οι δυο ευχάριστα κατάπληκτοι.

«Καλέ μου φίλε!», άρχισε να λέει ο Αδύνατος μετά τον ασπασμό. «Πού να το περιμένω! Να, αυτή είναι μια έκπληξη! Κοίταξέ με λοιπόν καλά! Τι όμορφος που ήμουνα! Τι γοητευτικός και δανδής! Αχ, κι εσύ, Θεέ μου! Πώς είσαι λοιπόν; πλούσιος; παντρεμένος; Εγώ, όπως

βλέπεις, παντρεύτηκα... Να, αυτή εδώ είναι η γυναίκα μου, η Λουίζα, το γένος Βάντσενμπαχ... Λουθηρανή... Κι αυτός είναι ο γιος μου, ο Ναθαναήλ, μαθητής στην τρίτη τάξη. Αποδώ, Ναθάνια, είναι ο παιδικός μου φίλος! Φοιτούσαμε μαζί στο Γυμνάσιο!»

Ο Ναθαναήλ σκέφτηκε λιγάκι κι έβγαλε το καπέλο.

«Στο Γυμνάσιο φοιτούσαμε μαζί!», συνέχισε ο Αδύνατος. «Θυμάσαι το παρατσούκλι που μας είχαν βγάλει; Εσένα σε φώναζαν Ηρόστρατο, επειδή έκαψες με το τσιγάρο ένα δημόσιο βιβλίο· κι εμένα Εφιάλτη, γιατί μου άρεσε να είμαι μαρτυριάρης. Χο, χο... Τι παιδιά που ήμασταν! Μη φοβάσαι, Ναθάνια! Πήγαινε κοντά του... Κι αποδώ η γυναίκα μου, το γένος Βάντσενμπαχ... Λουθηρανή».

Ο Ναθαναήλ σκέφτηκε λίγο και κρύφτηκε πίσω από τον πατέρα του.

«Λοιπόν, πώς περνάς φίλε;», ρώτησε ο Παχύς κοιτάζοντας με ενθουσιασμό τον φίλο του. «Υπηρετείς ακόμα; Πού;»

«Υπηρετώ, αγαπητέ μου! Έχω τον όγδοο βαθμό, κοντεύει δυο χρόνια τώρα. Πήρα και το παράσημο Στανισλάβα.* Ο μισθός είναι μικρός... Ε, δόξα να 'χει ο Θεός! Η γυναίκα μου παραδίνει μαθήματα μουσικής, κι εγώ, συμπληρωματικά, φτιάχνω ξύλινες ταμπακιέρες. Πολύ καλές ταμπακιέρες! Τις πουλάω ένα ρούβλι τη μία. Αν κάποιος πάρει πάνω από δέκα, τότε, καταλαβαίνεις, του κάνω και σκόντο.* Κάπως τα καταφέρνουμε. Υπηρετούσα, ξέρεις, σ' ένα τμήμα, αλλά τώρα πήρα μετάθεση για εδώ, ως τμηματάρχης, στον ίδιο Οργανισμό... Λοιπόν, εσύ πώς τα πας; Σίγουρα θα είσαι πια σύμβουλος; Ε;»

---

* **παράσημο Στανισλάβα**: ένα από τα κατώτερα παράσημα της τσαρικής Ρωσίας, απονεμόταν κατ' αρχαιότητα * **σκόντο**: έκπτωση

«Όχι, αγαπητέ μου, ανέβα πιο ψηλά», είπε ο Παχύς. «Έχω ήδη φτάσει μυστικός σύμβουλος... Έχω δυο παράσημα».

Ο Αδύνατος ξαφνικά χλώμιασε, έμεινε σύξυλος κι αμέσως ύστερα το πρόσωπό του παραμορφώθηκε σ' ένα πλατύ χαμόγελο. Έδειχνε σαν να έβγαζε σπίθες από τα μάτια και το πρόσωπό του. Το σώμα του μαζεύτηκε, καμπούριασε, στένεψε... Οι βαλίτσες του, οι μπόγοι και τα κιβώτια κουβαριάστηκαν, ζάρωσαν... Το μακρύ πιγούνι της γυναίκας του έγινε ακόμα πιο μακρουλό. Ο Ναθαναήλ στάθηκε τεντωμένος σε στάση προσοχής και κούμπωσε όλα τα κουμπιά της στολής του...

«Εγώ, εξοχότατε... Χαίρω πολύ! Φίλος, ας πούμε, παιδικός και να που, ξαφνικά, μεταμορφώνεστε σ' έναν τέτοιο άρχοντα! Χι, χι».

«Φτάνει λοιπόν, πάψε!», είπε μορφάζοντας ο Παχύς. «Γιατί αυτό το ύφος; Εγώ κι εσύ είμαστε φίλοι από παιδιά κι αυτή εδώ η δουλοπρέπεια δεν έχει κανένα νόημα!».

«Προς Θεού... Τι, εσείς...», κρυφογέλασε ο Αδύνατος, ζαρώνοντας πιο πολύ ακόμα. «Η ευμένεια της εξοχότητάς σας... είναι σαν ζωογόνα δροσιά... Να, εξοχότατε, αποδώ ο γιος μου ο Ναθαναήλ... η γυναίκα μου η Λουίζα, Λουθηρανή, ας πούμε...»

Ο Παχύς ήθελε να αντιδράσει κάπως, αλλά στο πρόσωπο του Αδύνατου ήταν ζωγραφισμένος τόσος σεβασμός, τόση γλυκάδα και τόση ευλαβική ξινάδα, που στον Μυστικό Σύμβουλο έφερναν αναγούλα. Έδωσε το χέρι του στον Αδύνατο να τον αποχαιρετήσει κι έστρεψε τα νώτα του.

Ο Αδύνατος, πιάνοντας το χέρι, έσφιξε τα τρία δάχτυλα, υποκλίθηκε από το κεφάλι ως τα πόδια και γέλασε χαιρέκακα, σαν Κινέζος: «Χι, χι, χι». Η γυναίκα του χαμογέλασε. Ο Ναθαναήλ έσυρε το πόδι του σε

στάση προσοχής και το πηλήκιο από το κεφάλι του έπεσε κάτω. Ήταν και οι τρεις ευχάριστα κατάπληκτοι.

Α. Τσέχωφ, Η αγάπη και 32 άλλα διηγήματα, μτφρ. Β. Ντινόπουλος, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1** Ποια είναι η κοινωνική θέση καθενός από τους δύο παλιούς συμμαθητές και ποια στοιχεία την αποκαλύπτουν;
- 2** Πώς αλλάζει η συμπεριφορά του Πορφυρή στη διάρκεια της ιστορίας; Τι επιδιώκει να δείξει με αυτό ο συγγραφέας;
- 3** Γιατί ο Τσέχωφ επιλέγει να χαρακτηρίσει τους δύο παλιούς συμμαθητές με κριτήριο το βάρος τους;
- 4** Τι αποκαλύπτει η ιστορία του Τσέχωφ για τις κοινωνικές και τις προσωπικές σχέσεις στην τσαρική Ρωσία;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Γράψτε μια χιουμοριστική ιστορία με θέμα την τυχαία συνάντησή σας με ένα συμμαθητή σας έπειτα από τριάντα χρόνια.

Δημοσθένης Κοκκινίδης,
Αντίθεση

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Ο Ζητιάνος

Ο Ζητιάνος (1896) του Καρκαβίτσα, ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα του ελληνικού 19ου αιώνα, τοποθετείται στο μεταίχμιο ανάμεσα στο νατουραλισμό και τη λαογραφική ηθογραφία. Το απόσπασμα που επιλέξαμε παρουσιάζει τις διαδικασίες μύησης των παιδιών ενός χωριού της ηπειρωτικής Ελλάδας στην τέχνη της επαιτείας και της εξαπάτησης, δραστηριότητες που παραδοσιακά αποτελούσαν την αποκλειστική απασχόληση των κατοίκων του χωριού.

Ο Κώστας Τζιρίτης και Τζιριτόκωστας, κατά τη συνήθεια που έχουν στη Ρούμελη να σμίγουν το επίθετο με τ' όνομα, ήταν από τόπο που συμμαζώνει στα στενά του σύνορα όλην την ασυμμάζευτην ιστορία της ελληνικής ζητιανιάς. Στην εποχή του εσυνήθιζαν εκεί, όταν οι ακμαίοι άντρες έλειπαν στα ταξίδια και οι γυναίκες έξω στις περίγυρα κρεμνόραχες* εβολάκιαζαν* τα φθισικά* αραποσίτια τους, οι εβδομηντάρηδες να συνάζουν τα παιδιά στο χοροστάσι* και να τα γυμνάζουν στην ζητιανιάς τα καμώματα. Κάτω από τ' ασπρόμαλλα εκείνα μέτωπα, που εταπείνωσεν ο πολυκαιρινός εξευτελισμός· κάτω από τα πρόσωπα εκείνα, που παραμορφωμένα επέτρωσεν η αδιάκοπη πλαστοπροσωπία· εμπρός στις σακατεμένες κορμοστασιές, που παράλλα-

---

* κρεμνόραχες: απότομες πλαγιές

* εβολάκιαζαν: ξεσπύριζαν, καθάριζαν

* φθισικά: μεταφορική έκφραση, ατροφικά

* χοροστάσι: τόπος όπου γίνονται χοροί

ξεν όχι του χρόνου το γοργοτρέξιμο, όχι της αρρώστιας η κρυφή ενέργεια, όχι του καιρού η ξαφνική επιρροή, αλλά το πείσμα, εγυμναζόταν η νεολαία, η ελπίδα και χαρά του χωριού, να είναι άξια, αν όχι καλύτερη των πατέρων της. Ο Κουτσοκουλόστραβος χορός ήταν το κυριότερο γύμνασμα εκείνες τις ημέρες. Τα παιδιά κρατώντας και από ένα μπαστούνι εγύριζαν χεροπιαστά κι επροσποιοούνταν από μια σωματική βλάβη. Ένα έκανε τον κουτσό· και ανεβοκατέβαζε το κορμί του σε κάθε βήμα, σαν το έμβολον ανάμεσα στα μετάλλινα πλευρά της τρόμπας. Άλλο έκανε τον θεότυφλο κι εβημάτιζε ρίχνοντας εμπρός το μπαστούνι, πασπατεύοντας με την άκρη του τη γη, μήπως τύχει έξαφνα ψήλωμα ή λάκκωμα, κρεμνός ή όχτος,* κοτρόνι* ή κορμόδενδρο, και πέσει και τσακισθεί ο ταλαίπωρος! Κι έδειχνε ζωγραφιστή στο πρόσωπό του την αμφιβολία και τον τρόπον ενός τυφλού. Τρίτο έκανε τον παράλυτο· ακουμπούσε στη γη τις δύο παλάμες, εσήκωνε με πηδήματα γοργοπόδαρου λαγού τα νεκρά και αλύγιστα ποδάρια του, σύνωρα* ψηλώνοντας τα μάτια καθαρά και άδολα και χύνοντας στο δροσοπεριχυμένο πρόσωπο θλίψη ημερη και ασκητικήν, υπομονή στου Θεού το θέλημα, του δικαιοκρίτη και παντοδύναμου! Άλλο, νεραϊδοπαρμένο τάχα, εψηλώνεν ολόρθο το κορμί κι εβάδιζε με ολότρεμο σώμα κάνοντας ένα βήμα εμπρός και δύο πίσω και τρία δεξιά, αριστερά τέσσερα· ήθελεν εκεί να πάει κι επήγαινε αλλού· εδοκίμαζε να γυρίσει δεξιά, και αριστερά εγύριζεν επροσπαθούσε να συμμαζέψει τα σκέλια του και τ' άνοιγε· να διπλώσει τα χέρια του και τ' άπλωνε ξύλα ξερά κι εβημάτιζε με τρέμουλα όλων των μελών, λες και είχε τους αρμούς ξεχαρβαλωμένους. Άλλο έλεγε πως του πήραν

---

* όχτος: όχθη * κοτρόνι: πέτρα * σύνωρα: ταυτόχρονα

οι νεράιδες στη ρεματιά της Κάναλης τη φωνή από φθόνο και άπλωνε τον λαιμό του κι εσούφρωνε τα χείλη με αγώνα, θέλοντας να λαλήσει και βγάζοντας ανατριχιαστικόν ούρλιασμα μέσ' από τον στενόχωρο λάρυγγά του. Άλλο έκανε τον μονοπόδαρο κι εταλάντευε το σώμα του ανάμεσα στις πατερίτσες, σαν βρωμερό κουρέλι στο ανεμοφύσημα. Και άλλα δέκα–είκοσι έκαναν άλλες δέκα–είκοσι αρρώστιες σωματικές, πολλές υπαρκτές και πολλές ανύπαρκτες ακόμα στον κόσμο.

Ενώ τα παιδιά έτσι εγυμνάζονταν, για ν' απατήσουν τα φιλόφρωτα αισθήματα των συνόμοιών τους αργότερα, ένας από τους γερόντους, παιγνιδιάρης ξακουσμένος και γλυκόφωνος, ορθοκρατώντας τρίχορδη λύρα στα γόνατα, εφρόντιζε με το τραγούδι να ελαφρώνει τους σημερινούς κόπους και να δείχνει αξιοζήλευτη και τρισευτυχισμένη τη μέλλουσα ζωή τους. Με φωνή παραπονιάρικη, συγκρατητή, μονότονη· με μικρή γοργάδα στην αρχή· μ' ένα ξαφνικό χαμηλοψήλωμα έπειτα· κι έπειτα με χαμήλωμα στρωτόν, ολόισο μακρυλαρίκι, έλεγε τραγούδι ταπεινό, ντόπιον όσο και η λαψάνα* της ξερής πλαγιάς και σαν εκείνη άνοστο, φτωχικό, ψειριασμένο. Κι εσυνόδευε το τραγούδι του με μονότονο και συγκρατητό και παραπονιάρικο γρίνιασμα της λύρας του. Και με το τραγούδι του έδειχνε στα παιδιά τα περίγυρα ξερά και άχαρα βουνά της πατρίδας τους, τη Γη τη μητριά και την ολοστέρφευτη.* Επαρομοίαζε με κατάρα Θεού και τρισανάθεμα τη γέννησή της, περνώντας πίσω αγγελόφερτος στου Σύμπαντος τη γέννηση, όταν το Παν ήταν Χάος και Μηδέν. Ο Θεός, έλεγεν, ηθέλησε να πλάσει τότε τον Κόσμον. Επήρεν ένα κόσκινο μεγάλο και το εκρέμασε σαν σύγνεφο στην άβυσσο.

---

* **λαψάνα:** σφαλαγγόχορτο, σινάπι

* **ολοστέρφευτη:** εντελώς άγονη

Ἐπειτα παίρνοντας χώμα με το χέρι έριχνε στο κόσκινο, κουνώντας το επάνω–κάτω. Το χώμα φυσικά, το καλό και το γόνιμο, έπεσε κάτω κι εγένεσε την άβυσσο κι έξαφνα εφάνηκεν η Γη, πολύκαρπη και πανώρια.

Ἐμειναν τέλος στο κόσκινο μόνον οι πέτρες και τα χάλαρα.* Και, οργισμένος ο Δημιουργός, γιατί δεν εσυλλογίσθηκεν από πριν να μοιράσει κι εκείνα δίκαια, εκλότσησε το κόσκινο κι εχύθησαν τ' απομεινάρια όλα μαζί σ' έναν τόπο. Και ονόμασεν ο Θεός τον τόπον εκείνον Κράκουρα, που θα ειπεί καταραμένον σαν τη μήτρα της Σάρας.

Αλλ' ο τραγουδιστής δεν έλεγεν αυτά για να δειλιάσει τους ακροατές του. Απεναντίας, σαν εμπνευσμένος ψάλτης του παλιού καιρού, αδράχνοντας από την ταπείνωση το ύψος και από τον φόβο την αντρεία, ερχόταν για μιας γλυκοχρυσόστομος, κι ενώ εκαταριόταν τη Γη, εμακάριζε τα παιδιά της. Όταν οι διάβολοι, έλεγε, ηθέλησαν να μοιράσουν τη Γη σε βασίλεια, κανένας απ' αυτούς δεν εδέχθηκε να πάρει στο κράτος του τα Κράκουρα. Τ' άφηκαν αμοίραστα κι εκηρύχθησαν εξουσιαστές και προστάτες τους όλοι.

Αλλά τόπος που έχει τέτοιους προστάτες, ευτυχισμένος και παμμακάριστος, επρόσθετεν ο γέροντας. Ο κάτοικός του δεν θα πεινάσει, ούτε θα διψάσει ποτέ στον αιώνα. Τα χέρια του δεν θα γνωρίσουν ποτέ το σταβάρι* του αλετριού το άγριο και το στειλιάρι* της αξίνας· δεν θα μαραθούν τα χρυσά του νιάτα ξεκολλώντας ριζιμιά* λιθάρια και δεν θ' αυλακωθεί το μέτωπό του από τη σκέψη. Δεν θα λιποψυχήσει μήπως ο λίβας τού κάψει τα σπαρτά, μήπως η ξηρασία τού μαράνει τα

---

* **χάλαρα:** βράχια * **σταβάρι:** το μεγάλο ξύλο του αρότρου που συνδέει το ζυγό με το υνί * **στειλιάρι:** το ξύλο της αξίνας * **ριζιμιά:** βαθιά ριζωμένα

σταφύλια, μήπως η βροχή τού χαλάσει τα μπουστάνια.*
Άλλοι θα τα σκεφθούν και άλλοι θα φυτέψουν το αμπέλι
που θα πιει αυτός το κρασί· άλλοι θα σπείρουν και θα
θερίσουν το σιτάρι που θα φάγει το ψωμί· άλλοι θα
μαζέψουν τις ελιές και άλλοι το λάδι του. Αυτός ένα
μόνον θα έχει σκοπό, να γυρίζει τον κόσμο απ' Ανατολή
σε Δύση και, με την έμπνευση του παντοδύναμου οδη-
γού του, ν' απατά τον κουτόκοσμο και να γυρίζει
πλουτοφορτωμένος στο σπίτι του.

Έτσι τους έλεγε κι έτσι τους ορμήνευεν ο γέροντας.
Και ο παράδοξος χορός σε κάθε του τραγουδιού τμήμα,
σε κάθε της λύρας του παύλα, ερχόταν κουτσοκουλο-
στραβοβηματίζοντας κι ετραγουδούσε με φωνή παρα-
πονιάρικη και συγκρατητή και μονότονη:

Θεός σχωρέσ' τη μάνα σου
δος μου λιγάκι αλεύρι,
να φτιάσω μια κουρκούτη*
Ένα, δύο, τρία!...

Θεός σχωρέσ' τον κύρη σου,
δος μου λιγάκι λάδι,
να ρίξω στην κουρκούτη.
Ένα, δύο, τρία!...

Θεός σχωρέσ' τη βάβα* σου,
δος μ'ένα κρεμμύδι,
να ψήσω με το λάδι,
να ρίξω στην κουρκούτη,
για να την φάω βράδυ.
Ένα, δύο, τρία!...

---

* μπουστάνι: λαχανόκηπος * κουρκούτη: χυλός από
αλεύρι και νερό * βάβα: γιαγιά

Κωνσταντίνος Βολανάκης,
Χωριό του Πηλίου

Σ' αυτό το μοναδικό σχολείον ο Τζιριτόκωστας γρήγορ' αναδείχθηκε κι εθαυμάσθηκε. Δεκαχρονίτης δεν ήταν ακόμη και άρχισε να πλουτίζει με νέους βηματισμούς αλλόκοτους και αφύσικους τον Κουτσοκούλοστραβο χορό· να προσθέτει στα ζητιάνικα τραγούδια του νέα μέτρα και πρωτάκουστα ζητήματα. Η σεβαστή μορφή των γερόντων, που έκαναν τη Δωδεκάδα του χωριού, έφριξεν από απορία και χαρά για το νέον άστρο που ανέτειλε τριλαμπές να φωτίσει την πατρίδα τους. Τα κόκαλα του Πηλαλομούτρη, του Καλλιγοψύλλη, του Παστρογωνιά, που εβαρουκοιμόνταν στις Παναγιάς τον αυλόγυρο κουρασμέν' από τα πολλά ταξίδια και την άμετρη δόξα, εσάλεψαν συγκίβουρα,* όταν άκουσαν τον νέο ζητιάνο, που ερχόταν να θαμπώσει τη μνήμη τους. Και τα μπαστούνια τα κρεμασμένα στους τοίχους των σπιτιών εταράχθηκαν κι εκείνα με ιερή φρικίαση,

---

* συγκίβουρα: μέσα από τους τάφους

αβέβαια ποιο τάχα θα τιμηθεί να συντροφέψει στο πρώτο του ταξίδι τον νέον αρχιθεομπαίχτη.* Και ο Τζιριτόγιωργας, ο πατέρας του, εσήκωσε με ειλικρίνεια, πρώτην ίσως φορά στη ζωή του, τα χέρια, ευχαριστώντας εγκαρδιακά τον Θεό, που του έστειλε τέτοιο παιδί, να συνεχίσει το στάδιο και να τιμήσει το σπίτι του. Πριν όμως αποφασίσει να βγάλει στο ταξίδι τον γιο του ο καλότυχος πατέρας, τον έκραξε σ' ένα παράμερο δωμάτιο του σπιτιού, τάχα πως θα του μιλήσει μυστικά. Εκεί τον έβαλε να καθίσει κατάχαμα και του είπε να γυρίσει τα μάτια. Και, γυρίζοντας τα μάτια ο μικρός, είδε για πρώτη φορά τόσο ολοφάνερα την παλαιά ρίζα και κατάσταση της οικογενείας του.

Δεν ήταν αληθινά βαρυστολισμένο το δωμάτιο. Ένα μόνο τραπέζι σαρακοφαγωμένο,* στρωμένο με μάλλινο χρωματιστό τραπεζομάντιλο, ακουμπούσε στον ένα τοίχο μ' ένα κίτρινο σπειρωτό νεροκολόκυθο επάνω. Ξύλινος καναπές απλαδοστρωμένος έπιανε τον άλλον τοίχο. Δυο μεγάλες κασέλες από καρυδιά με παράδοξα χοντροσκαλίσματα έπιαναν τον τρίτο· κι εκρέμονταν από την αταβάνωτη σκεπή πέντε–δέκα πλέχτρες ξεροκύδωνα, με τα φύλλα τους ακόμη και το χνούδι, και δύο κλάρες μπουρνέλες* με τη σκόνη καθισμένη σαν αχνός επάνω στην γαλαζόμαυρη πέτσα τους. Όμως πίσω από τη μαυρισμένη πόρτα και περίγυρα στους τοίχους είδεν ο μικρός να κρέμονται από τα καρφιά, με τάξη και ηλικία βαλμένα, όλων των ειδών και όλων των σχημάτων τα μπαστούνια. Μερικά χυτά, ολόισα επάνω έως κάτω·

---

* αρχιθεομπαίχτης: αρχιαπατεώνας

* σαρακοφαγωμένο: παλιό ξύλινο τραπέζι, φαγωμένο από το σαρακι

* μπουρνέλες: κορόμηλα

άλλα γυριστά, άλλα διχαλωτά· μερικά στην άκρη με ρίζα χοντρή· τούτο με κόμπους· εκείνο στραβό· το ένα ξεφλουδισμένο· το άλλο ακόμη με τα δαγκώματα των σκύλων το άλλο διατηρώντας στη ράχη του τις γραμμές, που έκοβε μετρώντας ποιος ηξεύρει τι της ζωής είτε του επαγγέλματός του αξιοθύμητον ο μακαρίτης αφέντης του· μισοτσακισμένο τούτο, λυγισμένο εκείνο. Όλα ήσαν στη σκόνη περιτυλιγμένα, σαν σε σάβανο του καιρού, και βυθισμένα στη σιωπή και τον ύπνον, όπως τα όπλα πολεμιστού τρισένδοξου, κρεμασμένα εκεί για μνήμη του αθάνατη και αξιομίμητο παράδειγμα της γενεάς του.

Και αληθινά, για το αξιομίμητο παράδειγμα της γενεάς ήταν τα μπαστούνια εκεί κρεμασμένα και ο Τζιριτόγιωργας για τούτο έφερε το παιδί, να τα ιδεί, πριν έβγει στο ταξίδι, και να πάρει διδάγματα. Καθέν' από εκείνα είχε επάνω του ιστορίαν ίση και καλύτερη από το δόρυ του Αχιλλέα. Καθένα είχε συντροφέψει τον πατέρα, τον πάππο, τον προπάππο του, σε όλα τα φαρμάκια και τις κακοπάθειες της ζητιανικής ζωής· στη βροχή και το κρύο του χειμώνα· στον ήλιο και το κάμα του καλοκαιριού. Τον εστήριξε να περάσει ρέματα παγωμένα· τον εβοήθησε να ξεκρεμάσει από τα σχοινιά τ' ασπρόρουχα και από τα παραθύρια κουρτίνες και από τους φούρνους κουλούρια· να τινάξει από τα δέντρα πωρικά στις πονηρές ημέρες της πείνας και, δυνατότερο από την εφτατόμαρη ασπίδα του Αίαντα, επροφύλαξε το σώμα του αφέντη του άτρωτον από κάθε τροχισμένο σκυλόδοντο και κάθε πεινασμένου λύκου αγριοχύμισμα. Τυφλόν τον οδήγησε στα μαρμαρένια σκαλοπάτια· κουτσόν τον επέρασε μέσ' από τις αγορές· κουλόν τον εστήριξε· παράλυτο τον εκρεβάτωσε· φοβισμένον τον εφύλαξε· τολμηρόν

κάποτε τον όπλισεν υπεράνθρωπα. Και χρόνια ολόκληρα είδεν όλες του τις πλαστοπροσωπίες, όλες τις παραλλαγές. Άκουσεν όλα του τα ψέματα· όλα τα συχωρολόγια. Και ποιος ηξεύρει αν αυτό το μπαστούνι δεν του ήφερε στον νου εκείνο το τεχνικότατο σακάτεμα και στα χείλη εκείνη την εξυπνότατην ευχή.

Ο Τζιριτόγιωργας εκοίταζεν αφαιρεμένος ένα με τ' άλλο τα κρεμασμένα τρόπαια και σεβασμός άμετρος επλημμύριζε την καρδιά του και τα στήθη του εβάρυναν, σαν μυλόπετρα, στην προγονικήν εκείνη δόξα. Σαν πουλάρι ασέλωτο που γοργοτρέχει στον κάμπο, έτρεχεν ο νους του γεροζήτουλα στα περασμένα κι έβλεπε ένα με τον άλλον τους προγόνους αφανισμένους από την κακοπάθεια και αγνώριστους από την ψευτιά. Πόσα υπόφεραν οι δύστυχοι, για να φέρουν εκεί που έφεραν την οικογένειά τους! Ξυλιές έφαγαν, δαγκώματα μαντρόσκυλων εβάσταξαν, κλότσους αλόγων, σπρωξιές και γροθοκοπήματα μεθυσμένων. Άκουσαν σφυρίγματα των παιδιών του δρόμου, πιάτα ολάκερα είδαν να σπάσουν στα κεφάλια τους από δουλικά· με κάτουρα να περιχυθούν, με κόπρο ν' αλειφθούν εβάσταξαν. Επέρασαν ακούραστοι θάλασσες και ποτάμια· κάμπους και όρη και βουνά εδρασκελίσαν. Σε χώρες και χωριά και καλυβάκια εκόνεψαν. * Εδέχθηκαν την πλούσια ελεημοσύνη του άρχοντα και το μονόλεφτο της χήρας. Έφαγαν τ' αποφάγια του αφέντη και του δούλου· έπιαν το απόπιμα* του γερού και του αρρώστου. Εκοιμήθηκαν στον στάβλο και τον αχερώνα· εμπρός στο κατώφλι της πόρτας και τον νάρθηκα

---

* **εκόνεψαν**: διανυκτέρευσαν

* **απόπιμα**: υπόλειμμα από ποτό

της εκκλησιάς· στου βουνού το διάσελο* και στο γούπατο* κατακαμπής.* Αληθινά, τι υπόφεραν οι δύστυχοι, τι υπόφεραν!

Α. Καρκαβίτσας, Ο Ζητιάνος,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

- * **διάσελο**: στενό πέρασμα ανάμεσα σε λόφους
- * **γούπατο**: βαθούλωμα, γούβα
- * **κατακαμπής**: στη μέση του κάμπου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1** Ποια στοιχεία κάνουν τη ζητιανιά αξιοσέβαστο επάγγελμα, σύμφωνα με τη σατιρική περιγραφή του Καρκαβίτσα;
- 2** Ποια είναι η σημασία του τραγουδιού του γέροντα με τη λύρα για την κοινότητα των ζητιάνων;
- 3** Γιατί τα μπαστούνια των παλαιότερων ζητιάνων παρουσιάζονται σαν «κρεμασμένα τρόπαια»;
- 4** Εντοπίστε τις ομηρικές αναφορές στο κείμενο. Ποια είναι η λειτουργία τους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ♦ Συγκρίνετε την ειρωνική περιγραφή του ζητιάνου του Καρκαβίτσα με εικόνες ζητιάνων που έχετε δει. Εντοπίζετε διαφορές;

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ύαμβοι και ανάπαιστοι

Τα ποιήματα ανήκουν στην ποιητική συλλογή Ύαμβοι και ανάπαιστοι (αριθμοί 28, 37), που εκδόθηκε το 1897. Χαρακτηριστικά στοιχεία τους είναι τα δύο είδη μέτρου που χρησιμοποιεί ο ποιητής, το μεγαλόπνοο ύφος και η σύνθεση της αρχαίας με τη σύγχρονη παράδοση.

28

Με πελέκι αστραπόμορφον
η αλύπητη Επιστήμη
χτυπάει και σπάει το Είδωλο
και το ρίχνει συντρίμμι.

∞ ∞

Κι ύστερα γίνετ' είδωλον
εκείνη μες στην πλάση
ξαναγεννώντας άθελα
ό,τι ήρθε να χαλάσει.

∞ ∞

Κι έτσι αλυσίδες γύρω μας
παντού, σκοτάδια θεία.
Κάθε Αιτία, μυστήριο·
κάθε Αλήθεια, θρησκεία.

37

Ηγη μας γη των άφθαρτων
αερικών* και ειδώλων,

---

* αερικά: ξωτικά

πασίχαρος* και υπέρτατος
θεός μας είν'ο Απόλλων.

Στα εντάφια λευκά σάβανα
γυρτός ο Εσταυρωμένος
είν' ολόμορφος Άδωνις*
ροδοπεριχυμένος.

Η αρχαία ψυχή ζει μέσα μας
αθέλητα κρυμμένη·
ο Μέγας Παν* δεν πέθανεν,
όχι· ο Παν δεν πεθαίνει!

Κ. Παλαμάς, Άπαντα,
τόμ. 1, Μπίρης

-
- * πασίχαρος: ολόχαρος
  - * Άδωνις: νέος με εξαιρετική ομορφιά
  - * Παν: μυθικός τραγόμορφος θεός

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1 Εξετάστε τη μετρική των δύο ποιημάτων και να τη συνδυάσετε με τον τίτλο της ποιητικής συλλογής.
- 2 Ποια σημασία αποδίδει ο ποιητής στην επιστήμη και στο είδωλο (αρ. 28);
- 3 Με ποιον τρόπο σχετίζονται τα στοιχεία της αρχαίας και της χριστιανικής παράδοσης (αρ. 37);
- 4 Στην τελευταία στροφή υπάρχει μια ιδιαίτερη εκφραστική ένταση. Πού πιστεύετε ότι αποσκοπεί (αρ. 37);
- 5 Τι συμβολίζουν ο Απόλλωνας, ο Άδωνις, ο Μέγας Παν και ποιος είναι ο ρόλος τους στο ποίημα (αρ. 37);

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Αναζητήστε αναπαραστάσεις των θεών που αναφέρονται στο ποίημα σε φωτογραφίες αγγείων και αγαλμάτων και, αν είναι δυνατόν, επισκεφθείτε ένα αρχαιολογικό μουσείο.

Κωνσταντίνος Παρθένης, Χορός

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ύμνος στον Παρθενώνα

Τα αποσπάσματα που ακολουθούν ανήκουν στην ποιητική σύνθεση του Κ. Παλαμά Η φλογέρα του βασιλιά (1910), που χωρίζεται σε «Δώδεκα Λόγους». Στον «Τρίτο Λόγο» ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος κατεβαίνει νικητής από τη Μακεδονία στην Αθήνα, για να προσκυνήσει την Παναγία την Αθηνιώτισσα στον Παρθενώνα. Ο ποιητής συνθέτει, με αυτή την αφορμή, ένα λυρικό ύμνο στον αρχαίο ναό της ομορφιάς και του ελεύθερου πνεύματος.

Εσύ'σαι, που κορόνα σου φορείς το Βράχο; Εσύ 'σαι, Βράχε, που το ναό κρατάς, κορόνα της κορόνας; Ναέ, και ποιος να σ' έχτισε μες στους ωραίους ωραίο, για την αιωνιότητα με κάθε χάρη Εσένα; Σ' εσέ αποκάλυψη ο ρυθμός, κάθε γραμμή και Μούσα· λόγος το μάρμαρο έγινε κι η ιδέα τέχνη, και ήρθες στη χώρα τη θαυματουργή, που τα στοχάζεται όλα με τη βοήθεια των Ωρών* των καλομετρημένων, ήρθες απάνου απ' τους λαούς
κι απάνου απ' τις θρησκείες,
κυκλώπεια, λυγερόκορμε και σα ζωγραφισμένε.

[...]

Ναέ, τα θέμελά σου εσέ δεν είναι ριζωμένα,
σα να τη 'γγίξαν τρίςβαθα την τέλειωση* του κόσμου,
μηδέ το μέτωπό σου εσέ πάει πέρα από τα γνέφια,*

---

* Ωρες: μυθολογικές θεότητες

* τέλειωση: τελείωση

* γνέφια: σύννεφα

σαν πυραμίδας κολοσσός απάνου σ' ερμότηπι
της Αφρικής. Ανάλαφρα κρατάν εσέ στου αέρα
τη διαφανάδα τη γλαυκή των Ολυμπίων* τα χέρια.
Κι η αρχοντική κορφή σου εσέ δίχως θρασά* να πάει
για να χαθεί στ' απέραντα που μάτι δεν τη φτάνει,
το Πνεύμα προς τ' απέραντα ξέρει απαλό και φέρνει.
Εσένα δε σε χτίσανε τυραγνισμένων όχλοι,*
καματερά* ανθρωπόμορφα,

σπρωγμένα απ' τη βουκέντρα*
φαρμακερά κι αλύπητα, δυνάστη αιματοπότη.
Εσένα με το λογισμό κι εσέ με το τραγούδι
σε υψώσαν των ελεύθερων οι λογισμοί εκεί όπου
και ο Νόμος σαν πρωτόγινε της Πολιτείας προστάτης,
με το ρυθμό πρωτόγινε, κι ήταν κι αυτός τραγούδι.
[...]

Κι ακούστε! Πρέπει κι ο άνθρωπος,
κάθε φορά που θέλει
να ξαναβρεί τα νιάτα του, να 'ρχεται στο ποτάμι
της Ομορφιάς να λούζεται. Σ' όλα μπροστά τα ωραία
να στέκεται αδιαφόρευτα* και γκαρδιακά* να σκύβει
προσκυνητής, ερωτευτής, τραγουδιστής, διαβάτης.
Κι αφού όλων πάει ταξίματα και μεταλάβει απ' όλα,
πάλι και πάντα να γυρνά σ' εσένα μ' έναν ύμνο.

---

* οι Ολύμπιοι: οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου

* θρασά: θρασύτητα

* όχλοι: ανοργάνωτα πλήθη

* καματερά: ζώα που εκτελούν εργασίες

* βουκέντρα: μακρύ ξύλινο ραβδί με αιχμή, για να
κεντρίζει τα βόδια στο όργωμα

* αδιαφόρευτα: χωρίς να κάνει διακρίσεις

* γκαρδιακά: με την καρδιά του

Μ' εσένα το ξανάνιωμα του κόσμου ν' αρχινάει,
του κόσμου το ξανάνιωμα μ' εσέ να παίρνει τέλος.

∞ ∞

Κ. Παλαμάς, Άπαντα,
τόμ. 5, Μπίρης

Άγγελος Γιαλλινάς, Ο Παρθενώνας πριν από
την αναστήλωση

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Γράψτε έναν τίτλο για κάθε απόσπασμα και βρείτε την κεντρική ιδέα που τα συνέχει.
- 2** Ποιες αντιθέσεις επισημαίνει ο ποιητής στο δεύτερο απόσπασμα και πώς αυτές σχετίζονται με τη βασική ιδέα του ποιήματος;
- 3** Τι δηλώνει η χρήση δεύτερου ενικού προσώπου και ποια αισθητική εντύπωση δημιουργεί;
- 4** Βρείτε τις λέξεις και τις φράσεις που υμνούν τον Παρθενώνα ως έργο τέχνης.
- 5** Εντοπίστε τα σημεία του ποιήματος στα οποία εξιδανικεύεται η ελληνική αρχαιότητα και σχολιάστε τη λειτουργία τους.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ♦ Συγκεντρώστε στοιχεία για την αρχιτεκτονική και την κατασκευή του Παρθενώνα και εξετάστε σε ποιο βαθμό ο ποιητής έχει αναδείξει αυτά τα πραγματικά στοιχεία στο λυρικό του ύμνο.
- ♦ Ο Παλαμάς ενδιαφέρθηκε για την καλλιέργεια και τον πλουτισμό της δημοτικής γλώσσας, η οποία στην εποχή του δεν είχε να επιδείξει παρά ελάχιστα σημαντικά ποιητικά δημιουργήματα. Εξετάστε αν στη Φλογέρα του βασιλιά υπάρχουν δείγματα αυτού του ενδιαφέροντος και αναζητήστε, σε συνεργασία με το φιλόλόγό σας, κείμενα από την εποχή των αγώνων για την καθιέρωση της δημοτικής.
- ♦ Αν βρίσκεστε κοντά στην Αθήνα, οργανώστε με το φιλόλόγό σας και τον καθηγητή των Καλλιτεχνικών μια εκπαιδευτική επίσκεψη στην Ακρόπολη.

Κ.Π. Καβάφης

Φωνές

Το ποίημα «Φωνές» γράφτηκε το 1904. Ανήκει στα συμβολικά καβαφικά ποιήματα και έχει ως βασικό θέμα του τη λειτουργία της μνήμης. Διαπνέεται από νοσταλγική λυρική διάθεση για αγαπημένα πρόσωπα και εμπειρίες του παρελθόντος.

Ιδανικές φωνές κι αγαπημένες
εκείνων που πεθάναν, ή εκείνων που είναι
για μας χαμένοι σαν τους πεθαμένους.

∞ ∞

Κάποτε μες στα όνειρά μας ομιλούνε·
κάποτε μες στην σκέψη τες ακούει το μυαλό.

∞ ∞

Και με τον ήχο των για μια στιγμή επιστρέφουν
ήχοι από την πρώτη ποίηση της ζωής μας –
σα μουσική, την νύχτα, μακρινή, που σβήνει.

∞ ∞

Κ.Π. Καβάφης, Ποιήματα,
τόμ. 1, Ίκαρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Σε τι αποσκοπεί η χρήση πληθυντικού αριθμού στο ποίημα;
- 2** Οι αναμνήσεις φτάνουν στα όνειρα και στη σκέψη του ποιητή σαν ήχος. Γιατί ο ποιητής αναφέρεται περισσότερο σε αυτή την πτυχή της ανάμνησης;
- 3** Σχολιάστε την ειδική λειτουργία των ήχων και της μουσικής στους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος.

Κ.Π. Καβάφης

Όσο μπορείς

Οι παραινέσεις που απευθύνει ο Κ.Π. Καβάφης αναφέρονται τόσο στον εαυτό του όσο και σε κάθε αποδέκτη του ποιήματος και υποδεικνύουν μια ηθική στάση και μια μετρημένη κοινωνική ζωή. Το ποίημα γράφτηκε το 1913.

Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου
όπως την θέλεις,
τούτο προσπάθησε τουλάχιστον
όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις
μες στην πολλή συνάφεια του κόσμου,
μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.

☪ ☪

Μην την εξευτελίζεις πηαίνοντάς την,
γυρίζοντας συχνά κι εκθέτοντάς την
στων σχέσεων και των συναναστροφών
την καθημερινήν ανοησία,
ως που να γίνει σα μια ξένη φορτική.

☪ ☪

Κ.Π. Καβάφης, Ποιήματα,
τόμ. 1, Ίκαρος

Αντώνης Απέργης,
Εν τω μηνί Αθύρ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιες προσπάθειες θα πρέπει να καταβάλει ο άνθρωπος, για να υπερασπιστεί την προσωπική ελευθερία και την αξιοπρέπειά του; Συσχετίστε την απάντησή σας με τον τίτλο του ποιήματος.
- 2** Καταγράψτε τις μετοχές και εξηγήστε τη γραμματική και σημασιολογική λειτουργία τους στο ποίημα.
- 3** Ποιον κίνδυνο επισημαίνει ο ποιητής στον τελευταίο στίχο; Με ποιον τρόπο πιστεύετε ότι ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά;
- 4** Ποιες κοινωνικές εκδηλώσεις μπορούν, σύμφωνα με τον ποιητή, να ευτελίσουν τη ζωή του ατόμου; Γράψτε, αν θέλετε, ένα σύγχρονό σας παράδειγμα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Με αφορμή τις διδακτικές ενότητες για τα ατομικά δικαιώματα και τις κοινωνικές υποχρεώσεις, συζητήστε με τον καθηγητή της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής τις παραινέσεις που απευθύνει ο Καβάφης. Αναφερθείτε ιδίως στους κινδύνους που διατρέχουν οι νέοι της ηλικίας σας από την έλλειψη μέτρου και την υπερβολή που χαρακτηρίζει τη σημερινή εποχή.

Η Αλεξάνδρεια
στις αρχές
του αιώνα
(Αρχείο Ε.Λ.ΙΑ.)

Κ.Π. Καβάφης

Στα 200 π.Χ.

Το ποίημα «Στα 200 π.Χ.» είναι το προτελευταίο που δημοσίευσε ο Κ.Π. Καβάφης (1931) και φανερώνει την ειδική σχέση του ποιητή με την ιστορία. Πρόκειται για ένα φανταστικό μονόλογο ενός Έλληνα ο οποίος ζει στα 200 π.Χ. στις περιοχές του «νέου» κόσμου που σχηματίστηκε από τις εκστρατείες του Μ. Αλεξάνδρου. Ο ομιλητής διαβάζει αρχικά την επιγραφή που συνόδευε τα λάφυρα από τη μάχη του Γρανικού, τα οποία αφιέρωσε ο Μ. Αλέξανδρος στον Παρθενώνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΛΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ. Στη συνέχεια κάνει μια επισκόπηση των ιστορικών γεγονότων που συντελέστηκαν πριν από 130 χρόνια, σχολιάζοντας ειρωνικά την άρνηση των Λακεδαιμονίων να συμμετάσχουν στη λαμπρή πανελλήνια εκστρατεία εναντίον των Περσών, με τη δικαιολογία ότι η σπαρτιατική παράδοση τους εμπόδιζε να πάρουν μέρος σε εκστρατεία στην οποία δεν ήταν οι ίδιοι αρχηγοί.

«Αλέξανδρος Φιλίππου

και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων—»

☞ ☞

Μπορούμε κάλλιστα να φανταστούμε πως θ' αδιαφόρησαν παντάπασι* στην Σπάρτη για την επιγραφήν αυτή. «Πλην Λακεδαιμονίων», μα φυσικά. Δεν ήσαν οι Σπαρτιάται για να τους οδηγούν και για να τους προστάζουν σαν πολυτίμους υπηρέτας. Άλλωστε

---

* παντάπασι: εντελώς

μια πανελλήνια εκστρατεία χωρίς
Σπαρτιάτη βασιλέα γι' αρχηγό
δεν θα τους φαίνονταν πολλής περιωπής.*
Α βεβαιότατα «πλην Λακεδαιμονίων».

☪ ☪

Είναι κι αυτή μια στάσις. Νιώθεται.*

☪ ☪

Έτσι, πλην Λακεδαιμονίων στον Γρανικό·
και στην Ισσό μετά· και στην τελειωτική
την μάχη, όπου εσαρώθη* ο φοβερός στρατός
που στ' Άρβηλα συγκέντρωσαν οι Πέρσαι:
που απ' τ' Άρβηλα ξεκίνησε για νίκη, κι εσαρώθη.

☪ ☪

Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνιαν εκστρατεία
την νικηφόρα, την περίλαμπρη,
την περιλάλητη, την δοξασμένη
ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
την απαράμιλλη* : βγήκαμ' εμείς·
ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.

☪ ☪

Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς,
οι Σελευκείς, κι οι πολυάριθμοι
επίλοιποι* Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας,
κι οι εν Μηδία, κι οι εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι

---

* περιωπή: σπουδαιότητα

* νιώθεται: μπορεί να γίνει κατανοητή, εξηγείται

* εσαρώθη: διαλύθηκε, εξοντώθηκε

* απαράμιλλη: ασυναγώνιστη

* επίλοιπος: υπόλοιπος

Με τες εκτεταμένες επικράτειες,*
με την ποικίλη δράση

των στοχαστικών προσαρμογών.*

Και την Κοινή Ελληνική Λαλιά*

ως μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.

☞ ☞

Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!

☞ ☞

Κ.Π. Καβάφης, Ποιήματα, τόμ. 2, Ίκαρος

---

* **εκτεταμένες επικράτειες... των στοχαστικών προσαρμογών:** οι στίχοι αναφέρονται στις νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν με τη δημιουργία των μεγάλων ελληνιστικών βασιλείων και την ανάμιξη των πολιτισμών, μέσα στις οποίες, στοχαστικά, αναπροσαρμόστηκε ο νέος ελληνικός κόσμος

* **Κοινή Ελληνική Λαλιά:** η ελληνική γλώσσα που καθιερώθηκε και διαδόθηκε στις χώρες της Ανατολής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς παρουσιάζει ο ομιλητής την πανελλήνια εκστρατεία; Ποια επιτεύγματά της αξιολογεί ως σημαντικότερα και γιατί;
- 2** Γιατί οι Λακεδαιμόνιοι απουσίαζαν από την πανελλήνια εκστρατεία και πώς σχολιάζει, 130 χρόνια μετά, τη στάση τους αυτή ο ομιλητής;
- 3** Πόσα και ποια χρονικά επίπεδα διακρίνονται στο ποίημα;
- 4** Βρείτε τα επίθετα και εξετάστε τη λειτουργία που έχουν στο ποίημα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε στοιχεία για τις ιστορικές περιόδους στις οποίες αναφέρεται το ποίημα, από το βιβλίο της Ιστορίας της Α' Γυμνασίου ή εγκυκλοπαίδειες. Μελετήστε πώς αξιοποιεί ο Καβάφης τις ιστορικές πηγές, ποιες πληροφορίες δηλαδή επιλέγει, με ποιον τρόπο χειρίζεται το ιστορικό υλικό και τι τον ενδιαφέρει περισσότερο να αναδείξει στο ποίημά του.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο τύπος και η ουσία

Μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα (1864), ο Κερκυραίος δικαστής Δαρέζης έθεσε τον εαυτό του στην υπηρεσία της Ελλάδας και διορίστηκε έπαρχος στην Πελοπόννησο. Ο διορισμός του δίνει την ευκαιρία στον Ξενόπουλο να σκιαγραφήσει τις αντιλήψεις και το ήθος των Επτανήσιων αριστοκρατών, οι οποίοι, επηρεασμένοι από τα αγγλικά κυρίως πρότυπα, επέμεναν στην τήρηση των τύπων, που δεν απασχολούσαν βέβαια καθόλου το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Το διήγημα δημοσιεύτηκε το 1944.

Επί Αγγλικής Προστασίας,* ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης, από τους νόμπιλους* του νησιού του, ήταν διορισμένος στην Κέρκυρα δικαστής.

Είχαν να λένε για τον ακέραιο χαρακτήρα του, την αξιοπρέπειά του και την τυπικότητα. Πάντα ντυμένος στο καντίνι* –μιγρέα (ζακέτα), ψηλό καπέλο, άσπρη γραβάτα και μπαστούνι με χερούλι χρυσό– δεν ανεχόταν την παραμικρή παράβαση, την παραμικρή παράλειψη, την παραμικρή αμέλεια στο καθετί. Αυστηρός στον εαυτό του όσο και στους άλλους, ήθελε να κάνει και τη ζωή του πρότυπο τιμής κι αρετής.

Όταν ενώθηκε η Εφτάνησο με την Ελλάδα, ο Δαρέζης χάρηκε πολύ, γιατί ήταν πατριώτης

---

* **Αγγλική Προστασία:** το καθεστώς της αγγλοκρατίας στα Επτάνησα

* **νόμπιλοι:** ευγενείς, αριστοκράτες

* **ντυμένος στο καντίνι:** κομψός

και ριζοσπάστης* κρυφός. Θεώρησε όμως χρέος του να παραιτηθεί από δικαστής. «Με διόρισε η Αγγλία –είχε συλλογιστεί ο μη μου άπτου* άνθρωπος– μα με θέλει τάχα κι η Ελλάδα; Αν με θέλει, ας με ματαδιορίσει».

Αλλά κι η «Ελλάδα» τον ήθελε. Είχε τόσο καλές πληροφορίες! Με τη διαφορά πως, αντί για δικαστή, προτίμησε να τον διορίσει έπαρχο σ' ένα μέρος του Μοριά.*

Επίτηδες, βλέπετε, τα πρώτα χρόνια της Ένωσης – που ήταν και τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Γεωργίου– γινόταν αυτή η «ανταλλαγή»: έστελναν διοικητικούς υπαλλήλους στην Εφτάνησο Ελλαδίτες, και στην άλλη Ελλάδα διαλεχτούς Εφτανήσιους.

Πρόθυμα δέχτηκε τη νέα θέση ο Δαρέζης. Τη θεώρησε μάλιστα πολύ τιμητική γι' αυτόν. Κι ορκίστηκε να βάλει τα δυνατά του για να το δείξει και σαν έπαρχος, όπως το 'χε δείξει και σα δικαστής. Έπειτα, είχε και τη φιλοδοξία να κάνει τους Ελλαδίτες της επαρχίας του να ιδούν, να γνωρίσουν στο πρόσωπό του τον «επτανησιακό πολιτισμό». Θα 'ταν τώρα δέκα φορές αυστηρότερος, τυπικότερος, αξιοπρεπέστερος, δικαιότερος, ηθικότερος. Έπαρχος! έλεγε. Μα δεν είναι παίξε–γέλασε. Έπαρχος θα πει μικρός βασιλιάς. Και βασιλικές αρετές έπρεπε ν' αναπτύξει τώρα ο σιορ –Γερασιμάκης, αφού θα 'χε και βασιλικές τιμές... Έπαρχος, τι διάολο! Σα να λέμε Πρεβεδούρος* επί Βενετοκρατίας. Ε, λοιπόν, ο Πρεβεδούρος επί Βενετοκρατίας ήταν μικρός βασιλιάς. Φαντάσου, όταν έφτανε στο νησί, τον έπαιρναν

---

* ριζοσπάστης: οπαδός του ριζοσπαστικού κόμματος που επιθυμούσε την Ένωση με την Ελλάδα

* μη μου άπτου: πολύ ευαίσθητος * Μοριάς: Πελοπόννησος * Πρεβεδούρος: Αρμοστής της Ιόνιας Πολιτείας επί Ενετοκρατίας

και τον πήγαιναν στο παλάτι του με μπαλντακίνο (ουρανία) σαν άγιο εικόνισμα! Μα μήπως πήγαινε παρακάτω σε τιμές και δόξες ο Ρεζιντέντες* επί Αγγλικής Προστασίας; Και μήπως τώρα, μετά την Ένωση, ο Νομάρχης ο Ελλαδίτης δεν ήταν πρόσωπο ιερό; Αδιάφορο αν του άρεσε αυτουνού η «αφέλεια» κι αν έβγαινε στο δρόμο και λιγάκι σαν-φασόν.* Οι άνθρωποι εκεί πέρα τον τιμούσαν σα να φορούσε χρυσά...

Ε, χρυσά όχι, ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης δε θα φορούσε ποτέ. Μα και ποτέ δε θα του έλειπε η μιγρέα κι η ψηλοκαπελαδούρα. Α, μόνο γιακέτα και ψάθινο καπέλο δε θα 'βαζε ο κύριος Έπαρχος. Μα ούτε στο βαπόρι ούτε στην εξοχή!...

Άμα έλαβε το διορισμό του, πήγε στη Νομαρχία, παρουσιάστηκε στο Νομάρχη και, με χίλιες τσιριμόνιες,* μ' επίσημη ευγλωττία, μα και με βαθιά συγκίνηση, τον παρακάλεσε να διαβιβάσει στην Κυβέρνηση την άπειρη ευγνωμοσύνη του για τη μεγάλη τιμή, και την ένορκη υπόσχεσή του πως θα φαινόταν άξιος. Είπε πολλά, πολλά. Ο Νομάρχης, ο διαλεχτός Ελλαδίτης, τ' άκουσε με υπομονή και μ' ελαφρό χαμόγελο. Έπειτα του είπε σαν-φασόν:

– Εμ το ξέρουμε, κύριε Δαρέζη, πως θα κάμετε το χρέος σας.

– Και κάτι παραπάνω!, φώναξε ο νέος Έπαρχος.

– Γι' αυτό πια τι να σας πω;, έκανε ο Νομάρχης σηκώνοντας τους ώμους. Είναι στη διάθεσή σας.

Απογοητεύτηκε λιγάκι απ' αυτή τη γλώσσα ο Δαρέζης, μα έκρινε καλό να μη δείξει τίποτα· και ρώτησε

---

* Ρεζιντέντες: Αρμοστής της Ιόνιας Πολιτείας επί Αγγλοκρατίας * σαν-φασόν: χωρίς να τηρεί τους τύπους (γαλλισμός) * τσιριμόνιες: φιλοφρονήσεις, κοπλιμέντα

απλά:

- Τώρα... πότε θα φύγω;
  - Μα, υποθέτω... με πρώτη ευκαιρία.
  - Πώς;... Δε θα 'ρθει πλοίο να με πάρει;
- Με κόπο ο Νομάρχης κράτησε τα γέλια του. Κι

αποκρίθηκε:

– Όχι, κύριε Δαρέζη, όχι. Δεν είναι δυνατό. Το Κράτος μας, βλέπετε, δεν είναι Αγγλία, ούτε Βενετία. Πάνε εκείνα που ξέρατε. Θα φύγετε με το βαπόρι της γραμμής, πρώτη θέση, κι η Κυβέρνηση θα σας πληρώσει απλώς τα «οδοιπορικά»* σας.

– Το ίδιο είναι! Δεν πειράζει! Με συγχωρείτε, κύριε Νομάρχα! Δεν ήξερα!

Έγινε κατακόκκινος για την γκάφα του ο νέος Έπαρχος. Να μην το συλλογιστεί πως η μικρή, φτωχή Ελλάδα δεν μπορούσε να κάνει τέτοιες πολυτέλειες! Μπα! και με το βαπόρι της γραμμής, πρώτη θέση, το ίδιο δεν ήταν; Άμ' ανέβαζε ένα σινιάλο* στο κατάρτι, νάτο! Και, διάολε, το σινιάλο δεν κόστιζε τίποτα: μια παντιερούλα,* ένα κομμάτι πανί...

Ετοιμάστηκε τέλος πάντων και μπαρκαρίστηκε* στο πρώτο βαπόρι και θα 'φευγε απ' το νησί του για το Μοριά.

Σινιάλο όμως δεν είδε ν' ανεβάσουν πουθενά.

«Ε, συλλογίστηκε, δεν μπορεί αμέσως αμέσως...

Έχουν τώρα τη φασαρία... Άμα ξεκινήσουμε...»

Ωστόσο, για καλό και για κακό, δεν έπαυε να το θυμίζει, κάνοντας τρόπο ν' ακούγεται μες στο βαπόρι

---

* οδοιπορικά: τα χρήματα που απαιτούνται για τη μεταφορά του στον τόπο διορισμού

* σινιάλο, παντιερούλα: σήμα, εορταστικό σημαϊάκι ως ένδειξη ότι το πλοίο μεταφέρει επίσημο πρόσωπο

* μπαρκαρίζομαι: μπαίνω στο πλοίο

τ' όνομά του κι ο τίτλος του. Πότε το 'λεγε, το φώναζε ο ίδιος: «ο κύριος Γεράσιμος Δαρέζης, Έπαρχος...». Πότε προκαλούσε μια προσφώνηση από άλλον: «Κύριε Έπαρχε!...». Κι όταν τέλος ενόμισε πως όλο πια το βαπόρι, απ' τη γέφυρα ως τ' αμπάρι, έμαθε ποια προσωπικότητα κουβαλούσε στην έδρα της, ησύχασε κάπως και κάθισε σε μιαν άκρη.

Αλλά του κάκου. Το βαπόρι είχε ξεκινήσει, και κανένα σινιάλο δεν ανέβαινε να πληροφορήσει τις ακτές και τις θάλασσες πως ταξίδευε μ' αυτό ένας άρχοντας. Πολύ περίεργο πράμα! Μα το ξέχασαν αυτοί οι άνθρωποι;...

Ρώτησε τον καμαρότο:

– Σινιάλο... γιατί δεν εβάλατε;

– Δεν ξέρω, κύριέ μου, του αποκρίθηκε ο καμαρότος: δεν είναι δική μου δουλειά. Θα λάβετε μέρος στο πρόγευμα;

Ρώτησε το λοστρόμο:

– Παντιερούλα;... πότε θα πάει η παντιερούλα;

– Μα τι, αποκρίθηκε ο θαλασσινός. Καραντίνα* έχουμε;

Ρώτησε κι άλλους, τα ίδια.

«Α, μα δεν είναι δουλειά τούτη δω!», συλλογίστηκε με αγανάκτηση ο κ. Έπαρχος.

Και μια και δυο, ανεβαίνει στη γέφυρα και παρουσιάζεται στον καπετάνιο.

Ο θαλασσινός αυτός ήταν ένας από τους πιο ντόμπρους* και τους πιο σαν-φασονίστες Ρωμιούς. Ποτέ του δε θα 'χε ιδεί τέτοιοι στη ζωή του ο άρχοντας Δαρέζης, ούτε στο νησί του, ούτε στην Κέρκυρα.

Φαντάσου, να βλέπει μπροστά του ένα νόμπιλο, με μιγρέα, με ψηλό καπέλο, και να μη σηκώνεται καν

---

* καραντίνα: υγειονομική κάθαρση

* ντόμπροι: ευθείς χαρακτήρες

να χαιρετήσει! Να μη βγάξει ούτε το κασκέτο* του καθιστός!

– Κύριε πλοίαρχε...

– Ορίστε!

– Είμαι ο κ. Γεράσιμος Δαρέζης, πρώην δικαστής και νυν έπαρχος...

– Χαίρω πολύ!

– Και ταξιδεύω υπό την ιδιότητά μου!

– Μάλιστα, χαίρω πολύ. Και τι αγαπάτε;

– Μα... τι ν' αγαπάω; Δεν ακούσατε τι σας είπα:

Ταξιδεύω υπό την ιδιότητά μου!

– Δηλαδή;

– Ως Έπαρχος! Τι άλλο θέλετε να σας πω;

– Δεν εννοώ... εξηγηθείτε, σας παρακαλώ... Έχετε κανένα παράπονο;

– Βεβαιότατα! Έχω το παράπονο, κύριε πλοίαρχε, ότι παρελείψατε έναν τύπον και μίαν τιμήν οφειλομένην!...

Ο καπετάνιος άρχισε να βράζει:

– Ουφ!... εξηγηθείτε λοιπόν!

Ήταν πια προσταγή. Κι ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης σήκωσε το χέρι του κι έδειξε ψηλά:

– Δεν αναπετάσατε επί του ιστού το σήμα!

– Α!;

Επιτέλους ο καπετάνιος είχε καταλάβει. Κι αφού κοίταξε πρώτα καλά–καλά τον άνθρωπο με τη μιγρέα, ξαφνικά έβαλε τα γέλια. Μα κάτι γέλια! Ο Γερασιμάκης κοκκίνισε σα ζεματισμένος αστακός.

– Γιατί γελάτε; Αυτή είναι η δικαιολογία σας; Ωραία, κύριε πλοίαρχε, σας συγχαίρω!

Τώρα μόλις ο καπετάνιος σηκώθηκε. Α, μα τον είχαν πιάσει κι αυτόν τα δαιμόνια. Είχε πάψει να γελά.

Κι είπε τονίζοντας τα λόγια του ένα ένα:

---

* **κασκέτο**: ναυτικό καπέλο

– Αμ, αν ήταν να βάζουμε σινιάλο κάθε φορά που κουβαλούμε τραγιά σαν του λόγου σου –έπαρχος, λέει– χαχαχούχα!... Άσε με ήσυχο, χριστιανέ μου!...

Η ιστορία δεν αναφέρει την απάντηση του Γερασιμάκη του Δαρέζη.

Εγώ όμως υποθέτω πως θα έκανε ταχτική μεταβολή και θα κατέβηκε χωρίς λέξη. Κι αυτό το κρίνω απ’ τα κατοπινά που αναφέρει η ιστορία.

Με τ’ άλλο βαπόρι ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης γύρισε στο νησί του, παρουσιάστηκε αμέσως στον κ. Νομάρχη και του είπε:

– Παιτούμαι! Εγώ, σαν Επτανήσιος, δεν είμαι αμαθής έτσι, και μου είναι κάπως δύσκολο να μάθω τώρα στα γεράματα. Ας μάθουν από σας τους Ρωμιούς τα παιδιά μας!

– Ω! μα για έναν τύπο κάνετ’ έτσι σεις;, φώναξε ο κ. Νομάρχης άμα έμαθε την αιτία.

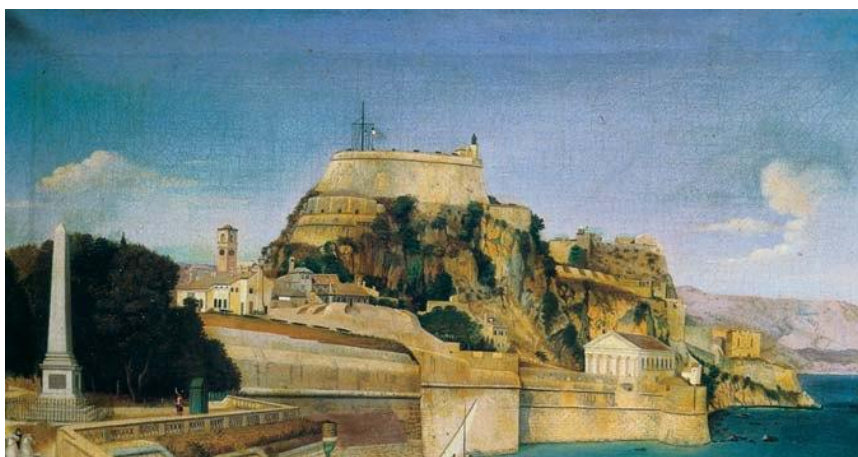
–Μάλιστα!, αποκρίθηκε θαρρετά ο πρώην δικαστής. Εγώ ήμουν και είμαι τυπικός, γιατί έχω την ιδέα ότι ο τύπος μαρτυρεί την ουσία. Άμα δεν υπάρχει εκείνο, δεν υπάρχει ούτε αυτή. Όταν οι καπετάνιοι σας βρίζουν τους επάρχους σας τραγιά, επειδή τους θυμίζουν μια στοιχειώδη παράλειψη, θα πει ότι κι οι έπαρχοί σας δεν κάνουν το χρέος τους ή βρίσκουν τον μπελά τους όταν το κάνουν. Εγώ ούτε να μην το κάνω θα μπορούσα, ούτε να βρω τον μπελά μου θα ήθελα. Και παραιτούμαι!

Η παραίτησή του έγινε δεκτή με λύπη· μα ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης ιδιώτεψε* με χαρά σ’ όλη την επίλοιπη ζωή του.

Γ. Ξενόπουλος, Ο ποπολάρος και άλλα διηγήματα,
Αδελφοί Βλάσση

---

* **ιδιώτεψε**: έπαψε να ασκεί δημόσιο αξίωμα

Φραντσέσκο Πίτζε,
Η Κέρκυρα με το φρούριο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιο αξίωμα είχε ο Δαρέζης στην Κέρκυρα και πώς ασκούσε τα καθήκοντά του; Τι είδους άνθρωπο τον φαντάζεστε, σύμφωνα με την περιγραφή του Ξενόπουλου;
- 2** Η εμμονή του Δαρέζη στην τήρηση των τύπων τον καθιστά μη σοβαρό πρόσωπο, μέσα στις νέες συνθήκες. Τεκμηριώστε αυτή την παρατήρηση με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.
- 3** Ο καπετάνιος αντιπροσωπεύει ένα διαφορετικό ανθρώπινο τύπο και μια άλλη νοοτροπία. Χαρακτηρίστε τον, κρίνοντας από τη στάση του απέναντι στο Δαρέζη.
- 4** Ο Δαρέζης έχει την ιδέα «ότι ο τύπος μαρτυρεί την ουσία» και, καθώς οι αντιλήψεις του δε γίνονται σεβαστές, παραιτείται. Πώς αλλιώς μπορούσε να χειριστεί την κατάσταση; Δώστε ένα δικό σας τέλος στο διήγημα.
- 5** Ποια αφηγηματική τεχνική χρησιμοποιεί ο Ξενόπουλος και ποιες χρονικές περίοδοι διακρίνονται στο διήγημά του;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Η νοοτροπία του Δαρέζη ανήκει σε Επτανήσιο αξιωματούχο την εποχή της αγγλοκρατίας (1809-1864). Βρείτε ιστορικές πληροφορίες για την κοινωνική οργάνωση και τον πολιτισμό στα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα το 19ο αι. από εγκυκλοπαίδειες ή εγχειρίδια επτανησιακής ιστορίας.

♦ Μελετήστε στο Βιβλίο της Ιστορίας σας την ενότητα που αναφέρεται στις πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία ελληνικού κράτους και συγκρίνετε την κοινωνική ζωή της οργανωμένης επτανησιακής πολιτείας με τις αντίστοιχες συνθήκες που επικρατούσαν στη μετεπαναστατική Ελλάδα.

♦ Σε συνεργασία με τους καθηγητές των Καλλιτεχνικών και της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, δώστε με θεατρικό τρόπο την υπόθεση του διηγήματος.

Μπορείτε, αν θέλετε, να προσαρμόσετε το σενάριο σε νεότερες εποχές και να σκηνοθετήσετε ανάλογα τη θεατρική σας παράσταση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Η τέχνη του αγιογράφου

Ο πατέρας ασκεί την πατροπαράδοτη τέχνη του αγιογράφου, όμως ο γιος του τον πικραίνει, καθώς δείχνει απρόθυμος να συνεχίσει την ίδια τέχνη και προτιμά την ελευθερία της αγροτικής ζωής. Το φλέγον ζήτημα για τον πατέρα είναι να συνεχίσει ο γιος την οικογενειακή παράδοση και γι' αυτό αρνείται να δεχτεί ότι το καλλιτεχνικό ταλέντο ούτε κληρονομείται ούτε διδάσκεται. Το ημιτελές αυτό διήγημα αποτελεί προσχέδιο του ολοκληρωμένου διηγήματος «Οι δυο αγάπες», που δημοσίευσε ο Κ. Θεοτόκης το 1910.

Ο πατέρας εδούλευε ένα ιστόρισμα,* ένα κόνισμα τ' Αϊ–Νικολάου μικροστό, για προσκέφαλο κρεβατιού, κι ο γιος του εκαθότουν στο πλευρό του προσεχτικά κοιτάζοντας τη δούλεψη. Τούτος ήταν ένας νέος ψηλός ως είκοσι χρονών, ενώ ο πατέρας είχε περάσει τα πενήντα. Γύρω στο δωμάτιο που νταβάνι δεν είχε ήταν ακουμπημένες ή κρεμασμένες αγιογραφίες, παλιές άλλες για διόρθωμα, άλλες ατέλειωτες, κι άλλες έτοιμες. Ο ζωγράφος εφορούσε τα χωριάτικα ρούχα, ξυπόλυτος με μαύρα σκαλτσούνια* εκρατούσε στο χέρι ένα μακρύ καλάμι και μια τάβλα με χρώματα γύρω και μια χουφτιά πινέλα που ο ίδιος τα κατασκεύαζε από φτερά ορνιθιών. «Βλέπεις», είπε του παιδιού του, «για το κρεατί χρειάζεται κοκκινάβαρη* και κίτρινο, οι μαγούλες

---

* **ιστόρισμα:** αγιογραφία

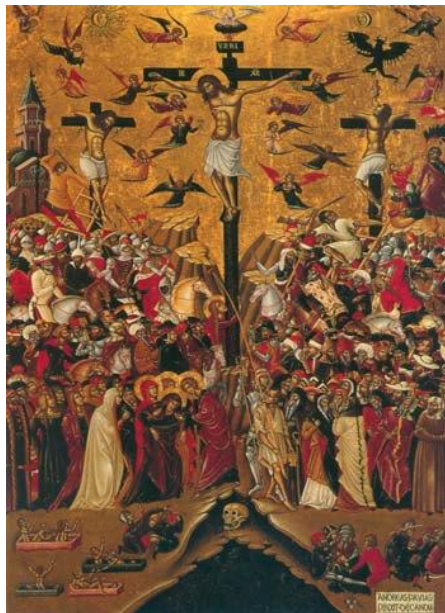
* **σκαλτσούνια:** πλεκτές κάλτσες

* **κοκκινάβαρη:** χρωματικό υλικό

γένονται λίγο πλιο κόκκινες, και τα μάτια με μαύρο. Αλλά το χρώμα πρέπει να 'ναι πηχτότερο για το πρόσωπο, βάνεις λιγότερον κρόκο αυγού».

«Εκατάλαβα», αποκρίθηκε το παιδί, «μα η επιστήμη είναι δύσκολη. Το χέρι μου δεν ακούει και δεν κάνει ό,τι του προστάζω».

«Σιγά σιγά», του 'πε χαμογελώντας ο πατέρας, «έτσι και 'γώ όταν μ' εδίδαχνε ο πατέρας μου ο συχωρεμένος· μα κείνος ήξερε περσσότερο την τέχνη, λες και τα ζωγραφίσματά του εμιλούσαν· δεν επρόφτακε να μου παραδώσει όλα τα μυστικά κι έμεινα στο μισό δρόμο:

Ανδρέας Παβίας, Η Σταύρωση

όμως μάθε κι εσύ ό,τι ξέρω». Και σα να 'χε θυμηθεί κάτι που να τον έβιαζε. «Α», έσμιξε, «πρέπει να σωθεί και τούτο κι η θύρα με τον “ίδε άνθρωπος”,* θα 'ρθουν την άλλη βδομάδα να την πάρουν για το Στρινήλα* κάθισε εσύ κάμε τον κάμπο κίτρινο, όπως μπορέσεις,

---

* «ίδε άνθρωπος»: τα πάθη του Χριστού

* Στρινήλα: χωριό της Κέρκυρας

μα πρόσεξε μη λερώσεις τα σουσούμια* του Χριστού. Θα γένει κίτρινος καθώς πάντα».

Ο νέος αναστέναξε· και χωρίς να αποκριθεί επήγε στην αγκωνή της κάμαρης,* εσήκωσε από τη γης τον τενεκέ του καρυδόλαδου, εσίμωσε* στο παράθυρο, έβγαλε από ένα χάρτινο σακκούλι ένα απλόχερο χρώμα κίτρινο, κι έπειτα άρχισε να τ' αλέθει με λάδι μ' έναν πέτρινον κόπανο σε μία μαρμαρένια πλάκα. Κι έτριβε κι έτριβε ρυθμικά.

Το χέρι του όμως εργαζόταν μηχανικά, αλλού ήταν ο νους του. Ανανογιόταν* τ' άλλα τα παιδιά του χωριού, που ως τόσο έσπερναν τη γης, εκυβερνούσαν τα ζευγάρια* τους, εδούλευαν στον ανοιχτόν αγέρα, ενώ εκείνος ήταν σκλαβωμένος ολημέρα στους τέσσερους πύργους, κι εργαζόταν περιττά δίχως να καταφέρνει τίποτα, έπειτα εθυμόταν στους κάμπους τους χορούς που 'κάναν τα κορίτσια βόσκοντας τα ζα τους, που οι άλλοι τα 'βλεπαν κάθε μέρα, ενώ εκείνος μόλις από μακριά, πηγαίνοντας να παραδώκει σε κάποιο μοναστήρι μιαν εικόνα, σκλαβωμένος στην αυστηρή θέληση του πατέρα. Κι ως τόσο το χέρι του επηγαινοερχόταν οκνά οκνά* απάνω στην πλάκα αλέθοντας το χρώμα. «Φτάνει τώρα», του 'πε ο αγιογράφος ενώ έβαζε τ' Αϊ-Νικολάου του τα μάτια, και χωρίς να γυρίσει το πρόσωπο· «α παιδί μου, ακόμα δεν εκατάφερες ούτε τούτην την απλή δουλειά. Λυώσε τώρα το χρώμα στο πινάκι* και κάθισε να χρωματίσεις προσεχτικά το ιστόρισμα».

---

* σουσούμια: χαρακτηριστικά προσώπου

* αγκωνή της κάμαρης: γωνία του δωματίου

* εσίμωσε: πλησίασε * ανανογιόταν: σκεφτόταν

* εκυβερνούσαν τα ζευγάρια τους: όργωναν τη γη με τα βόδια τους * οκνά: αργά * πινάκι: πιάτο

Ο νέος ξαναναστέναξε αλλά υπάκουσε.

«Θα σου μάθω την τέχνη θέλεις και δε θέλεις, μπορείς και δεν μπορείς. Μ' αυτήνε θα ζήσεις και συ' και σ' έχω κιόλας μονάκριβο, άρα και κατάρα μ' άφηκε ο πάππους σου, να μην αφήσω να χαθεί από το σπίτι του η τέχνη, από τ' Αλεύκι στο Σιδάρι* σ' όλες τις εκκλησιές του νησιού είναι των παπούδωνέ μας τα ιστορίσματα, επαλιώσανε από τον καιρό και από το λιβάνι, μα φαίνεται ακόμα η τέχνη τους των παλιών· πού να τη φτάκουμε όμως. Πρόσεξε μη σου στάζει το λάδι απάνου στο πρόσωπο· πρόσεξε! Ναι, ένας προπάππους σου εδούλευε και στη χώρα και στα νησιά και στα χωριά, κι ήταν άνθρωπος άγιος, κι ενήστευε σαν εζωγράφιζε κι είναι θαματοργά όλα τα κονίσματά του και τα 'χουν ντυμένα μ' ασήμι [ ] και με χρυσάφι λένε. Και θα πάψουν να γέγονται στο σπίτι μου οι άγιοι, σαν κλείσω τα μάτια, για να λείπει και η ευλογία τους; Πρόσεχε πρόσεχε! μου τα λερώνεις όλα· όχι έτσι, στεγνότερο το πινέλο, σφούγγισε με το πανί τ' αυλάκια, έχει επιμέλεια· όσο χειρότερα το κάνεις, τόσος κόπος περσσότερος ώσπου να μάθεις, και περσσότερος και για μένα ν' αποτελειώσω τη θύρα· αγιογραφική θα μάθεις, μου είναι ακριβή και αλλουνού δεν έχω να τηνε διδάξω. Όσα ξέρω θα τα μάθεις, κι αν είσαι καλός, σε στέρνω και σ' ένα σκολειό ή στη χώρα ή πέρα, κατά πώς τα φέρνει η τύχη. Χτήμα* δεν έχεις αρκετό, για να ζεις χωρίς να δουλεύεις· μη θέλεις να κάμεις και συ το σκαφτιά ή τον αργαστηριάρη,* για να τρως τον παρά* του κόσμου και ν' αδικεύεις· τούτη είναι η δουλειά σου η πατροπαράδοτη».

---

* **Αλεύκι, Σιδάρι:** χωριά της Κέρκυρας

* **χτήμα:** περιουσία * **αργαστηριάρης:** μαγαζάτορας

* **παράς:** χρήματα

Έτσι ορμήνευε ο αγιογράφος τον υγιό του, όλο δουλεύοντας τον Αϊ–Νικόλα του. Είχε τώρα αποτελειώσει την ψαριά γενειάδα του αγιού, είχε βάλει τα κόκκινα χείλια, και το εικόνισμα ήτουν τώρα ζωερό με τα μαύρα μάτια του, με το γελάμενο στόμα, όλος [ ] χοντρά εργασμένος, αλλά με απλότη και με αγάπη. «Κοίτα», επρόστεσε, «τον άγιο –την ευκή του να ’χομε– δεν εβγήκε καλύτερος από τ’ άλλα». «Όλο γελάει», αποκρίθηκε ο νέος, ξυώντας με το χοντρό πινέλο τη ζωγραφιά τού «ίδε ο άνθρωπος».

Μα τώρα εβράδιαζε, κι ο αγιογράφος εσφόγγισε τα πινέλα του, τα ’πλυνε με σαπούνι, και τ’ απίθωσε* μαζί με την τάβλα του και το καλάμι του απάνου στο λιγδερό* παράθυρο. Έπειτα είπε του γιου του· «Σκοτεινιάζει· άφησε και συ τα χρώματα, τώρα ό,τι έκαμες έκαμες. Πήγαινε να πάρεις λίγον αέρα, πάρε και δυο δεκάρες να πας στ’ αργαστήρι, αν θέλεις, και μη λείψεις από το σπερνό*· θα πάω και ’γώ στην εκκλησιά μου, σε λίγο έρχεται κι η μάνα σου από κάτω».

Ο νέος δεν αποκρίθηκε, μα η χαρά εζωγραφίστηκε στο πρόσωπό του, βιαστικά εκατέβηκε τη σκάλα του σπιτιού κι ευρέθηκε όξω.

Πρώτα πρώτα εκοίταξε ολόγυρά του, σα σκοτισμένος από την πολύωρη κλεισούρα, κι έπειτα επήρε το δρόμο κατά τον ανήφορο.

Στο χωριό ήταν κίνηση εξαιρετική και μάλιστα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, επηγαινοερχόνταν κι έτρεχαν ζητώντας παντού κλαριά για κάψιμο, και τα σώριαζαν μπροστά στα σπίτια χαρούμενα φωνάζοντας, παρακινώνοντας το ένα τ’ άλλο, χαλώντας

---

* απίθωσε: τοποθέτησε * λιγδερό: βρόμικο

* σπερνό: εσπερινός

τους φράχτες και τα στεγάσματα των καλυβιών, αφήφώντας τα μαλώματα των γυναικών και των γερόντων που με χολή* τα κοίταζαν.

Κ. Θεοτόκης, Κορφιάτικες ιστορίες, Κείμενα

* χολή: θυμός

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Πώς έμαθε την τέχνη του ο αγιογράφος και με ποιον τρόπο την ασκεί;
- 2 Πώς αντιδρά ο γιος στην προσπάθεια του πατέρα του να του μεταδώσει την τέχνη του;
- 3 Γιατί ο γιος νιώθει «σκλαβωμένος»; Ποιες σκέψεις περνούν από το μυαλό του και ποια συναισθήματα τον καταλαμβάνουν, όσο χρόνο βοηθά τον πατέρα του;
- 4 Γιατί ενδιαφέρεται τόσο πολύ ο πατέρας για το επάγγελμα που θα ασκήσει ο γιος του; Πώς κρίνετε τη στάση του απέναντι στο παιδί του;
- 5 Δύο κόσμοι συγκρούονται μέσα στο μυαλό του νέου, που επιθυμεί να επιλέξει ελεύθερα τη μελλοντική του ζωή. Γράψτε τα γνωρίσματα του καθενός και συνεχίστε το [ανολοκλήρωτο] διήγημα του Θεοτόκη, προς την κατεύθυνση που πιστεύετε ότι θα επιλέξει ο νέος.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Επισκεφθείτε έναν παλιό και ένα σύγχρονο ναό της περιοχής σας, με σκοπό να παρατηρήσετε και να συγκρίνετε την τεχνική της αγιογράφησης άλλοτε και τώρα. Απευθυνθείτε στους καθηγητές των θρησκευτικών και των Καλλιτεχνικών, οι οποίοι μπορούν

να βοηθήσουν και να κατευθύνουν την έρευνά σας για την ιστορική εξέλιξη της αγιογραφίας.

♦ Ο αγιογράφος αρνείται να δεχτεί το ενδεχόμενο να μην ακολουθήσει ο γιος του την πατροπαράδοτη τέχνη τους. Στο μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού συζητήστε τη στάση του πατέρα και σκεφτείτε τι θα κάνατε εσείς στη θέση του παιδιού, προσαρμόζοντας τα δεδομένα στη σημερινή εποχή και στον προβληματισμό της δικής σας οικογένειας.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ

Πρώτες ενθυμήσεις

Σε αυτό το απόσπασμα, από τον πρώτο τόμο του αυτοβιογραφικού έργου της Πηνελόπης Δέλτα παρουσιάζεται η αμφίθυμη στάση του μικρού κοριτσιού απέναντι στην αυταρχική αλλά και γοητευτική μορφή του πατέρα, ενώ συγχρόνως διαφαίνεται ο αγώνας της συγγραφέως ως ενήλικης να συμφιλιωθεί με την απρόσιτη «θεότητα» που, όπως η ίδια αναγνωρίζει, υπήρξε «η τελευταία μεγάλη αγάπη» της ζωής της.

Τον πατέρα, εμείς τα παιδιά τον φοβούμασταν πάρα πολύ για να μπορούμε και να τον αγαπούμε. Τον τρέμαμε. Σαν έμπαινε ο πατέρας στο σπίτι, τσιμουδιά δεν ακούονταν στο σπουδαστήριο, όσο μικρά ή μεγάλα και αν ήμασταν. Αν τύχαινε και βρισκόμαστε στην είσοδο για να δούμε την ώρα ή για καμιά δουλειά, την ώρα που άνοιγε ο πατέρας με το κλειδί του και έμπαινε, πηγαίναμε φρόνιμα και τον χαιρετούσαμε (δε μας φιλούσε, απλώς μας χαιρετούσε μ' ένα: «Ε, κάτι εδώ; Πες να σερβίρουν γρήγορα, βιάζομαι»). Και φεύγαμε βιαστικά, μη μας βρει κανένα ψεγάδι.

Θυμούμαι την επιβλητική του παρουσία, το μεγαλείο του, την ομορφιά του, το ψηλό, δεμένο αλλά λεπτό κορμί του, ίσιο σαν λαμπάδα, τα πυκνά και σγουρά μαύρα μαλλιά του, τα γένια του, μαύρα και αρκετά μακριά, κομμένα τετράγωνα, κατά την τότε μόδα, τα μεγάλα αμυγδαλωτά του μαύρα μάτια που πετούσαν φωτιές, «τα ωραία Μπενάκικα μάτια», όπως έλεγε η μητέρα μου στα γεράματά της, πάντα με λαχτάρα και συγκίνηση. Τον θυμούμαι που έμπαινε στην είσοδο

και γέμιζε, λες, αμέσως το σπίτι· θυμούμαι το θαυμασμό μου για τον «πατέρα», την υπερηφάνεια, και συνάμα τη βία να εξαφανιστούμε, μη μας βρει καμιάν αιτία για κατσάδα ή μπάτσο.

Οι μπάτσοι στο πρόσωπο ήταν συχνοί, δίνονταν εύκολα και θυμούμαι ακόμα τώρα το αίσθημα της ντροπής, του εξευτελισμού, όσο και της ζάλης που ακολουθούσε κάθε μπατσιά, που πηγαινοέφερνε το μυαλό μας. Μας μπάτσιζε ο πατέρας κάποτε, αλλά σπανιότερα από τη μητέρα, που ζούσε περισσότερο στο σπίτι και τιμωρούσε συνεπώς συχνότερα και ευκολότερα.

Ο πατέρας ήταν βίαιος, θυμώδης,* αυθαίρετος, κοτζάμπασης.* Εκείνο που ήθελε το ήθελε και το επέβαλλε. Διέταζε. Και οι άλλοι υπήκουαν. Επιβάλλονταν. Και οι άλλοι υποχωρούσαν. Ήταν αφέντης. Κάποτε τύραννος. Μα ήταν βαθιά ευγενής. Και ήταν τίμιος στη σκέψη όσο και στις δοσοληψίες.* Και ήταν ειλικρινής, και ήταν υπερήφανος, ίσιος, αλύγιστος, αμείλικτος στο ζήτημα «συνείδηση». Το νιώθαμε μεις τα παιδιά, και το ένιωθαν όλοι που τον ήξεραν. Ο πατέρας ήταν «χαρακτήρας».

Αργότερα τον γνώρισα και τον εξετίμησα. Ως το τέλος της ζωής του μου έμεινε θεότης απλησίαστος. Μα μου έμεινε και η τελευταία μεγάλη αγάπη της ζωής μου, κάτι σαν λατρεία, σαν θρησκεία. Έκλαψα χάριν του φοβερά. Έκλαψα όλη μου τη ζωή. Μου επιβλήθηκε πάντα και με τυράννησε, ξέροντας και μην ξέροντας. Και ως το τέλος βάρυνε η θέληση και η τυραννία του στη ζωή μου. Και όμως έμεινε η τελευταία μεγάλη αγάπη της ζωής μου.

---

* **θυμώδης:** ευέξαπτος

* **κοτζάμπασης:** εδώ αυταρχικός αρχηγός

της οικογένειας * **δοσοληψίες:** εμπορικές συναλλαγές

Θυμούμαι μια μέρα, ένα μεσημέρι (ήμουν κάπου 9-10 ετών;) ένας στρειδός άνοιγε στρείδια στην πίσω πόρτα του σπιτιού μας (στο καινούριο, δικό μας σπίτι) και ο πατέρας έτρωγε μερικά, και όλο άνοιγε στρείδια ο στρειδός και τ' αράδιαζε στην πιατέλα για το τραπέζι, και διάλεγε κανένα ο πατέρας και το έτρωγε. Και αφού γέμισε η πιατέλα, τα μέτρησε ο πατέρας, μέτρησε πόσα είχε φάγει και του τα πλήρωσε έξι γροσάκια* τη δωδεκάδα, αντί τέσσερα που τα πλήρωναν άλλη φορά.

Νίκη Ελευθεριάδη, Αύγουστος μεσημέρι

«Είναι μεγάλα και πολύ φρέσκα», μου είπε ανεβαίνοντας την πίσω σκάλα προς την τραπεζαρία. Ο στρειδός είχε ευχαριστήσει μ' ένα χαμόγελο που πήγαινε ως τ' αυτιά του, χτυπώντας καρδιά και μέτωπο επανειλημμένως.

«Τον πλήρωσες;», ρώτησε η μητέρα, σαν μπήκαμε στην τραπεζαρία.

«Ναι».

«Πόσες δωδεκάδες;»

---

* γροσάκια: γρόσια, τουρκικά νομίσματα

«Τόσες». Και της είπε.

«Και πόσα τα πλήρωσες;»

«Έξι γροσάκια τη δωδεκάδα».

«Καημένε Μανόλη! Τέσσερα είναι η τιμή τους».

«Είναι μεγάλα και πολύ φρέσκα».

«Άσχημα έκανες! Πολύ άσχημα! Έτσι τον κακομαθαίνεις, και θα γυρεύει στο μέλλον πάντα έξι γρόσια!»

«Ωχ, καημένη γυναίκα! Πώς θα ζήσει και αυτός, αν δεν πληρώσεις τον κόπο του και τον καιρό του;», καλόβουλα είπε ο πατέρας.

Ο λόγος αυτός ήταν ένας σταθμός στη ζωή μου. Ως τότε δεν είχα σκεφθεί, παζαρεύοντας, όπως τύχαινε συχνά, για χόρτα και άλλα, παρά πώς να κάνω την οικονομία του σπιτιού και να κάνω τα καλά μου, να κόψω το γροσάκι του πουλητή που χτυπούσε την πόρτα. Πρώτη φορά είδα και την άλλη μεριά του προβλήματος, πως κοντά στην οικονομία μας στέκου-νταν και για τον άλλο η ανάγκη να ζήσει, να βγάλει το ψωμί του, να πληρωθεί η εργασία του κατά την αξία της.

Και λάτρεψα τον πατέρα μου σαν κάτι ανώτερο. Δεν τον πλησίαζα όμως. Δεν τον αγαπούσα με τρυφερότητα. Έστεκε πολύ μακριά μας, θεότης απρόσιτος, μα θεότης.

Π. Δέλτα, Πρώτες ενθυμήσεις, Ερμής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς θα χαρακτηρίζατε την περιγραφή των φυσικών χαρακτηριστικών του πατέρα; Τι φανερώνει η περιγραφή αυτή;
- 2** Τι έκανε τον πατέρα να φαντάζει στα μάτια της κόρης του σαν «θεότης»;
- 3** Γιατί είναι σημαντικό το περιστατικό με τα στρείδια; Τι έμαθε η αφηγήτρια από αυτό;
- 4** Η αφηγήτρια παραδέχεται ότι η μητέρα «ζούσε περισσότερο στο σπίτι και τιμωρούσε συνεπώς συχνότερα και ευκολότερα». Γιατί τότε η μορφή του πατέρα εμπνέει μεγαλύτερο φόβο στα παιδιά, σύμφωνα με το κείμενο;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ♦ Συζητήστε με την καθηγήτρια της Οικιακής Οικονομίας σχετικά με το ρόλο που είχε η μητέρα στη διαχείριση των οικονομικών του σπιτιού την παλιότερη εποχή. Συζητήστε επίσης για την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στις περισσότερες ελληνικές οικογένειες.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Γιατί βαθιά μου δόξασα

Ο Σικελιανός στο δοξαστικό αυτό ποίημα βιώνει ένα μυστικό συναίσθημα χαράς και αλληλεγγύης. Η συναισθηματική του αυτή διάθεση ενδυναμώνει την υψηλή ποιητική του πνοή και τον συμφιλιώνει ακόμα και με τον ακαταμάχητο εχθρό του ανθρώπου, το θάνατο. Το ποίημα δημοσιεύτηκε το 1938.

Γιατί βαθιά μου δόξασα και πίστεψα τη γη
και στη φυγή δεν άπλωσα τα μυστικά φτερά μου,
μα ολάκερον ερίζωσα το νου μου στη σιγή,
να που και πάλι αναπηδά στη δίψα μου η πηγή,
πηγή ζωής, χορευτική πηγή, πηγή χαρά μου...

∞ ∞

Γιατί ποτέ δε λόγιασα το πότε και το πώς,
μα εβύθισα τη σκέψη μου μέσα στην πάσαν ώρα,
σα μέσα της να κρύβονταν ο αμέτρητος σκοπός,
να τώρα που, ή καλοκαιριά τριγύρα μου είτε μπόρα,
λάμπ' η στιγμή ολοστρόγγυλη

στο νου μου σαν οπώρα,*

βρέχει απ' τα βάθη τ' ουρανού

και μέσα μου ο καρπός!...

∞ ∞

Γιατί δεν είπα: «Εδώ η ζωή αρχίζει, εδώ τελειώνει...»
μα «Αν είν' η μέρα βροχερή, σέρνει πιο πλούσιο φως...
μα κι ο σεισμός βαθύτερη τη χτίση θεμελιώνει,
τι ο ζωντανός παλμός της γης

που πλάθει είναι κρυφός...»

---

* οπώρα: φρούτο

να που, ό,τι στάθη εφήμερο,* σα σύγνεφο αναλώνει,*
να που κι ο μέγας Θάνατος μου γίνηκε αδερφός!...

Α. Σικελιανός, Λυρικός βίος,
τόμ. 2, Ίκαρος

* εφήμερο: πρόσκαιρο

* αναλώνει: διαλύεται

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

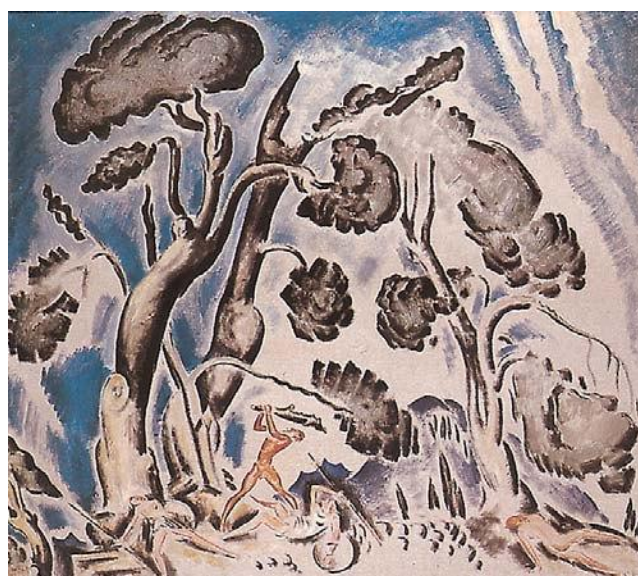
- 1** Ποιες επαναλήψεις παρατηρείτε στο ποίημα; Τι θέλει να τονίσει με αυτές ο ποιητής;
- 2** Ποια είναι η πηγή της ζωής και ποιο αποτέλεσμα προκύπτει από τη δημιουργική της δύναμη;
- 3** Ποια όψη της ζωής αναδεικνύει περισσότερο ο ποιητής και γιατί; Ποια συναισθηματική του διάθεση φανερώνει η αναφώνησή του «ο μέγας θάνατος μου γίνηκε αδελφός».
- 4** Ποια σημεία στίξης έχει το ποίημα και τι φανερώνει η χρήση τους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε τα φυσικά φαινόμενα που αναφέρονται στο κείμενο και αντιστοιχίστε τα με τις πραγματικές συνέπειες που έχουν στη φύση και στη ζωή των ανθρώπων. Πώς αντιμετωπίζει τα ίδια φυσικά φαινόμενα ο ποιητής; Συζητήστε τις σχετικές απόψεις του με τον καθηγητή της Φυσικής.

**Νικόλαος Οθωναίος,
Άνοιξη στην Οίτη**

**Κωνσταντίνος Παρθένης,
Η μάχη του Ηρακλή με τις Αμαζόνες**

Κώστας Βάρναλης

Ορέστης

Το ποίημα αυτό γράφτηκε το 1914 και είναι ένα σονέτο που διέπεται από το πνεύμα του παρνασσισμού, μιας τεχνοτροπίας που επηρέασε την πρώτη περίοδο της ποιητικής δημιουργίας του Κώστα Βάρναλη. Ο ποιητής, που ήταν κλασικός φιλόλογος, καθώς και μεταφραστής του αρχαίου δράματος, καταπιάστηκε με τον κόσμο και τα σύμβολα της αρχαιότητας με δημιουργικό και τολμηρό τρόπο.

Σέλινα τα μαλλιά σου μυρωμένα,
λύσε τα να φανείς, ως είσαι, ωραίος
και διώξε από το νου σου πια το χρέος
του μεγάλου χρησμού, μια και κανένα

∞ ∞

τρόπο δεν έχεις άλλονε! Και μ' ένα
χαμόγελον ιδές πώς σ' έφερ' έως
στου Άργους την πύλη ο δρόμος σου ο μοιραίος
το σπλάχνο ν' αφανίσεις που σ' εγέννα.

∞ ∞

Κανείς δε σε θυμάτ' εδώ. Κι εσύ όμοια
τον εαυτό σου ξέχανέ* τον κι άμε*
στης χρυσής πολιτείας τα σταυροδρόμια

∞ ∞

---

* ξέχανε: ξέχασε

* άμε: πήγαινε

και το έργο σου σαν να 'ταν άλλος κάμε.
Έτσι κι αλλιώς θα παίρνει σε από πίσου*
για* το αίμα της μητρός σου για η ντροπή σου.

Κ. Βάρναλης, Ποιητικά, Κέδρος

* θα παίρνει σε από πίσου: θα σε ακολουθα

* για: ή

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Αφού βρείτε τις ομοιοκαταληξίες του ποιήματος, μελετήστε: α) τη στιχουργική μορφή του σονέτου β) και την εκφραστική πρωτοτυπία τους.
- 2** Ποιο είναι το χρέος του Ορέστη και γιατί το αντιπαράβάλλει ο ποιητής με την ομορφιά και τη νεότητά του;
- 3** Ποια εντύπωση δημιουργεί η χρήση του β' ενικού προσώπου στο ποίημα;
- 4** Αναζητήστε ποιήματα με τη μορφή του σονέτου σε ανθολογίες ή ποιητικές συλλογές της βιβλιοθήκης του σχολείου σας.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε πληροφορίες για τον Ορέστη στην ελληνική μυθολογία και συζητήστε στην τάξη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιεί το μύθο ο Βάρναλης.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

Νυχτερινό

Το ποίημα δημοσιεύτηκε το 1939 και σκιαγραφεί με λυρική υποβλητικότητα μια νυχτερινή εικόνα αποχωρισμού. Η σκηνή διαδραματίζεται κάτω από το φως του φεγγαριού, που συντροφεύει τη μοναξιά του ποιητή.

Ένα φεγγάρι πράσινο, μεγάλο,
που λάμπει μες στη νύχτα, – τίποτ' άλλο.

☪ ☪

Μια φωνή, που γρικιέται* μες στο σάλο*
και που σε λίγο παύει, – τίποτ' άλλο.

☪ ☪

Πέρα, μακριά, κάποιιο στερνό σινιάλο
του βαποριού που φεύγει, – τίποτ' άλλο.

☪ ☪

Και μόνο ένα παράπονο μεγάλο,
στα βάθη του μυαλού μου. – Τίποτ' άλλο.

☪ ☪

Ν. Λαπαθιώτης, Τα ποιήματα, Γαβριηλίδης

---

* γρικιέται: ακούγεται

* σάλος: φασαρία

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Κύριο χαρακτηριστικό του ποιήματος είναι η μουσική υποβλητικότητα των στίχων. Με ποια εκφραστικά μέσα πετυχαίνει ο ποιητής αυτό το αισθητικό αποτέλεσμα;

2 Πώς αιτιολογείται το παράπονο του ποιητή;
Συνδέστε την απάντησή σας με τη γενική ατμόσφαιρα του ποιήματος.

3 Γράψτε με δικό σας τρόπο την ιστορία που αφηγείται ελλιπτικά ο ποιητής.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Το ποίημα έχει πρόσφατα μελοποιηθεί. Ακούστε τη μουσική του εκτέλεση από το Γιώργο Νταλάρα και συζητήστε με τον καθηγητή της Μουσικής σχετικά με τον τρόπο που αποδίδεται στο τραγούδι η μελαγχολική διάθεση του ποιητή.

Γιώργος Γουναρόπουλος,
Γυναικεία μορφή με δύο πρόσωπα στη θάλασσα

Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η λογοτεχνία από το 1922 ως το 1945

Οι ποιητές της δεκαετίας του '20 ακολουθούν την παράδοση του νεοσυμβολισμού και του νεορομαντισμού. Τα ποιήματά τους είναι ολιγόστιχα και διακρίνονται για το χαμηλόφωνο λυρισμό τους.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '30, οι σημαντικές νέες τάσεις της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας -ιδίως ο αγγλοσαξονικός μοντερνισμός και ο υπερρεαλισμός- επηρέασαν και τις ελληνικές νεότερες αναζητήσεις στην ποίηση και στην πεζογραφία. Το πρώτο ρεύμα αμφισβήτησε τις λογοτεχνικές συμβάσεις του 19ου αι. και επιδόθηκε σε μορφικούς πειραματισμούς (ελεύθερος στίχος, εσωτερικός μονόλογος κ.ά.), δίνοντας προτεραιότητα στη λογοτεχνική αξιοποίηση του μύθου και της ιστορίας και αναδεικνύοντας πολλά στοιχεία τόσο της τοπικής όσο και της οικουμενικής πολιτισμικής παράδοσης. Ο υπερρεαλισμός συνοδεύτηκε από ριζικές αλλαγές στην ποίηση και στη ζωγραφική, χρησιμοποιώντας τεχνικές όπως η καταγραφή ονείρων, η αυτόματη γραφή κ.ά. Ο υπερρεαλισμός αντιτάχθηκε στον ορθολογισμό και στις κοινωνικές συμβάσεις, αμφισβητώντας την αυτονομία της τέχνης. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '30 εμφανίστηκαν σημαντικοί Έλληνες ποιητές, οι οποίοι καθιέρωσαν τον ελεύθερο στίχο και επηρέασαν σημαντικά την αισθητική και το περιεχόμενο της μεταπολεμικής και της νεότερης ποίησης.

Στην πεζογραφία της εποχής διακρίνουμε πολλές και διαφορετικές τάσεις. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '20 εμφανίζεται πιο έντονα το στοιχείο του κοινωνικού ρεαλισμού, παράλληλα με την αστική ηθογραφία και το αντιπολεμικό πνεύμα, που θα αναπτυχθούν εντονότερα μέσα από τη συστηματική καλλιέργεια του

μυθιστορήματος στην επόμενη δεκαετία. Πολλοί και αξιόλογοι συγγραφείς εμπλουτίζουν τη θεματική του ρεαλιστικού μυθιστορήματος (αστικό μυθιστόρημα, μυθιστόρημα εφηβείας κ.ά.) και εισάγουν νέες αφηγηματικές τεχνικές (μοντέρνα εκφραστικά μέσα, ψυχογραφία, εσωτερικό μονόλογο κ.ά.).

Εξώφυλλο του περιοδικού Τετράδιο

* Βασικές πληροφορίες γύρω από τους εκπροσώπους, τα λογοτεχνικά ρεύματα και τις τάσεις της περιόδου θα βρείτε στην Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου και στο Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων.

Αισιοδοξία

ὡς δαδίσουμε αὐγὴ δὲν ἔχουμε φέρε
 ἀπὸ μῆτρο ἀδύσσο, ἀπὸ ἀβύσσου τοῦ τοῦ.
 ὡς δαδίσουμε αὐγὴ ἔχουμε τὸ δάου
 μὴ ἀλλομεγαλομῖν ἐξ ἄλλου σφαιρα
 δευτέρου, μὴ σφαιρῆ, μὴ τὸ γῆς τοῦ ἄλλου
 καὶ μὴ τὸν ἄλλου δάου δὲ τὸ δαδίσουμε.

ὡς δαδίσουμε αὐγὴ ἔχουμε ἔκτατα,
 οἱ χροῖς ἔκτατα τῆς δάου, τοῦ δάου.
 4- ἔκτατα τῆς δάου τῆς δάου.
 3- μὴ τὸ μὴ δάου, ἔκτατα τῆς δάου.
 2- οἱ ἔκτατα ἔκτατα ἔκτατα, ἔκτατα.
 1- τοῦ δάου τὸ δάου τῆς δάου.

ὡς δαδίσουμε αὐγὴ τὸ δάου ἔκτατα
 ἔκτατα ἔκτατα, μὴ ἔκτατα, ἔκτατα,
 τὸ δάου τῆς δάου καὶ, μὴ τὸ δάου τῆς δάου
 τὸ δάου τῆς δάου, ἔκτατα ἔκτατα.
 ἔκτατα - ἔκτατα τῆς δάου τῆς δάου -
 ἔκτατα ἔκτατα, ἔκτατα τῆς δάου.

ὡς δαδίσουμε αὐγὴ δὲν ἔχουμε φέρε
 ἀπὸ ἐκτατῶν δάου τὸ δάου τῆς δάου,
 καὶ ἔκτατα ἔκτατα, τὸ δάου τῆς δάου,
 ἔκτατα ἔκτατα, ἔκτατα ἔκτατα.
 τῆς δάου τῆς δάου, ἀπὸ ἐκτατῶν τῆς δάου,
 καὶ, ἔκτατα, τῆς δάου τῆς δάου.

**Χειρόγραφο του Κ. Καρυωτάκη από το ποίημα
«Αισιοδοξία»**

Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα

Στο ποίημα αυτό, που ανήκει στην πρώτη ενότητα της συλλογής *Ελεγεία και σάτιρες* (1927), ο Καρυωτάκης χρησιμοποιεί ελευθερωμένο στίχο. Εδώ ο ποιητής προχωρά πέρα από την παράδοση του συμβολισμού και προβάλλει με τολμηρό και ειλικρινή τρόπο τη συναισθηματική του κατάσταση.

Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα
είδα το βράδυ αυτό.
Κάποια χρυσή, λεπτότατη
στους δρόμους ευωδιά.
Και στην καρδιά
αιφνίδια καλοσύνη.
Στα χέρια το παλτό,
στ' ανεστραμμένο πρόσωπο η σελήνη.
Ηλεκτρισμένη από φιλήματα
θα 'λεγες την ατμόσφαιρα.
Η σκέψις, τα ποιήματα,
βάρος περιττό.

∞ ∞

Έχω κάτι σπασμένα φτερά.
Δεν ξέρω καν γιατί μας ήρθε
το καλοκαίρι αυτό.
Για ποιαν ανέλπιστα χαρά,
για ποιες αγάπες,
για ποιο ταξίδι ονειρευτό.

∞ ∞

Κ.Γ.Καρυωτάκης,
Ποιήματα και πεζά, Ερμής

**Γιάννης Τσαρούχης,
Παραλλαγή πορτρέτου με χάρτινα άνθη**

**Κωνσταντίνος Παρθένης,
Νεκρή φύση**

Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Βράδυ

Το ποίημα είναι επηρεασμένο από το πνεύμα του νεοσυμβολισμού, όπως μαρτυρούν οι υποβλητικές εικόνες, η μουσικότητα των στίχων και η μελαγχολική διάθεση που το διαποτίζει. Ανήκει στην ποιητική συλλογή Ελεγεία και σάτιρες.

Τα παιδάκια που παίζουν στ' ανοιξιάτικο δείλι
–μια ιαχή μακρυσμένη–,
τ' αεράκι που λόγια με των ρόδων τα χείλη
ψιθυρίζει και μένει,

∞ ∞

τ' ανοιχτά παραθύρια που ανασαίνουν την ώρα,
η αδειανή κάμαρά μου,
ένα τρένο που θα 'ρχεται από μια άγνωστη
χώρα,
τα χαμένα όνειρά μου,

∞ ∞

οι καμπάνες που σβήνουν, και το βράδυ που
πέφτει
ολοένα στην πόλη,
στων ανθρώπων την όψη, στ' ουρανού τον
καθρέφτη,
στη ζωή μου τώρα όλη...

∞ ∞

Κ.Γ.Καρυωτάκης,
Ποιήματα και πεζά, Ερμής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 «Ηλεκτρισμένη από φιλήματα ...βάρος περιττό»: Εντοπίστε τις παρομοιώσεις και τις μεταφορές της πρώτης στροφής και σχολιάστε τες.

2 «Έχω κάτι σπασμένα φτερά ...ονειρευτό»: Πώς εμφανίζεται η ψυχική διάθεση του ποιητή στην τελευταία στροφή; Τι επιτυγχάνει με την παράθεση των αναπάντητων ερωτημάτων του;

3 Το ποίημα «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα» ανήκει στην πρώτη ενότητα της συλλογής Ελεγεία και σάτιρες. Σε ποια σημεία διακρίνετε τον ελεγειακό τόνο του; Μήπως υπάρχει επίσης κάποια ένδειξη και του σατιρικού στοιχείου;

4 Το ποίημα «Βράδυ» στηρίζεται σε μια αλληλουχία εικόνων. Εντοπίστε τες και παρακολουθήστε την εξέλιξή τους σε συνδυασμό με την ψυχική διάθεση του ποιητή.

5 Στην τελευταία στροφή το βράδυ παίρνει μια σαφή συμβολική χροιά. Πώς αποτυπώνεται εκφραστικά και σε ποια συναισθηματική κατάσταση αντιστοιχεί;

6 Συγκρίνετε τα δύο ποιήματα: Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Συγκεντρώστε απεικονίσεις του δειλινού σε καρτ ποστάλ, πίνακες ζωγραφικής ή φωτογραφίες. Φτιάξτε κολάζ με αυτό το εικαστικό υλικό και διακοσμήστε την τάξη σας.

♦ Μπορείτε να Μπορείτε να διαβάσετε ποιήματα του Κ.Γ. Καρυωτάκη στην ιστοσελίδα <http://www.snhell.gr>

ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

Γιατί μ' αγάπησες

Η Μαρία Πολυδούρη (1902-1930) είναι μια ποιήτρια που πέθανε πολύ νέα, αλλά πρόλαβε να αφήσει ένα αξιόλογο ποιητικό έργο. Η σχέση της με τον Κ.Γ. Καρυωτάκη και κυρίως ο τραγικός του θάνατος της ενέπνευσαν μια σειρά από ερωτικά ποιήματα, όπως αυτό που ακολουθεί, το οποίο ανήκει στη συλλογή Οι τρίλλιες που σβήνουν (1928).

Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες
στα περασμένα χρόνια.

Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού προμάντεμα
και σε βροχή, σε χιόνια,
δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες.

Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου
μια νύχτα και με φίλησες στο στόμα,
μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο
κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα,
μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου.

Μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν
με την ψυχή στο βλέμμα,
περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο
της ύπαρξής μου στέμμα,*
μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν.

---

* στέμμα: στεφάνι, διάδημα (μεταφορικά)

Μόνο γιατί όπως πέρναα με καμάρωσες
και στη ματιά σου να περνάει
είδα τη λυγερή σκιά μου ως όνειρο
να παίζει, να πονάει,
μόνο γιατί όπως πέρναα με καμάρωσες.

Γιατί διστακτικά σα να με φώναξες
και μου άπλωσες τα χέρια
κι είχες μέσα στα μάτια σου το θάμπωμα
– μια αγάπη πλέρια,
γιατί δισταχτικά σα να με φώναξες.

Γιατί, μόνο γιατί σε σέναν άρεσε
γι' αυτό έμεινεν ωραίο το πέρασμά μου.
Σα να μ' ακολουθούσες όπου πήγαινα,
σα να περνούσες κάπου εκεί σιμά* μου.
Γιατί, μόνο γιατί σε σέναν άρεσε.

Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα,
γι' αυτό η ζωή μου εδόθη.
Στην άχαρη ζωή την ανεκπλήρωτη
μένα η ζωή πληρώθη.*
Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα.

Μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου
μου χάρισε η αυγή ρόδα στα χέρια.
Για να φωτίσω μια στιγμή το δρόμο σου
μου γέμισε τα μάτια η νύχτα αστέρια,
μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου.

Μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες
έζησα, να πληθαίνω

---

* σιμά: κοντά * πληρώθη: γέμισε, ικανοποιήθηκε

τα ονείρατά σου, ωραίες που βασίλεψες,*
κι έτσι γλυκά πεθαίνω
μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες.

∞ ∞

Μ. Πολυδούρη, Άπαντα, Αστέρι

* **βασίλεψες**: έδυσες όπως ο ήλιος, πέθανες

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Βρείτε τα «γιατί» του ποιήματος και εξετάστε ποια εντύπωση δημιουργεί στον αναγνώστη η επανάληψή τους.

2 «Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα»: Σχολιάστε το νόημα αυτού του στίχου.

3 Ποια είναι η μεταμορφωτική δύναμη της αγάπης; Με ποιον τρόπο η ποιήτρια νιώθει ότι ομορφαίνει ο κόσμος γύρω της, αλλά και αυτή η ίδια;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Ακούστε και σχολιάστε τη μελοποίηση του ποιήματος από το συνθέτη Δημήτρη Παπαδημητρίου στο δίσκο Τραγούδια για τους μήνες με την Ελευθερία Αρβανιτάκη.

Σοφία Λασκαρίδου,
Η κυρία με τα γκρίζα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Ουλαλούμ

Το ποίημα περιλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή του Γιάννη Σκαρίμπα Εαυτούληδες (1950). Ο τίτλος του ποιήματος φαίνεται να παραπέμπει στο ομώνυμο ποίημα του Edgar Allan Poe («Ulalume», 1847) στον σημερινό αναγνώστη ο τίτλος ίσως θυμίζει και τη γνωστή λέξη «αλαλούμ», που αποδίδει μια κατάσταση γενικευμένης σύγχυσης

Ήταν σα να σε πρόσμενα Κυρά
απόψε που δεν έπνεε όξω ανάσα,
κι έλεγα: Θά 'ρθει απόψε απ' τα νερά
κι από τα δάσα.

~ ~

Θά 'ρθει, αφού φλετράει* μου η ψυχή,
αφού σπαρά* το μάτι μου σαν ψάρι,
και θα μυρίζει φώτα και βροχή
και νιο φεγγάρι...

~ ~

Και να, το κάθισμά σου συγυρνώ,*
στολνώ* την κάμαρά μου αγριομέντα,
και να, μαζί σου κιόλας αρχινώ
χρυσή κουβέντα:

~ ~

...Πως να, θα μείνει ο κόσμος με το «μπα»
που μ' έλεγε τρελόν, πως είχες γίνει
καπνός και –τάχας– σύγνεφα θαμπά

---

* φλετράει: πάλλεται, φτερουγίζει * σπαρά: σπαρταρά

* συγυρνώ: φτιάχνω * στολνώ: στολίζω

προς τη σελήνη ...

.....

☪ ☪

Νύχτωσε και δε φάνηκες εσύ,
κίνησα να σε βρω στο δρόμο –οϊμένα–
μα σκούνταφτες (όπου εσκούνταφτα) χρυσή
κι εσύ με μένα.

☪ ☪

Τόσο πολύ μ' αγάπησες, Κυρά,
που άκουγα διπλά τα βήματά μου!
Πάταγα 'γώ –στραβός– μες στα νερά;
κι εσύ κοντά μου...

☪ ☪

Λ. Πολίτη, Ποιητική Ανθολογία,
τόμ. 7, Δωδώνη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πιστεύετε ότι ο ομιλητής του ποιήματος απευθύνεται σε υπαρκτό πρόσωπο ή σε προϊόν της φαντασίας του; Ποια στοιχεία ενισχύουν καθεμιά από τις δύο εκδοχές;
- 2** Ποια είναι η σημασία της «χρυσής κουβέντας» στην τρίτη στροφή; Τι μαθαίνουμε από αυτήν για τον ομιλητή του ποιήματος;
- 3** Τι δηλώνει η σειρά αποσιωπητικών ανάμεσα στην τέταρτη και την πέμπτη στροφή του ποιήματος;
- 4** Σε τι διαφέρει ο τόνος των δύο τελευταίων στροφών από το υπόλοιπο ποίημα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Ακούστε το ποίημα, μελοποιημένο από το Νικόλα Άσιμο, στο δίσκο του Βασίλη Παπακωνσταντίνου Πες μου ένα ψέμα ν' αποκοιμηθώ (Minos – Emó 1997), και σχολιάστε τη μουσική απόδοσή του.

ΖΥΛ ΛΑΦΟΡΓΚ

Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία

Το ποίημα του Λαφόργκ, που ανήκει στη συλλογή *Θρηνωδίες* (ή *Μοιρολόγια*, 1885), αντιστρέφει από το πρώτο του δίστιχο τη συνηθισμένη στο ρομαντισμό λυρική απεικόνιση της σελήνης. Παρουσιάζει το φεγγάρι σαν αδιάφορο δέκτη της μελαγχολικής ειρωνείας του ομιλητή, ο οποίος πνίγεται από τη θλίψη της επαρχιακής νύχτας και την ερωτική απογοήτευση, αλλά αντιμετωπίζει την κατάστασή του με σκωπτική διάθεση.

Ω, τ' όμορφο χρυσό φεγγάρι,
χοντρό σαν θησαυρού πιθάρι!

~ ~

Σάλπιγγα ηχεί στα μακρινά,
να κι ο υποδήμαρχος περνά.

~ ~

Αντίκρυ παίζουν μια σονάτα,
το δρόμο αργοπερνά μια γάτα!

~ ~

Πάει η επαρχία να κοιμηθεί,
κλείνει μ' ένα ακόρντο* που αντηχεί

~ ~

το πιάνο στο παράθυρό του.
Τι ώρα να' ναι; Ρώτα-ρώτου.*

~ ~

Πράο φεγγάρι, τι εξορία!
Σύμφωνοι στη μοιρολατρία;

~ ~

---

* ακόρντο: συγχορδία * ρώτου: αναρωτήσου

Φεγγάρι, ντιλετάντη* μοιάζεις,
σ' όλα τα πλάτη ίδιο φαντάζεις.

☞ ☞

Χθες του Μισούρη τα νερά,
του Παρισιού είδες τα οχυρά,

☞ ☞

τα μπλε φιόρντ της Νορβηγίας,
τους πόλους, θάλασσες μαγείας·

☞ ☞

τώρα εσύ, τυχερό, θα ιδείς,
μετά το γάμο της, στη γης

☞ ☞

να τρέχει η αμαξοστοιχία!
Εφύγανε για τη Σκοτία.

☞ ☞

Τι φιάσκο θα 'ταν, αν πιστή
τους στίχους μου είχε εμπιστευτεί!

☞ ☞

Φεγγάρι, αλήτικο φεγγάρι,
να γίνουμε άλυτο ζευγάρι;

☞ ☞

Νύχτες χρυσές κι εγώ με μια
χλωμή επαρχία στην καρδιά!

☞ ☞

Σαν μια γριά το φεγγαράκι
τ' αυτιά του εγέμισε μπαμπάκι.

☞ ☞

Προσεγγίσεις στη γαλλική ποίηση,
ανθολόγηση – μετάφραση Αλέξανδρος Μπάρας,
Πρόσπερος

---

* **ντιλετάντης**: ερασιτέχνης, εκείνος που ασχολείται με κάτι αποκλειστικά για την απόλαυση που αποκομίζει

Γιώργος Βακαλό, από τη σειρά Φεγγάρια

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πού βρίσκεται ο ομιλητής του ποιήματος; Τι τον απασχολεί;
- 2** Πώς περιγράφεται το φεγγάρι στο ποίημα; Γιατί απευθύνεται σ' αυτό ο ομιλητής;
- 3** Τι σημαίνει το δίστιχο «Τι φιάσκο θα 'ταν, αν πιστή / τους στίχους μου είχε εμπιστευτεί!»;
- 4** Πώς ερμηνεύετε το καταληκτικό δίστιχο του ποιήματος;
- 5** Σε ποια σημεία του ποιήματος εντοπίζετε ειρωνεία;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Στον Ηλεκτρονικό Κόμβο του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας θα βρείτε το ίδιο ποίημα, σε μετάφραση της Αιμιλίας Δάφνη, με τον τίτλο «Η θρηνωδία στη σελήνη της επαρχίας» (αρ. 26, στη διεύθυνση: <http://www.komvos.edu.gr/diaglossiki/catalog.htm>). Συγκρίνετε τις δυο μεταφράσεις, εντοπίστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Στη συνέχεια διαλέξτε εκείνη που σας αρέσει περισσότερο, αιτιολογώντας την προτίμησή σας.

Ζυλ Λαφόργκ (1860-1887)

Γάλλος συμβολιστής ποιητής, γνωστός κυρίως για τη λυρική του ειρωνεία, αλλά και για την επινόηση του ελεύθερου στίχου. Το έργο του άσκησε επιρροή στη διαμόρφωση της μοντέρνας ποίησης στη Γαλλία, αλλά και στον αγγλοσαξονικό χώρο (Τ. δ. Eliot, Ezra Pound). Το 1881 ορίστηκε αναγνώστης της αυτοκράτειρας Αυγούστας στο Βερολίνο, όπου και παρέμεινε για πέντε χρόνια. Στο διάστημα αυτό έγραψε το μεγαλύτερο μέρος του έργου του. Το 1886 επέστρεψε στο Παρίσι, όπου πέθανε από φυματίωση τον επόμενο χρόνο, πάμπτωχος, σε ηλικία είκοσι επτά ετών. Ποιητικά έργα: Θρηνωδίες (1885), Μίμηση της Παναγιάς του φεγγαριού, Σύνοδος των ξωτικών (1886), Τελευταίοι στίχοι (1890) κ.ά.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Ο ματωμένος λυρισμός

Στο απόσπασμα του αφηγηματικού αυτού δοκιμίου, που περιέχεται στο βιβλίο Προσανατολισμός στον αιώνα (1963), ο Ά. Τερζάκης αναπολεί την εποχή της νεότητάς του, η οποία συμπίπτει με την πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου.

Ένα τεράστιο μεταλλικό πουλί, ζώο που ξεπήδησε μεσ' από την Αποκάλυψη, φρουμάζει* τρέμοντας σύγκορμο, με τους κινητήρες αναμμένους, ανυπόμονο να σπαθίσει* το διάστημα, την ώρα που, μέσα στον ανεμοστρόβιλο του μισεμού,* γράφονται τούτες οι αράδες. Ο ίλιγγος αλέθει τις σκέψεις, τις εποχές, κομματιάζει ίσκιους, ξεσηκώνει φαντάσματα. Με δάχτυλα βιαστικά φυλλομετρώ κι εγώ το βιβλίο τούτο που μου ήρθε τέτοια στιγμή. Μονάχα το φυλλομετρώ, τίποτα περισσότερο δεν προφταίνω. Όμως αδύνατο να το παρατρέξω:* μαγνητίζει μέσα μου τον βραδιασμένο στρατολάτη* μιας άλλης εποχής. Είναι τα «Άπαντα» της Μαρίας Πολυδούρη. [...]

Ξαναβλέπω τη ζωή μεσ' από τα θολά, ροδισμένα στ' απόβραδο, τζάμια ενός αθηναϊκού καφενείου. Τη ζωή μιας Αθήνας που δεν υπάρχει πια. Έξω στο δρόμο, που έχει σκόνη πολλή και λιγοστή κίνηση,

---

* **φρουμάζει:** (για άλογο) φυσά δυνατά τα ρουθούνια από τρόμο * **να σπαθίσει:** να διασχίσει σαν σπαθί

* **μισεμός:** αναχώρηση

* **να παρατρέξω:** να προσπεράσω, να παραλείψω

* **στρατολάτης:** οδοιπόρος

οι αραιοί διαβάτες περνάνε χωρίς να βιάζονται. Κάπου στη γειτονιά τραγουδάει με χοντρούς κόμπους στο λαιμό της μια λατέρνα. Ζεστό φαΐ λιβανίζει στη γειτονιά. Ανάμεσα στους κρεμασμένους ίσκιους της νύχτας που κατεβαίνει, βλέπεις ξάφνου να περνάει στο δρόμο μια θεωρία μουγγή, σκυφτή: οι πρόσφυγες της Καταστροφής.

Λένε πως ήταν μια εποχή ηττημένη. Αυτό το λένε εκείνοι που ήρθαν κάπως αργότερα, ξεκούραστοι, με κοστούμι ατσαλάκωτο, κομμένο σε κάποιο ράφτη της Δυτικής Ευρώπης. Ηττημένη; Θα την πω καλύτερα δραματική. Υπάρχουν εποχές ανύποπτες κι εποχές στοιχειωμένες, καιροί που η συνείδησή τους κοιμάται κι άλλοι που η ψυχή τους αλαφιάστηκε.* Τα χρόνια εκεί ανάμεσα στα 1922–1929 ήταν ένα παράξενο κράμα από αφέλεια κι έγνοια, προαισθήματα και ρεμβασμό. Η Αθήνα η ζωντανή είχε μικροαστική σφραγίδα: μια συνοικία απέραντη, που έφτανε ίσαμε την οδό Σταδίου, κι αυτή πιστό αντίγραφο της επαρχίας. Το νομαρχιακό γραφείο, όπου πάει να πιάσει δουλειά η Μαρία Πολυδούρη, καινούργιοφερμένη από την Καλαμάτα της, είναι σκονισμένο, νυσταλέο και κακομούτσουνο,* στεγάζει φουκαράδες υπαλλήλους που έχουν για όνειρο φυγής τη βραδινή πρέφα.* Κι όμως ανάμεσα σε τέτοιον κόσμο, πίσω από τραπέζι πληκτικό, κάθεται ο Κώστας Καρυωτάκης. Γιατί τάχα αυτή η ευκολία να πιστεύουμε πως ο ποιητής του «Μιχαλιού» συνοψίζει στο πρόσωπό του την αθλιότητα; Κρίνουμε το ενδόσιμο* ή το μήνυμα; το διάκοσμο ή το θέαμα;

---

* αλαφιάστηκε: τρόμαξε

* κακομούτσουνο: άσχημο

* πρέφα: χαρτοπαίγνιο

* ενδόσιμο: προανάκρουσμα, προοίμιο

Και οι Ρώσοι* πήρανε για κατώφλι τους την αθλιότητα, μας ειδοποίησαν όμως για ό,τι μάντεψαν χάρη σ' αυτήν από το βαθύ μυστήριο της ζωής και της αλήθειας. Αθεράπευτη μανία μας να νομίζουμε πως όλα αρχίζουν και τελειώνουν σε μian ηθογραφία!

Το μέγεθος της εποχής εκείνης είναι κρυφό κι ανυπόκριτο. Σημειώνει μια κρίσιμη στροφή της ελληνικής ζωής από τα έξω στα μέσα. Για πρώτη φορά επικοινωνεί ο τόπος με τα μεγάλα ρεύματα του αιώνα· μέσα στα μουχλιασμένα δημόσια γραφεία στρατολογείται μια νεολαία που θα πιστέψει με πάθος στην κοινωνική δικαιοσύνη, θα στρώσει με τα κορμιά της τους τραγικούς δρόμους της. Αυτό –όποια κι αν είναι η προσωπική μας πίστη κι ο τελικός απολογισμός– πρέπει να το αναγνωρίσουμε. Σύγκαιρα,* μια μειοψηφία εκστατική, λυρική, μια χούφτα νέοι που έγραφαν, πασχίζει εκείνα τα χρόνια να προσανατολιστεί μέσα στην ανεμοζάλη, να συλλάβει κάτι από τους μεγάλους ίσκιους που δίνουν ανάστημα στον ορίζοντα. Αργότερα, σαν έρθουν ξεκούραστοι, αμέτοχοι, φρεσκοξυρισμένοι οι προφήτες των νέων τάσεων, θα κηρύξουν μια φρεσκογυαλισμένη πίστη στη γραφικότητα, θ' ανεμίσουν χρώματα γαλάζια και χρυσαφιά. Την Ιστορία τη γράφουν οι επιζώντες. Η νεολαία της δραματικής δεκαετίας έπεσε θερισμένη κι αναπολόγητη* στο σύνορο της χίμαιρας.*

Α. Τερζάκης, Προσανατολισμός στον αιώνα,
Οι εκδόσεις των φίλων

---

* οι Ρώσοι: οι ρώσοι κλασικοί συγγραφείς, και κυρίως ο Φ. Ντοστογιέφσκι

* σύγκαιρα: την ίδια εποχή

* αναπολόγητη: χωρίς να κάνει τον απολογισμό

* χίμαιρα: ονειροπόλημα, ουτοπία

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποια ήταν τα προβλήματα και ποιες οι αντιλήψεις των νέων στη δεκαετία του 1920, σύμφωνα με την άποψη του συγγραφέα;
- 2** «Αυτό το λένε... δυτικής Ευρώπης»: Σε ποιους πιστεύετε ότι αναφέρεται ο συγγραφέας;
- 3** Το κείμενο αυτό συνδυάζει το στοχασμό με την αφήγηση. Βρείτε τις ενότητες που ανήκουν στα δύο διαφορετικά αυτά είδη λόγου.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ♦ Βρείτε ιστορικές πληροφορίες για την Αθήνα του 1920 και συγκρίνετέ τη με τη σημερινή. Μπορείτε επίσης να αναζητήσετε κάρτες ή φωτογραφίες, που δείχνουν την αρχιτεκτονική ή την κοινωνική ζωή της πρωτεύουσας κατά τη δεκαετία του 1920.

Νίκη Καραγάτση,
Σπίτια στο Θεσείο

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Τα ζα

Στο παρακάτω απόσπασμα από το βιβλίο *Η ζωή εν τάφω* (1931) του Στράτη Μυριβήλη περιγράφεται η αγριότητα του πολέμου σε μια σκηνή στην οποία εξοντώνονται ανυπεράσπιστα «επιστρατευμένα» γαϊδούρια. Τα αντιπολεμικά αισθήματα του συγγραφέα εκφράζονται με την ωμή περιγραφή της εξόντωσης των αθώων ζώων, η οποία δείχνει την παράλογη βία του πολέμου.

Τα ζα στον πόλεμο! Σήμερα από το πρωί συλλογιούμαι μόνο αυτό. Καλά εμείς οι άνθρωποι. Έχουμε τα συμφέρα μας, τις ιδεολογίες μας, τις λόξεις μας, τις μεγαλομανίες και τους ενθουσιασμούς μας. Απ' όλα αυτά μαγειρεύεται περίφημα ο πόλεμος. Έχουμε και τις πονηριές μας, για να γλιτώνουμε σαν δούμε τα ζόρικα. Τ' αμπριά* μας, τα νοσοκομεία, ακόμα και τις λιποταξίες.* Όμως τ' αγαθά τα ζα που τα επιστρατεύουμε να κάμουν μαζί μας τον πόλεμο;

Θαρρώ πως, όταν καμιά φορά οι άνθρωποι βγάλουν από μέσα τους την επιληψία* του ομαδικού σκοτωμού, θα 'χουν όλο το δίκιο να ντρέπουνται σ' όλη τους τη ζωή και μόνο γι' αυτό: που τραβήξανε και τ' αθώα τα ζα στον πόλεμο. Στοχάζομαι πως κάποτε θα είναι ένα απ' τα πιο μαύρα σημάδια της Ιστορίας των Ανθρώπων.

---

* **αμπριά:** στρατιωτικά προκαλύμματα για την αποφυγή των εχθρικών επιθέσεων

* **λιποταξία:** εγκατάλειψη της μάχης

* **επιληψία:** πάθηση του εγκεφάλου, εδώ τρέλα

Η Μεραρχία μας κουβάλησε μαζί της απ' το νησί και μια συζυγαρχία γαϊδάρους. «Συζυγαρχία ημιόνων» γράφεται στα χαρτιά. Μα η αλήθεια είναι πως έχει μόνο γαϊδάρους. Υποφέρανε πολύ ώσπου να τους μπάσουνε στα βαπόρια. Το ίδιο και σαν τους ξεφορτώνανε στη Θεσσαλονίκη. Τους αρπούσε το βίντσι* μουγκρίζοντας θυμωμένα και τους σήκωνε ανάερα μέσα στη γερή φασκιά τους. Αυτό τους ξετρέλαινε. Κι η τρομάρα τους ήταν εκπληχτικά ζωγραφισμένη μέσα στα έξαλλα μάτια τους. Κλωτσούσανε στο κενό, φρουμάζανε, στριφογύριζαν τους βολβούς και το πετσί τους ρυτίδιαζε απ' τη φρίκη. Κατόπι περάσανε μαζί μας όλη τη Μακεδονία φορτωμένοι πυρομαχικά. Τα 'χανε κι αυτοί με τους Γερμανούς, με τους Τούρκους, με τους Βουλγάρους. Σα μπήκαμε 'μείς στο χαράκωμα, ο όρχος* τους στήθηκε στην Κούπα. Είναι ένα χωριό πίσω από τις γραμμές μας, ρημαγμένο από το πυροβολικό. Μένουν εκεί μονάχα κάτι Φραντσέζοι* φουρναραίοι. Εκεί στην Κούπα, μέσα σε μιαν όμορφη χαράδρα, έστησε τα παλούκια της η «Συζυγαρχία των ημιόνων» της Μεραρχίας μας.

Τα ζα ξεκουραστήκανε κάμποσες μέρες απ' το πολυμερίτικο περπάτημα που τα 'χε παραζαλισμένα στην κούραση. Ξανεσάνανε. Βρήκανε κιόλας μπόλικο χορτάρι, φάγαν και πήραν απάνω τους. Καρδάμωσαν.* Τότες προσέξανε πως ήταν χαρά Θεού πάνω στη γης, κι ο Έρωτας κέντριζε όλα τα πάντα, από τα μαμούδια ως τα λουλούδια, να μπούνε μέσα στο παναιώνιο πανηγύρι της αναπαραγωγής. Οι γαϊδαροι ακούσαν το μεγάλο κάλεσμα και απάντησαν με το ερωτικό τους σάλπισμα: παρών! Υπάκουγα, γεμάτα αθωότητα

---

* βίντσι: γερανός * όρχος: στρατιωτικός πολεμικός σχηματισμός με σκοπό τον ανεφοδιασμό

* Φραντσέζοι: Γάλλοι * καρδαμώνω: χορταίνω

κι ανηξεριά σαν όλα τα ζα. Η χαράδρα βούιξε από τα παράφωνα επιθαλάμια χλιμιντρίσματα. Και ο αντίλαλος πήρε τα ερωτικά σαλπίσματα και τα πήγε ως πέρα στο Περιστέρι.

Ένα αεροπλάνο ξεκίνησε τότες βουίζοντας απ' αντίκρυ. Ήρθε κι έκοψε ένα-δυο γύρους πάνω από τη χαράδρα. Αυτοί το χαβά* τους. Κατόπι γύρισε πίσω μέσα στην αποθέωση των οβίδων, που έσκαζαν στον ουρανό σαν ένα κοπάδι άσπρα προβατάκια που όλο και πλήθαιναν γύρω του.

Οι γαϊδαροι δεν ξέρουν από αεροπλάνα. Ήτανε κιόλας τόσο σύγκορμα παραδομένοι στη χαρά της ζωής, που δεν τους απόμενε καιρός να προσέξουν τίποτ' άλλο.

Σε λίγο η λαγκαδιά βόγγησε βαριά από μια σειρά εκρήξεις και σουβλερές σφυριξιάς. Ήταν ένα σωστό μακελειό αθών. Τα ζα ξεκοιλιάστηκαν, σφάχτηκαν πάνω στο τρυφερό χορτάρι, αγκρισμένα* μέσα στο μεθύσι της γεννητικής τους χαράς. Ψοφούσαν κι ανεστέναζαν σαν άνθρωποι. Πέφτανε χάμου και ξεψυχούσαν σιγά σιγά, γύριζαν το λαιμό κοιτάζοντας λυπητερά τα εντόσθιά τους, που σάλευαν σαν κοκκινωπά φίδια ανάμεσα στα πόδια τους. Κουνούσαν απάνω-κάτω τα χοντρά τους κεφάλια δίχως να καταλαβαίνουν τίποτα. Ανετρίχιαζαν, τρέμανε τα ρουθούνια τους, ανοίγανε τα πλατιά χείλια ξεσκεπάζοντας τα δόντια τους και σερνόντανε με τσακισμένα πόδια. Πεθαίνανε στο τέλος βρέχοντας τα λουλούδια με το αίμα τους, και τα μεγάλα μάτια τους ήταν γεμάτα απορίες και πόνους. Ένα γαϊδουράκι με τσακισμένη τη ραχοκοκαλιά χαμόσερνε καμιά δεκαπενταριά μέτρα το κορμί του, ακουμπώντας

---

* **χαβάς**: εδώ η απασχόλησή τους

* **αγκρισμένα**: μπλεγμένα

μόνο στα μπροστινά πόδια. Κατόπι αναδιπλώθηκε, γύρισε το κεφάλι προς τη μεγάλη λαβωματιά του κι αγκομαχούσε πολλήν ώρα ώσπου να παραδώσει.

Ένας ημιονηγός, μόλις άρχισε ο βομβαρδισμός, βάλθηκε να τρέχει σαστισμένος. Βαστούσε γερά το χαλινάρι του γαϊδάρου του κι έτρεχε σαν τρελός. Έφτασε έτσι ως τ' αμπριά των Φραντσέζων ψωμάδων. Εκεί πια, μέσα στα γιούχα της φανταριάς, πήρε είδηση πως έσερνε πίσω του το κεφάλι του γαϊδάρου θερισμένο απ' το λαιμό.

Μέσα στα κλειδωμένα δόντια του το ζο κρατούσε ακόμα μια τούφα κίτρινες μαργαρίτες ματωμένες.

Σ. Μυριβήλης, Η ζωή εν τάφω,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ο συγγραφέας συγκρίνει την τύχη των ανθρώπων και των ζώων στις πολεμικές επιχειρήσεις. Ποιους θεωρεί πιο αδικημένους και γιατί;
- 2** Καταγράψτε την περιπέτεια των γαϊδάρων από τη στιγμή που έφυγαν από το νησί ως τη στιγμή της μαζικής τους εξόντωσης.
- 3** Πώς παρουσιάζει ο Μυριβήλης τη ρεαλιστική σκηνή της ζωοκτονίας και τι πετυχαίνει με την αδρή περιγραφή της;
- 4** «Μέσα στα κλειδωμένα δόντια του...ματωμένες»: Πώς συσχετίζεται ο θάνατος του ζώου με τη χαρά της ζωής και το κάλεσμα της φύσης;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Πολλά είδη ζώων πρόσφεραν από την αρχαιότητα έως τη σημερινή εποχή τις υπηρεσίες τους στον άνθρωπο. Χωριστείτε σε ομάδες, με σκοπό να μελετήσετε το ρόλο που έπαιξε κάθε ζώο στην κοινωνική εξέλιξη. Μπορείτε να συμβουλευτείτε τους καθηγητές της Βιολογίας, της Ιστορίας και της Οικιακής Οικονομίας.

Γεώργιος Ιακωβίδης, Χορταριασμένο λιβάδι

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά

Το απόσπασμα που ακολουθεί βρίσκεται στο πρώτο μέρος του μυθιστορήματος και αναφέρεται στη γνωριμία του συγγραφέα με τον ήρωα του βιβλίου του. Ο Αλέξης Ζορμπάς, ένας από τους πιο γνωστούς ήρωες της παγκόσμιας λογοτεχνίας, αγαπά με πάθος τη ζωή και την απολαμβάνει σε όλες τις εκδηλώσεις της. Το σαντούρι είναι ο πιστός του σύντροφος στη χαρά και στη λύπη. Το μυθιστόρημα εκδόθηκε το 1946.

Τον πρωτογνώρισα στον Πειραιά. Είχα κατέβει στο λιμάνι να πάρω το βαπόρι για την Κρήτη. Κόντευε να ξημερώσει. Έβρεχε. Φυσούσε δυνατή σοροκάδα κι έφταναν οι πιτσιλιές της θάλασσας στο μικρό καφε-νεδάκι. Κλειστές οι τζαμόπορτες, μύριζε ο αγέρας ανθρώπινη βόχα* και φασκόμηλο. Έκανε όξω κρύο και τα τζάμια είχαν παχνιστεί* από τις ανάσες. Πέντ' έξι θαλασσινοί ξενυχτισμένοι, με τις καφετιές από γιδότριχα φανέλες, έπιναν καφέδες και φασκόμηλα και κοίταζαν από τα θαμπωμένα τζάμια τη θάλασσα.

Τα ψάρια, παραζαλισμένα από τα χτυπήματα της φουρτούνας, είχαν βρει καταφύγι χαμηλά στα ήσυχα νερά και περίμεναν πότε να γαληνέψει ο κόσμος απάνω· κι οι ψαράδες, στριμωγμένοι στους καφενέδες, περίμεναν κι αυτοί πότε να πάψει η θεϊκιά ταραχή, να ξεφοβηθούν και ν' ανέβουν στο πρόσωπο του νερού τα ψάρια να τσιμπήσουν. Οι γλώσσες, οι σκορπιοί,

---

* βόχα: κακοσμία

* είχαν παχνιστεί: είχαν γεμίσει πάχνη

τα σελάχια, γυρνούσαν από τις νυχτερινές επιδρομές τους να κοιμηθούν. Ξημέρωνε. [...]

Ό,τι απ' όλα μου 'κανε εντύπωση ήταν τα μάτια του, περγελαστικά, θλιμμένα, ανήσυχα, όλο φλόγα. Έτσι μου φάνηκαν.

Ευτύς ως έσμιξαν οι ματιές μας, θαρρείς και βεβαιώθηκε πως εγώ ήμουν αυτός που ζητούσε, κι άπλωσε το χέρι αποφασιστικά κι άνοιξε την πόρτα. Πέρασε ανάμεσα από τα τραπέζια με γοργό ελαστικό περπάτημα κι ήρθε και στάθηκε από πάνω μου.

- Ταξίδι;, με ρώτησε. Για πού, με το καλό;
- Για την Κρήτη. Γιατί ρωτάς;
- Με παίρνεις μαζί σου;

Τον κοίταξα με προσοχή. Βουλιαγμένα μάγουλα, χοντρή μασέλα, εξογκωμένα ζυγωματικά, * ψαρά* κατσαρωμένα μαλλιά, μάτια που σπίθιζαν. *

- Γιατί; τι να σε κάμω; Σήκωσε τους ώμους.
- Γιατί! Γιατί!, έκαμε με περιφρόνηση. Δεν μπορεί τέλος πάντων ο άνθρωπος να κάμει κάτι και χωρίς γιατί; Έτσι, για το κέφι του. Να, πάρε με, ας πούμε, μάγερα· ξέρω και φτιάνω κάτι σούπες!...

Έβαλα τα γέλια. Μου άρεσαν οι τσεκουράτοι* τρόποι και τα λόγια του· μου άρεσαν κι οι σούπες. Δε θα 'ταν άσκημο, συλλογίστηκα, να τον πάρω μαζί μου το γέρο ετούτον κρεμανταλά* στο μακρινό έρημο ακρογιάλι. Σούπες, γέλια, κουβέντες... Φαίνονταν πολυταξιδεμένος, πολυζωισμένος Σεβάχ Θαλασσινός· μου άρεσε.

---

* ζυγωματικά: οστά του προσώπου

* ψαρά: γκρίζα

* σπίθιζαν: έλαμπαν, πετούσαν σπίθες

* τσεκουράτοι: κοφτοί, άμεσοι

* κρεμανταλάς: πολύ ψηλός

– Τι συλλογιέσαι;, μου κάνει, κουνώντας τη χοντρή του κεφάλα. Κρατάς και του λόγου σου ζυγαριά, ε; Ζυγιάζεις με το δράμι, ε; Μωρέ, πάρε απόφαση, κατά διαόλου οι ζυγαριές!

Στέκουνταν από πάνω μου μαντράχαλος, κοκαλιάρης, και κουράζουμουν να σηκώνω το κεφάλι να του μιλώ. Έκλεισα τον Ντάντε. *

– Κάτσε, του είπα· παίρνεις ένα φασκόμηλο; Κάθισε· απίθωσε με προσοχή τον μπόγο του στη διπλανή καρέκλα.

– Φασκόμηλο;, έκαμε περιφρονητικά. Έλα εδώ, καφετζή· ένα ρούμι!

Έπιασε το ρούμι ρουφιά ρουφιά· το κρατούσε πολλήν ώρα στο στόμα του να το χαρεί, κι έπειτα το άφηνε αγάλια να κατεβαίνει και να του ζεσταίνει τα σωθικά.

«Φιλήδονος, συλλογίστηκα, μερακλής...»

–Τι δουλειά κάνεις;, τον ρώτησα.

– Όλες τις δουλειές· του ποδαριού, του χεριού, του κεφαλιού, όλες. Αυτό μας έλειπε τώρα και να διαλέγουμε.

– Πού δούλευες τώρα τελευταία;

– Σ' ένα μεταλλείο. Είμαι, να ξέρεις, καλός μινιδόρος* καταλαβαίνω από μέταλλα, βρίσκω φιλόνια, ανοίγω γαλαρίες, κατεβαίνω στα πηγάδια, δε φοβούμαι. Δούλευα καλά, έκανα τον αρχιεργάτη, παράπονο δεν είχα· μα να που ο διάβολος έβαλε την ουρά του. Το περασμένο Σαββατόβραδο ήρθα στο κέφι, και μια και δυο κινώ, βρίσκω τον ιδιοκτήτη που 'χε έρθει εκείνη τη μέρα να μας επιθεωρήσει και τον σπάζω στο ξύλο.

– Μα γιατί; τι σου 'καμε;

---

* **Ντάντε:** Δάντης Αλιγκιέρι (1265-1321), σπουδαίος ιταλός ποιητής που έγραψε τη Θεία Κωμωδία

* **μινιδόρος:** εργάτης στα μεταλλεία

– Εμένα; τίποτα! Μα τίποτα, σου λέω! Πρώτη φορά τον έβλεπα τον άνθρωπο. Μας μοίρασε και τσιγάρα, ο κακομοίρης.

– Τότε λοιπόν;

– Ου, κάθεται και ρωτάς! Έτσι μου κάπνισε, βρε αδερφέ! Από της μυλωνούς τον πισινό ζητάς ορθογραφία. Ο πισινός της μυλωνούς είναι ο νους του ανθρώπου.

Είχα διαβάσει πολλούς ορισμούς του νου του ανθρώπου· τούτος μου φάνηκε ο πιο καταπληχτικός, και μου άρεσε. Κοίταξα τον καινούριο σύντροφο· το πρόσωπό του ήταν γεμάτο ζάρες, σκαλισμένο, σαρακοτρυπημένο,* σα να το 'χαν φάει τα λιοβόρια κι οι βροχές. Ένα άλλο πρόσωπο, ύστερα από λίγα χρόνια, μου 'καμε την ίδια εντύπωση, δουλεμένου, δυστυχισμένου ξύλου: το πρόσωπο του Παναΐτ Ιστράτη.*

– Και τι έχεις στον μπόγο; Τρόφιμα; ρούχα; εργαλεία;

Ο σύντροφός μου σήκωσε τους ώμους, γέλασε.

– Πολλά φρόνιμος μου φαίνεσαι, είπε, και να με συμπαθάς. Χάιδεψε με τα μακριά σκληρά του δάχτυλα τον μπόγο.

– Όχι, πρόστεσε· είναι σαντούρι.

– Σαντούρι! Παίζεις σαντούρι;

– Όταν με σφίξουν οι φτώχειες, γυρίζω τους καφε-νέδες και παίζω σαντούρι. Τραγουδώ κιόλα κάτι παλιούς κλέφτικους σκοπούς, μακεδονίτικους. Κι ύστερα βγάζω δίσκο· να, το σκούφο τούτον, και μαζεύω δεκάρες.

– Πώς σε λένε;

---

* **σαρακοτρυπημένο**: ταλαιπωρημένο από το χρόνο και τις περιπέτειες * **Παναΐτ Ιστράτη**: Ελληνορουμάνος συγγραφέας (1884-1935)· η γνωριμία του με τον Καζαντζάκη χρονολογείται από το 1927

– Αλέξη Ζορμπά. Με λένε και Τελέγραφο, για να με πειράξουν που 'μαι μακρύς μακρύς καλόγερος και πίδα η κεφαλή μου. Μα δεν πάνε να λένε! Με φωνάζουν και Τσακατσούκα, γιατί μια φορά πουλούσα κολοκυθόσπορους καβουρντισμένους. Με λένε και Περονόσπορο, γιατί όπου πάω, λέει, τα κάνω μπούλβερη* και κουρνιαχτό.* Έχω κι άλλα παρατσούκλια, μα άλλη ώρα...

– Και πώς έμαθες σαντούρι;

– Εγώ ήμουν είκοσι χρονών. Σ' ένα πανηγύρι του χωριού μου, πέρα, στη ρίζα του Όλυμπου, άκουσα για πρώτη φορά σαντούρι. Πιάστηκε η αναπνοή μου. Τρεις μέρες έκαμα να βάλω μπουκιά στο στόμα μου. «Τι έχεις, μωρέ;», μου κάνει ο πατέρας μου, ο Θεός να συχωρέσει την ψυχή του. «Εγώ θέλω να μάθω σαντούρι! – Μωρέ, δεν ντρέπεσαι; Κατσιβελος* είσαι; όργανα θα παίζεις; – Εγώ θέλω να μάθω σαντούρι!...». Είχα κομπόδεμα μερικά παραδάκια, για να παντρευτώ, σαν έρθει η ώρα. Παιδί πράμα, βλέπεις, παλαβός, το αίμα έβραζε, ήθελα παντριγιά ο ερίφης!* Έδωκα ό,τι είχα και δεν είχα, κι αγόρασα ένα σαντούρι. Να, ετούτο εδώ που βλέπεις. Έφυγα μαζί του, πήγα στη Σαλονίκη, βρήκα ένα μερακλή Τούρκο, τον Ρετσέπ-εφέντη, το δάσκαλο του σαντουριού. Πέφτω στα πόδια του. «Τι θες, μωρέ ρωμιόπουλο;», μου κάνει. «– Εγώ θέλω να μάθω σαντούρι! – Ε, και γιατί μαθές πέφτεις στα πόδια μου; – Γιατί δεν έχω παράδες* να σε πλερώσω! – Έχεις μεράκι για σαντούρι; – Έχω. – Ε, κάτσε, μωρέ, κι εγώ δε θέλω πλερωμή!». Έκατσα μαζί του ένα χρόνο κι έμαθα. Ο Θεός ν' αγιάσει τα κόκαλά του, θα 'χει πια πεθάνει. Αν ο Θεός βάζει στην Παράδεισο και σκύλους, ας βάλει

---

* τα κάνω πουλβερη και κουρνιαχτό: διαλύω τα πάντα, τα κάνω στάχτη * κατσιβελος: τσιγγάνος

* ερίφης: ειρωνικά ο άνθρωπος * παράδες: χρήματα

και τον Ρετσέπ–εφέντη. Από τον καιρό που έμαθα σαντούρι, γίνηκα άλλος άνθρωπος. Όταν έχω σεκλέτια* ή όταν με ζορίσει η φτώχεια, παίζω σαντούρι κι αλαφρώνω. Όταν παίζω, μου μιλούν και δεν ακούω· κι αν ακούσω, δεν μπορώ να μιλήσω. Θέλω, θέλω, μα δεν μπορώ.

– Μα γιατί, Ζορμπά;

– Ε, σεβντάς!*

Η πόρτα άνοιξε· η βουή της θάλασσας μπήκε πάλι στον καφενέ, τα πόδια και τα χέρια τουρτούρισαν. Βολεύτηκα πιο βαθιά στη γωνιά μου, τυλίχτηκα στο παλτό μου, ένιωσα αναπάντεχη ευδαιμονία. «Πού να πάω;, συλλογίστηκα· καλά είμαι εδώ. Χρόνια να βαστάξει ετούτη η στιγμή».

Κοίταξα τον παράξενο μουσαφίρη* μπροστά μου· το μάτι του ήταν καρφωμένο απάνω μου· μικρό, στρογγυλό, κατάμαυρο· με κόκκινες φλεβίτσες στο ασπράδι· ένιωθα με τρυπούσε και μ' έψαχνε αχόρταγο.

– Λοιπόν;, έκαμα· κι ύστερα;

Ο Ζορμπάς σήκωσε πάλι τους κοκαλιάρικους ώμους.

– Δε βαριέσαι!, είπε· μου δίνεις ένα τσιγάρο;

Του 'δωκα. Έβγαλε από το γιλέκο του τσακμακόπετρα και φιτίλι, άναψε. Τα μάτια του μισόκλεισαν ευχαριστημένα.

– Παντρεύτηκες;

– Άνθρωπος δεν είμαι; Άνθρωπος, πάει να πει στραβός· έπεσα κι εγώ με τα μούτρα στο λάκκο, όπου έπεσαν κι οι μπροστινοί μου. Παντρεύτηκα. Πήρα την κατρακύλα. Έγινα νοικοκύρης, έχτισα σπίτι· έκαμα παιδιά. Βάσανα! Μα ας είναι καλά το σαντούρι.

---

* σεκλέτια: στενοχώριες * σεβντάς: ερωτικός πόθος

* μουσαφίρης: επισκέπτης

– Έπαιζες σπίτι να πάν’ οι πίκρες κάτω;
– Ε, μωρέ, πώς φαίνεται πως δεν παίζεις κανένα όργανο. Τι ’ναι αυτά που τσαμπουνάς; Στο σπίτι είναι σκοτούρες, γυναίκα, παιδιά’ τι θα φάμε, πώς να ντυθούμε, τι θ’ απογίνουμε; Κόλαση! Και το σαντούρι θέλει καλή καρδιά. Άμα μου πει εμένα η γυναίκα μου περίσσιο λόγο, τι καρδιά θες να ’χω να παίξω σαντούρι; Άμα τα παιδιά πεινούν και νιαουρίζουν, κόπιασε του λόγου σου να παίξεις. Το σαντούρι θέλει να συλλογιέσαι μονάχα σαντούρι – κατάλαβες;

Κατάλαβα πως ο Ζορμπάς ετούτος είναι ο άνθρωπος που τόσον καιρό τον ζητούσα και δεν τον έβρισκα’ μια ζωντανή καρδιά, ένα ζεστό λαρύγγι, μια ακατέργαστη μεγάλη ψυχή, που ακόμα δεν αφαλοκόπηκε* από τη μάνα της, τη Γης.

Τι θα πει τέχνη, έρωτας της ομορφιάς, αγνότητα, πάθος – ο εργάτης ετούτος μού το ξεδιάλυσε * με τα πιο απλά ανθρώπινα λόγια.

Κοίταξα τα χέρια αυτά που κάτεχαν να δουλεύουν τον κασμά και το σαντούρι –γιομάτα ρόζους και χαρμάδες, παραμορφωμένα και νευρικά. Άνοιξαν με προσοχή και τρυφεράδα, σα να ’γδυναν γυναίκα, το σακούλι κι έβγαλαν ένα παλιό μαγληνό σαντούρι, με πλήθος κόρδες, με μπρούντζινα και φιλντισένια στολίδια και με μίαν κόκκινη μεταξωτή φούντα στην άκρα. Τα χοντρά δάχτυλα το χάδεψαν όλο, αργά, παθητικά, σα να χάδευαν γυναίκα.Κι ύστερα πάλι το τύλιξαν, όπως τυλίγουμε αγαπημένο σώμα μη μας κρυώσει.

N. Καζαντζάκης, Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά,
Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη

---

* αφαλοκόπηκε: αποχωρίστηκε * ξεδιαλύνω: εξηγώ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση; Με ποιον τρόπο περιγράφει ο αφηγητής τον Αλέξη Ζορμπά; Ποια είναι τα στοιχεία που τον ελκύουν στην πρώτη τους συνάντηση;
- 2** Πώς παρουσιάζει τον εαυτό του ο αφηγητής, ώστε να τον αντιδιαστείλει με το Ζορμπά;
- 3** Πώς αφηγείται ο Ζορμπάς τη γνωριμία του με το σαντούρι; Ποια είναι η αντίδραση του πατέρα του στην επιθυμία να μάθει αυτό το όργανο; Συγκρίνετε τη στάση του νεαρού Ζορμπά με τη στάση του γιου τού αγιογράφου στο διήγημα του Κ. Θεοτόκη «Η τέχνη του αγιογράφου».
- 4** «Τι θα πει τέχνη...λόγια»: Γιατί ένας συγγραφέας, που τόσα πολλά έχει διαβάσει περί τέχνης, θεωρεί σοφά τα λόγια του Ζορμπά; Συμμερίζεστε το θαυμασμό του συγγραφέα για το Ζορμπά και γιατί;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ♦ Βρείτε πληροφορίες για το σαντούρι και στο μάθημα της Μουσικής ακούστε τον ήχο του.
- ♦ Ποικίλες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Ν. Καζαντζάκη (φωτογραφίες, επιστολές, αρχεία ήχου με τη φωνή του συγγραφέα κ.ά.) μπορείτε να βρείτε και να μελετήσετε στην ιστοσελίδα <http://www.historical-museum.gr/kazantzakis/gr/index.html>.

Η νέα Αθηναϊκή σχολή (1880-1922)

Γεώργιος Βιζυηνός, «Στο χαρέμι».....	7
Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Τ' αγνάντεμα».....	18
Άντον Τσέχωφ, «Ο Παχύς και ο Αδύνατος»	29
Ανδρέας Καρκαβίτσας, «Ο Ζητιάνος»	33
Κωστής Παλαμάς, «Ίαμβοι και ανάπαιστοι», ...	43
«Ύμνος στον Παρθενώνα».....	46
Κ.Π. Καβάφης, «Φωνές»	50
«Όσο μπορείς».....	51
«Στα 200 π.Χ.»	53
Γρηγόριος Ξενόπουλος, «Ο τύπος και η ουσία».....	57
Κωνσταντίνος Θεοτόκης, «Η τέχνη του αγιογράφου»	66
Πηνελόπη Δέλτα, «Πρώτες ενθυμήσεις».....	73
Άγγελος Σικελιανός, «Γιατί βαθιά μου δόξασα»	78
Κώστας Βάρναλης, «Ορέστης».....	81
Ναπολέον Λαπαθιώτης, «Νυχτερινό»	83

Η νεότερη λογοτεχνία

Η λογοτεχνία από το 1922 ως το 1945

Κ. Καρυωτάκης, «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα»	88
«Βράδυ»	90
Μαρία Πολυδούρη, «Γιατί μ'αγάπησες».....	92
Γιάννης Σκαρίμπας, «Ουλαλούμ»	95
Ζυλ Λαφόργκ, «Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία»... ..	97
Άγγελος Τερζάκης, «Ο ματωμένος λυρισμός»,.....	101
Στρατής Μυριβήλης, «Τα ζα».....	105
Νίκος Καζαντζάκης, «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά».....	110

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.